

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Civiele rechtspraak in eerste aanleg 2005. Een eerste stap op weg naar kwantificering van de maatschappelijke betekenis van de rechtspraak

Velthoven, B.C.J. van

Citation

Velthoven, B. C. J. van. (2007). *Civiele rechtspraak in eerste aanleg 2005. Een eerste stap op weg naar kwantificering van de maatschappelijke betekenis van de rechtspraak* (pp. 1-73). Den Haag: Raad voor de rechtspraak, Research Memoranda, jaargang 3, nr. 1. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/15808>

Version: Not Applicable (or Unknown)

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/15808>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Dr. B.C.J. van Velthoven

Civiele rechtspraak in eerste aanleg, 2005

Een eerste stap op weg naar kwantificering van de maatschappelijke betekenis
van de rechtspraak

Voorwoord

Dit rapport is geschreven in het kader van de bijzondere onderzoeksopdracht die mij door de Raad voor de rechtspraak is verleend. Ik ben de Raad zeer erkentelijk voor de geboden mogelijkheden.

Speciale dank gaat uit naar Hans Holstege en Elly Robberse voor het vele en goede werk dat zij hebben verzet bij het samenstellen van de databestanden. Bij de bewerking van de data en het schrijven van dit rapport heb ik verder dankbaar gebruik gemaakt van nuttige suggesties van drs. B.J. Diephuis, drs. R.J.J. Eshuis, dr. A. Klijn, dr. F.P. van Tulder en dr. J.A. van Wilsem.

Graag spreek ik ook mijn erkentelijkheid uit in de richting van de besturen van de rechtbanken voor hun bereidheid om deel te nemen aan het project. Ook bedank ik graag de medewerkers van ICTRO en van de betrokken griffies, voor de hulp en bijstand die ze hebben willen geven aan Hans Holstege en Elly Robberse bij het verzamelen van de gegevens.

Inhoudsopgave

1	Inleiding	4
2	De maatschappelijke betekenis van de rechtspraak	6
3	Naar een passend databestand van de rechtspraak	10
3.1	Kwantificering vraagt om (meer) informatie	10
3.2	Wat hebben we aan informatie, en wat nog niet?	11
3.3	Civiele rechtspraak in eerste aanleg aan de hand van primaire procesgegevens	12
4	Sector kanton	16
4.1	Inleiding	16
4.2	Een totaaloverzicht	16
4.3	Zaaktypering: juridisch-inhoudelijk	17
4.4	Zaaktypering: procesrechtelijk	20
4.5	Partijconstellatie	20
4.6	Geldelijk belang	22
4.7	Partijvertegenwoordiging	27
4.8	Afdoening: verstek - contradictoir, intrekking - royement - vonnis/beschikking	31
4.9	Doorlooptijd	34
5	Sector civiel	44
5.1	Inleiding	44
5.2	Een totaaloverzicht	44
5.3	Zaaktypering: juridisch-inhoudelijk	45
5.4	Zaaktypering: procesrechtelijk	47
5.5	Partijconstellatie	48
5.6	Geldelijk belang	49
5.7	Adoening: verstek - contradictoir, intrekking - royement - vonnis/beschikking	54
5.8	Enkelvoudige of meervoudige kamer	56
5.9	Doorlooptijd	56
6	Afsluiting	66
	Bijlage	70
	Referenties	72
	Over de auteur	74

Inleiding

Wie in Nederland cijfers wil over de civiele en bestuursrechtspraak, kan het een en ander vinden in het jaarverslag van de Raad voor de rechtspraak en in de jaarlijkse CBS-publicatie onder de titel *Rechtspraak in Nederland*. De informatie die daar te vinden is, is echter beperkt van aard. Het CBS rapporteert met name aantallen binnengekomen en afgedane zaken, met een zekere detaillering naar gerechtelijke instantie en naar type procedure. Daarnaast geeft de Raad voor de rechtspraak ook doorlooptijden. Al met al zijn dat precies die gegevens die nodig zijn om de ontwikkeling van de werklast van de diverse gerechtelijke instanties te kunnen volgen in relatie tot de capaciteit.

Een meer inhoudelijk georiënteerd beeld ontbreekt echter. Want wie stonden er bij die zaken eigenlijk tegenover elkaar? Waar ging het geschil over? Wie kreeg er gelijk? Wat kostte het? Dat soort informatie is van belang voor wie meer wil dan alleen een kwantificering van de werklast voor interne doeleinden (waarmee overigens niet gezegd is dat die extern zonder betekenis zou zijn), en de maatschappelijke betekenis van de rechtspraak in cijfers wil proberen te vangen.

Dit rapport doet verslag van een eerste deel van een project, onder de regie van de Raad voor de rechtspraak, om de informatievoorziening ten aanzien van de civiele en bestuursrechtspraak in Nederland te verbeteren. Daarbij wordt gebruik gemaakt van de gegevens die in elektronische vorm zijn opgeslagen in de primaire procesbestanden van de gerechtelijke instanties. Deze gegevens vormen een logisch uitgangspunt voor latere verdieping via dossieronderzoek en het enquêteren van partijen en hun vertegenwoordigers. Het eerste deel van het project richt zich op de civiele rechtspraak in eerste aanleg, te weten de sectoren kanton en civiel van de rechtbanken.

Het rapport is verder als volgt opgebouwd. In de paragrafen 2 en 3 worden de algemene achtergronden van het project geschetst. Hoe kunnen we meer systematisch greep krijgen op de maatschappelijke betekenis van de rechtspraak? En hoe kan dat worden vertaald in onderzoeksvragen en dataverzameling? De paragrafen 4 en 5 zijn gewijd aan een gedetailleerde analyse van de beschikbaar gekomen data voor respectievelijk de sectoren kanton en civiel. Paragraaf 6 sluit af met een aantal conclusies.

02

De maatschappelijke betekenis van de rechtspraak

Algemeen wordt de opvatting gehuldigd dat de rechtspraak een cruciale rol speelt in het maatschappelijke verkeer. Die rol kan nader worden beschreven in de volgende vier *functies*:

- Bij een geschil of normovertreding zorgt de rechtspraak voor een ordelijke afhandeling, waardoor *eigenrichting* wordt voorkomen.
- De mogelijkheid voor een benadeelde partij om te dreigen met een beroep op de rechter creëert in de schaduw van het recht een onderhandelingspositie van waaruit het *geschil in der minne geschikt* kan worden.
- Van de reële verwachting dat een normovertreding of geschil niet zonder gevolgen zal blijven, of dat nou is in de vorm van een rechterlijke uitspraak of een schikking, gaat een *preventieve, disciplinerende werking* uit.
- De rechtspraak levert ten slotte een bijdrage aan de *rechtsvorming*, wanneer via jurisprudentie een nadere invulling wordt gegeven aan normen en rechtsregels die nog niet volledig zijn uitgekristalliseerd, of die inmiddels aan veroudering onderhevig zijn gebleken.

Wanneer de rechtspraak deze functies min of meer adequaat vervult, heeft dat diverse gunstige maatschappelijke *effecten*.

Een behoorlijk functionerende rechtspraak

- zorgt voor de elementaire veiligheid van persoon en bezit. Die zekerheid is een waarde op zich voor burgers die een afkeer hebben van risico en onzekerheid.
- bevordert geschiloplossing buiten de rechter om, waardoor het beslag op de schaarse middelen in de samenleving vanwege rechtshulp en rechtspraak beperkt kan blijven. Bovendien, zo leert de ervaring, worden schikkingen door de betrokken partijen in

het algemeen hoger gewaardeerd en beter nagekomen.

- heeft een preventieve werking, waardoor normovertredingen en geschillen, met de bijbehorende schade, worden voorkomen.
- verkleint de noodzaak voor burgers om zelf beschermende maatregelen te nemen ten aanzien van de veiligheid van persoon en bezit, waardoor het beslag op de schaarse middelen in de samenleving vanwege particuliere beveiliging en verzekeringen beperkt kan blijven.
- verkleint de noodzaak in het economisch verkeer om bij transacties steeds alle afspraken op papier vast te leggen, eventualiteiten af te dekken, en van geval tot geval wisselende constructies te bedenken (denk aan garanties of borgstelling) waarmee via een omweg een minimum aan zekerheid kan worden ingebouwd. Een en ander bespaart op de transactiekosten in het economisch verkeer.
- bevordert de economische groei. De zekerheid dat contracten zullen worden nageleefd en dat de opbrengsten van geleverde inspanningen tot eigen voordeel strekken, bevordert de bereidheid van burgers en bedrijven om de energie te richten op productieve activiteiten en om te investeren in kennis en andere vormen van kapitaal.

De rechtspraak heeft echter niet alleen maar gunstige effecten, in economisch jargon ook wel aangeduid als baten. Er zijn ook tal van *kosten*. Voor een min of meer adequate rechtspraak zijn voorzieningen nodig die beslag leggen op maatschappelijke middelen. In de eerste plaats moet daarbij natuurlijk

worden gedacht aan de personele en materiële middelen die worden ingezet bij de diverse gerechtelijke instanties. Ook als in een soepel draaiende samenleving slechts in (relatief) beperkte mate een beroep op de gerechtelijke instanties wordt gedaan, dienen ze met het oog op de geloofwaardigheid van het stelsel over voldoende (over)capaciteit te beschikken om pieken in de werklust op te vangen. En bij wijzigende omstandigheden dient er voldoende ruimte te zijn voor het ontwikkelen van nieuwe jurisprudentie en het bewaken van de rechtseenheid. Andere kostenposten die samenhangen met het functioneren van de rechtspraak zijn de vele vormen van (al dan niet gesubsidieerde) rechtshulp, het opsporings- en handhavingsapparaat en de tijd die rechtzoekenden zelf kwijt zijn aan het beslechten van hun geschillen.

Als het inderdaad zo is dat de rechtspraak een cruciale rol speelt in het maatschappelijke verkeer, dan mag worden aangenomen dat de baten de kosten ruimschoots overtreffen. Een eenvoudige vergelijking: de dankzij recht en rechtshandhaving soepel functionerende Nederlandse economie heeft in 2006 naar schatting een totaal nationaal inkomen van € 529 miljard opgeleverd, terwijl de begrotingen van de Ministeries van Justitie en Binnenlandse Zaken samen voor 2006 nog geen € 12 miljard besloegen. Zelfs als het nationaal inkomen zonder rechtspraak maar een paar procenten zou terugvallen, wordt uit de orde van grootte van de getallen duidelijk, dat de rechtspraak per saldo een substantiële bijdrage aan de welvaart levert.¹

Daarmee is niet gezegd dat geen verbeteringen mogelijk zouden zijn. Wellicht zou een verruiming van de hoeveelheid middelen die vanuit de schatkist aan de rechtspraak wordt gepend, zoveel extra gunstig effect

opleveren (bijvoorbeeld in de vorm van een versterkt gevoel van veiligheid of van een versterkte preventieve werking) dat deze "investering" meer dan "lonend" blijkt. Wellicht ook kan het maatschappelijke saldo van baten en kosten worden vergroot door een andere inrichting van de rechtspraak (denk bijvoorbeeld aan een "small claims court" aan de ene kant tegenover een inperking van de beroepsmogelijkheden aan de andere kant).

Zo'n afweging van baten en kosten is echter eenvoudiger gezegd dan gedaan. Informatie over de kosten van rechtshulp, rechtspleging en rechtshandhaving is ten dele nog wel te vinden. Het beslag op de publieke middelen wordt immers verantwoord in de begrotingen van Justitie en Binnenlandse Zaken. Dat ligt al anders waar het de kosten van de rechtzoekenden zelf betreft. Zo is min of meer precies bekend wat er aan griffierechten wordt betaald, maar is het inzicht in de bedragen die door de advocatuur en andere rechtshulpverleners in rekening worden gebracht, beperkt.

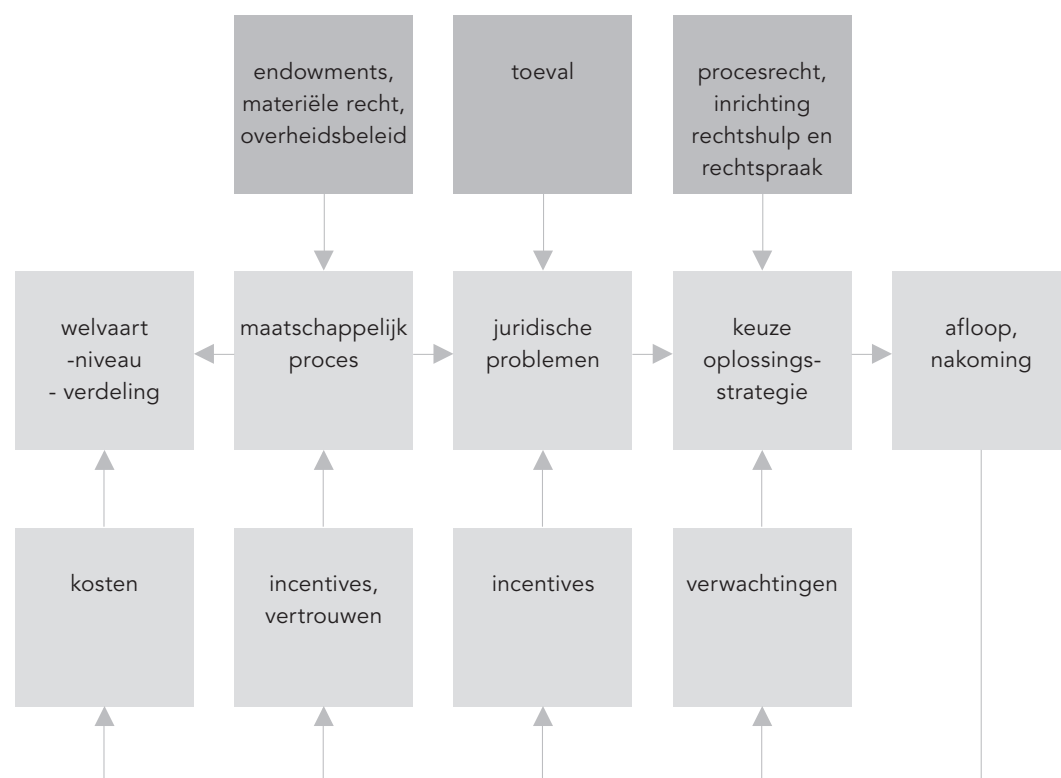
En die onbekendheid geldt nog veel sterker voor de baten. Inmiddels zijn en worden op strafrechtelijk terrein pogingen ondernomen om de omvang van de eerdergenoemde effecten te bepalen en in euro's te waarderen.² Op civiel- en bestuursrechtelijk terrein ontbreken dergelijke pogingen echter vrijwel geheel.

Om de gedachten te bepalen, schetst de hiernaast staande figuur de belangrijkste relaties en terugkoppelingsmechanismen in de interactie tussen het maatschappelijke proces (sociaal en economisch)³ enerzijds en het optreden en afhandelen van juridische problemen anderzijds. Voor een toelichting wordt verwezen naar Box 1.

¹ Zie Van Velthoven (2005) voor een uitvoeriger onderbouwing en kwantificering van het verband tussen het functioneren van de rechtspraak en de omvang en groei van het nationaal inkomen.

² Van Tulder (1994, m.n. pp. 237 e.v.), Van Velthoven en Suurmond (2003), ECORYS-NEI (2005), Blokland en Nieuwbeerta (2006), Scheele (2006).

³ Wanneer in de eerste, inleidende paragrafen van dit rapport wordt gesproken over maatschappelijke effecten en processen, wordt daarmee steeds op alle effecten en processen gedoeld die traditioneel onder de noemers sociaal (denk aan samenlevingsverbanden, verenigingsleven enz.) en economisch (productie, inkomensverdeling, inkomensbesteding) worden gevat. Er is geen reden om ten principale onderscheid te maken; beide dragen bij aan het welbevinden in de samenleving. Hoogstens is er een praktisch verschil in het gemak waarmee de effecten gekwantificeerd kunnen worden. Dat is van later zorg.

Figuur 1
Schematische weergave van de verbanden tussen de inrichting van de rechtspraak en de maatschappelijke effecten

Box 1 Maatschappelijk proces en geschilbeslechting in schema

Figuur 1 geeft een schematisch overzicht van de belangrijkste relaties en terugkoppelingsmechanismen in de wisselwerking tussen het maatschappelijke proces enerzijds en het optreden en afhandelen van juridische problemen anderzijds. In de lichte vierkanten staan de zogenaamde "endogene" variabelen, de grootheden die in en door de interactie worden bepaald. In de donkere vierkanten zijn de "exogene" factoren opgenomen, grootheden die wel invloed hebben op de interactie, maar zelf buiten de eigenlijke interactie staan. Deze exogene factoren zijn of worden anderszins bepaald, bijvoorbeeld doordat ze historisch gegeven zijn, of doordat ze afhankelijk zijn van politiek-bestuurlijke besluitvorming. De pijlen, ten slotte, geven de richting van de beïnvloeding aan.

Het schema geeft aan dat het maatschappelijke proces soms, afhankelijk van het toeval en van de incentives voor rechtssubjecten om zich al dan niet behoorlijk te gedragen, tot juridische problemen leidt. Voor de aanpak van die juridische problemen kan worden gekozen uit diverse oplossingsstrategieën, in of buiten een rechtzaal. Welk traject gekozen wordt, hangt af van de inrichting van de rechtspraak en van de verwachtingen die men heeft omtrent de afloop van de verschillende denkbare geschiloplossingsstrategieën. De mate waarin het vervolgens lukt om eigendomsrechten, contractuele afspraken e.d. tot gelding te brengen, of andersom: de mate waarin het lukt om zonder noemenswaardige repercussie weg te komen met

contractbreuk, een inbreuk op andermans eigendomsrechten e.d., heeft diverse consequenties. Deze worden zichtbaar gemaakt in de terugkoppeling onder in de figuur.

Het voedt om te beginnen de verwachtingen omtrent de bruikbaarheid van de gekozen oplossingsstrategie. Is de gekozen weg toegankelijk gebleken? Hoe snel volgde resultaat? Was dat resultaat duidelijk en voorspelbaar? Wat was het bijbehorende kostenplaatje? Deze ervaringen zijn mede bepalend voor de keuze van de oplossingsstrategie in de toekomst.

Het resultaat geeft ook aan of normovertredingen en de inbreuk op andermans rechten al dan niet lonend kunnen zijn. Dat levert incentives op voor partijen om zich de volgende keer niet of juist wel behoorlijk te gedragen, waardoor het ontstaan van nieuwe juridische problemen wordt afgeremd of gestimuleerd.

Het resultaat bepaalt verder of de betrokkenen opnieuw met vertrouwen aan het maatschappelijke proces zullen deelnemen. Wanneer duidelijk is dat eigendomsrechten en contractuele afspraken met een behoorlijke mate van zekerheid gerespecteerd dan wel afgedwongen kunnen worden, vormt dat de basis die nodig is voor het doen van investeringen, het sluiten van langlopende arbeids- en leveringscontracten, het functioneren van sport- en zangverenigingen, enz.

Links in de figuur zien we ten slotte hoe de effecten op het maatschappelijke proces enerzijds en de kosten van de geschilbeslechting anderzijds neerslaan in het niveau en de verdeling van de maatschappelijke welvaart.

03

Naar een passend databestand van de rechtspraak

3.1 Kwantificering vraagt om (meer) informatie

Het zou heel mooi zijn als we alle relaties in figuur 1 afzonderlijk zouden kunnen kwantificeren.⁴ We zouden dan stap voor stap kunnen nagaan welke gevolgen er zouden optreden bij wijzigingen in het procesrecht en/of in de inrichting van de rechtspraak. En als afgeleide daarvan zouden we een staatje met baten en kosten kunnen opstellen. Bij kwantificering van de relaties in figuur 1 stuiten we evenwel op problemen.

Bij het ontstaan en de afhandeling van juridische problemen is veelal niet alleen de rechtspraak in het geding, maar de totale juridische infrastructuur, dat wil zeggen: het geheel van wet- en regelgeving, rechtspraak en rechtshandhaving. Of de schrijver van een popliedje of een spelletjesprogramma zijn creatie te gelde kan maken, hangt zowel af van de materieelrechtelijke bescherming tegen kopiëren via het internet, als van de toegankelijkheid van de rechtspraak, en van de mogelijkheid om een rechterlijke uitspraak tot uitvoering te brengen. Willen we de effecten van (de inrichting van) de rechtspraak zichtbaar maken, dan moeten we deze effecten dus kunnen (onder)scheiden van die van het materiële recht.

Verder loopt, zoals figuur 1 laat zien, de invloed van de rechtspraak via diverse kanalen. En daarbij komt die invloed ook nog eens, in ieder geval ten dele, tot uiting in niet of lastig waarneembare elementen (denk aan schikkingen, verwachtingen, voorkomen schade, vertrouwen).

Om te beginnen ontbreekt het ons echter op tal van punten aan de noodzakelijke informatie. We hebben bijvoorbeeld maar ten dele zicht op het aantal en de inhoudelijke kenmerken van de juridische problemen die in de loop van de tijd in de samenleving ontstaan. En over de afloop en de nakoming is nog minder bekend. Een actueel totaalbeeld van de aard en omvang van de (potentieel) juridische problemen in de samenleving en van de gevolgde oplossingsstrategieën is van groot belang om de rechtspraak in het juiste maatschappelijke perspectief te zien. Onderzoek heeft namelijk geleerd dat slechts een deel van de juridische problemen in de samenleving bij de rechter terechtkomt. En daarbij treedt een selectieproces op. Omdat de case load van de gerechtelijke instanties niet representatief hoeft te zijn voor het totaal van de juridische problemen in de samenleving, is het informatief om omvang en samenstelling van beide te vergelijken. Dat kan ons leren

- of inderdaad de "juiste", dat wil zeggen de ernstige en juridisch complexe, problemen bij de rechtspraak terechtkomen, niet meer, maar ook niet minder;
- of deze problemen op een adequate manier (voldoende voorspelbaar, snel genoeg, tegen niet al te hoge kosten) worden afgedaan;
- en omgekeerd, of alle andere, minder ernstige en minder complexe, problemen op een behoorlijke manier in de "schaduw van het recht" worden aangepakt en afgehandeld.⁵

3.2 Wat hebben we aan informatie, en wat nog niet?

In de lacune is recent voor een deel voorzien via een WODC-rapport onder de titel *Geschilbeslechtingdelta 2003*.⁶ Op basis van een enquête onder Nederlandse ingezetenen van 18 jaar en ouder laat het rapport zien

- in welke mate burgers te maken hebben met (potentieel) civiel- en bestuursrechtelijke problemen, en
- welke stappen ze successievelijk ondernemen om deze problemen tot een oplossing te brengen.

In een periode van 5 jaar blijkt 32,8% van de respondenten geen enkel (potentieel) juridisch probleem tegen te komen. De overige respondenten (67,2%) die wel met juridische problemen worden geconfronteerd, hebben er vaak meer dan een, met een gemiddelde van 3,7 per persoon. Verder geeft het rapport aan dat slechts een (zeer) klein deel van de ondervonden juridische problemen uiteindelijk aan een rechterlijke instantie wordt voorgelegd, te weten zo'n 5,4% van het totaal. De overige problemen worden ofwel door de betrokkenen in het geheel niet aangepakt, ofwel op enig moment geslikt, geheel of gedeeltelijk geschikt, of aan een buitengerechtelijke instantie voorgelegd. Voorts komt uit nadere analyse naar voren dat de zaken die in een gerechtelijke procedure belanden, inderdaad in verschillende opzichten (zoals type probleem, belang, ernst) afwijken van andere problemen.⁷

De *Geschilbeslechtingdelta 2003* geeft echter geen volledig plaatje. Zo kan de op burgers gerichte enquête slechts zijdelings informatie geven over de positie van rechtspersonen.⁸ Het onderzoek geeft ook maar ten dele inzicht in wat er binnen de civiele en bestuursrecht-

spraak precies gebeurt. Zoals reeds aangegeven, krijgt lang niet iedereen in de samenleving te maken met (potentieel) juridische problemen. En slechts een klein percentage van die juridische problemen belandt op het bordje van de rechter. Dat betekent dat op jaarbasis slechts een (zeer) klein percentage van de Nederlandse burgers met een rechter te maken krijgt. Bij een bevolkingsenquête moet de steekproefomvang dan ook zeer groot zijn om voldoende waarnemingen te genereren voor een goed inzicht in de kenmerken van gerechtelijke procedures. En dan hebben we het nog niet over zaken tussen rechtspersonen onderling.

Daarom is aan de Raad voor de rechtspraak voorgesteld om op basis van de bij de gerechten aanwezige gegevens een databestand te ontwikkelen, waarmee een meer inhoudelijk georiënteerd beeld van civiele en bestuursrechtspraak verkregen zou kunnen worden. Wie stonden er bij die zaken eigenlijk tegenover elkaar? Waar ging het geschil over? Wie kreeg er gelijk? Wat kostte het?

Achterliggende idee was dat met een dergelijk databestand antwoord gegeven kan worden op de volgende vragen:

- Wat is eigenlijk het totale zaaksbelang dat bij de rechtspraak in het geding is?⁹
- Hoe verhouden zich de door de eisers geclaimde bedragen met de uiteindelijk door de rechters toegekende bedragen?
- Hoe hoog is de gemiddelde succeskans van eisers?
- Welke variatie is er in die succeskans te onderkennen: naar arrondissement, naar type zaak, naar de aard van de wederpartij, naar zaaksbelang, naar vorm van rechtsbijstand? Met als afgeleide daarvan: Is er sprake van (voldoende) rechtseenheid?

⁴ In dat verband mag het lopende project Prognosemodellen Civiel en Bestuur niet onvermeld blijven. In termen van figuur 1 loopt de in de prognosemodellen onderzochte causaliteit van links naar rechts, in de richting van de keuze van de oplossingsstrategie, meer in het bijzonder het beroep op de rechter. Centraal staat het aantal zaken dat aan de gerechtelijke instanties wordt voorgelegd. De ontwikkeling in het aantal zaken wordt verklaard uit een reeks variabelen zoals het verloop van sociale en economische processen en wijzigingen in de wet- en regelgeving, de inrichting van de rechtspraak, de kosten van de advocatuur e.d. De prognosemodellen besteden (vooral nog) geen aandacht aan de terugkoppelingseffecten in de richting van het maatschappelijke verkeer en de welvaart.

⁵ De formulering is hier toegespitst op de bemiddelings- en beslissingsfuncties van de rechtspraak in het kader van de geschilbeslechting. Daarnaast heeft de rechtspraak belangrijke rechtdoorzettingen- en quasi-notariële functies. Vgl. Van Velthoven en Ter Voert (2004b).

⁶ Van Velthoven en Ter Voert (2004a).

⁷ Van Velthoven en Ter Voert (2004b).

⁸ Zie voor een nadere beschouwing ook Krop, Van Velthoven en Ter Voert (2006).

⁹ Gegevens over het zaaksbelang zijn nodig om de baten van de rechtspraak te kunnen bepalen. In dat verband kan worden verwezen naar het rapport van de Werkgroep Effecten Rechtspraak (1998), waarin op basis van ruwe cijfers omtrent het zaaksbelang, en voorbijgaand aan de schaduwwerking van het recht, een tentatieve schatting wordt gemaakt van de baten van een verkorting van de doorlooptijden in de rechtspraak.

- Duurt een rechtsgang inderdaad zo lang als vaak wordt gezegd?
- Is het beroep op de rechter echt zo duur? En in samenhang daarmee: Hoe werkt de proceskostenveroordeling in de praktijk uit?
- Wat is de bijdrage van de advocatuur aan de werking van de rechtspraak? Meer in het bijzonder: Wat valt uit een vergelijking van succeschansen, toegekende bedragen en proceskosten tussen de sectoren kanton, civiel en bestuur op te maken over zin en noodzaak van (verplichte) procesvertegenwoordiging?
- Werkt rechtspraak, ofte wel: In welke mate worden rechterlijke uitspraken nagekomen?
- Is er variatie te onderkennen in de mate waarin hoger beroep wordt aangetekend: naar arrondissement, naar type zaak enz.? En: Is die variatie in overeenstemming met de functies van het hoger beroep (corrigeren van fouten, stimuleren van rechtseenheid)?

De antwoorden op deze vragen kunnen met elkaar inzicht geven in de gemiddelde netto-resultaten die partijen uiteindelijk, na aftrek van kosten, weten te bereiken, als zij voor de beslechting van geschillen een beroep doen op de rechtspraak. En zij geven een beeld van de voorspelbaarheid van die netto-resultaten. Door gemiddelde en voorspelbaarheid van die netto-resultaten vervolgens te vergelijken met de resultaten van andere oplossingsstrategieën, kunnen we ons een beter beeld vormen van de redenen waarom personen wel en niet gebruik maken van de rechtspraak. Met behulp van het gemiddelde en de voorspelbaarheid van de resultaten van de diverse oplossingsstrategieën kunnen we ook nagaan in hoeverre personen die juridische problemen veroorzaken, een rekening voor hun gedrag gepresenteerd krijgen. En van daaruit kunnen we dan pogingen ondernemen om de preventieve werking van recht en rechtspraak te kwantificeren.

3.3 Civiele rechtspraak in eerste aanleg aan de hand van primaire procesgegevens

Vanaf het begin was duidelijk dat zich bij de opbouw van een databestand over de civiele en bestuursrechtspraak diverse complicaties zouden aandienen. Zie Box 2 voor wat achtergrondinformatie. Om binnen een afzienbare termijn met de eerste resultaten van het project naar buiten te kunnen komen, is ervoor gekozen om de dataverzameling en -analyse te starten bij de civiele rechtspraak in eerste aanleg. Om diezelfde reden zijn in deze eerste fase alleen gegevens betrokken uit de elektronische systemen die worden beheerd door de griffies van de rechtbanken in het kader van de inschrijving en de voortgangsbewaking van civiele zaken. Het resultaat is een tweetal bestanden met alle zaken van respectievelijk de sector kanton en de sector civiel van alle 19 arrondissementen, uitgestroomd in 2005, gevuld met gegevens voorzover die te vinden zijn in de primaire procesbestanden.

Het vervolg van dit rapport is gewijd aan een gedetailleerde analyse van de aldus beschikbaar gekomen data. Eerst komt in paragraaf 4 de sector kanton aan bod, in paragraaf 5 gevolgd door de sector civiel. De structuur van het verhaal is in beide gevallen gelijk. Na een korte karakterisering van de rechtspraak in de desbetreffende sector volgt een totaaloverzicht van het aantal uitgestroomde zaken met de verdeling over de arrondissementen. Vervolgens worden enkele inhoudelijke kenmerken van de uitgestroomde zaken in kaart gebracht: de juridisch-inhoudelijke zaaktypering, de procesrechtelijke insteek (gewone zaak of kort geding), de partijconstellatie en het geldelijke belang. Daarna volgt een beschrijving van de afhandeling van de zaken waarbij, voorzover relevant, aandacht wordt

besteed aan: de partijvertegenwoordiging, de wijze van afdoening en de keuze voor een enkel- of meervoudige kamer. Tot slot volgt een overzicht van de doorlooptijden, waarbij toegespitst op dagvaardingszaken wordt bezien in hoeverre de eerder onderzochte elementen een verklaring kunnen geven voor de niet onbelangrijke verschillen tussen arrondissementen.

Benadrukt wordt dat de dataverzameling en -analyse waarvan in dit rapport verslag wordt gedaan, slechts de eerste - maar daarom niet minder essentiële - fase vormt in een veelomvattend project. Zo kan van de hiervoor geformuleerde vragen nog pas een klein deel beantwoord worden. Met name biedt dit rapport, voor zover de geregistreerde cijfers reiken, inzicht in het geldelijke belang van de zaken die bij de civiele rechtspraak in eerste aanleg worden aangebracht, uitgesplitst naar zaaktype en partijconstellatie. Ook is er aandacht voor de samenhang tussen het zaaksbelang en de wijze van procederen. Verder komen de griffierechten en in debet stelling aan de orde, als medebepalende elementen van de proceskosten. Ten slotte worden de doorlooptijden geanalyseerd en in verband gebracht met het zaaktype, de partijconstellatie, het zaaksbelang en de wijze van procederen.

In het vervolg van dit project moeten de nu beschikbaar gekomen data worden aangevuld met gegevens over de uitkomst van de procedure, de feitelijke kosten voor de partijen en de mate van nakoming. Dan kan ook de beantwoording van de andere vragen uit paragraaf 3.2 ter hand worden genomen. Dergelijke gegevens worden echter niet opgeslagen in de primaire procesbestanden van de rechtspraak. Deels moet worden teruggegrepen op de bij de rechtbanken aanwezige procesdossiers (voor de inhoud van de vonnissen en beschikkingen),

deels is aanvullend onderzoek nodig onder de procespartijen en hun vertegenwoordigers. Vanwege de grote bewerkelijkheid van dit deel van de dataverzameling zullen de procesdossiers evenals de procespartijen en hun vertegenwoordigers steekproefsgewijs benaderd moeten worden. Daarvoor vormen de gegevens uit de primaire procesbestanden overigens weer wel het onmisbare aanknopingspunt.

In latere fasen van het project kunnen dan de civiele rechtspraak in hoger beroep en de bestuursrechtspraak op een vergelijkbare wijze onder de loep worden genomen.

Box 2
Over - de eerste fase van -
de dataverzameling

Wie zich waagt aan de opbouw van een meer inhoudelijk georiënteerd databestand over de civiele en bestuursrechtspraak, wordt geconfronteerd met verschillende problemen en vragen.

- 1 In de civiele en bestuursrechtspraak worden verschillende processystemen gebruikt, die geen uniforme opzet kennen. Bovendien vallen de primaire procesbestanden onder de verantwoordelijkheid van de decentrale gerechten. Op zich kunnen die barrières overwonnen worden. Zo worden in het kader van de werklasmeting en budgettering door de Raad voor de rechtspraak reeds verscheidene jaren gegevens aan de primaire procesbestanden onttrokken en in een centrale database geplaatst. Die database reikt echter niet verder dan een beperkt aantal gegevens, te weten: zaaktypering, instroom, uitstroom en doorlooptijd. Een en ander impliceerde dat voor de onderhavige dataverzameling niet kon worden volstaan met een enkelvoudige, centrale raadpleging van de beschikbare bestanden.
- 2 In eerder kwantitatief onderzoek naar de meer inhoudelijke aspecten van de civiele rechtspraak is in het algemeen een beperkt aantal arrondissementen en ressorten in beschouwing genomen.¹⁰ Zo'n beperking lag in dit project minder voor de hand, omdat de onderzoeks-

vragen er mede op zijn gericht de variatie tussen arrondissementen te bestuderen.

- 3 Bij de dataverzameling moest een keuze worden gemaakt ten aanzien van het moment: instroom of uitstroom. Die keuze is bij een groot aantal zaken in de sector kanton van minder belang, omdat de doorlooptijd (zeer) kort is. Geheel anders is dat bij de sector civiel en bij het hof, waar de gemiddelde doorlooptijd van handelszaken met verweer respectievelijk 414 en 473 kalenderdagen bedraagt.¹¹ En dan hebben we ook nog een gemiddelde doorlooptijd van 606 dagen voor de bestuurszaken bij de Centrale Raad van Beroep. Met de kanttekening dat rondom deze gemiddelden een aanzienlijke spreiding bestaat. Kiezen voor het moment van instroom zou betekenen dat dit moment een voldoende aantal jaren terug in de tijd gekozen moet worden om ook bij langdurige procedures het gehele traject te kunnen volgen. En dat probleem wordt nog verscherpt wanneer we ook zicht willen krijgen op de nakoming.¹² Als het meetmoment inderdaad een aantal jaren terug in de tijd wordt gelegd, roept dat vragen op ten aanzien van uitvoerbaarheid en actualiteit. Kiezen voor een recent moment van uitstroom zou betekenen dat deze problemen, in ieder geval voor een deel, ondervangen worden. Onvermijdelijk is dan het merendeel van de kantonzaken van recente datum, terwijl een aanzienlijk deel van de overige zaken, bij de sector civiel, het hof en de bestuursrechtelijke colleges, van enkele jaren terug dateert.

- 4 Naar verluidt, worden niet alle gegevens steeds met dezelfde mate van zorgvuldigheid opgenomen in de primaire procesbestanden. Met name die gegevens die niet direct van belang zijn voor de voortgang van de procedure en de verantwoording van de werklasm, schijnen nog wel eens stiefmoederlijk bedeed te worden. De reikwijdte van deze observatie kon voorafgaande aan de feitelijke dataverzameling niet goed worden overzien. Bij de uitvoering van het project zou het punt echter nadrukkelijk aandacht verdienen.
- 5 Een niet onbelangrijk deel van de gezochte gegevens valt buiten het directe blikveld van griffie en rechter. Het gaat daarbij met name om:
 - de kosten van rechtsbijstand, getuigen en griffierechten die feitelijk voor rekening van elk van de partijen komen; en
 - de nakoming van de gerechtelijke uitspraak.
 Deze gegevens kunnen alleen direct van de partijen (of hun vertegenwoordigers) worden betrokken. In dat verband is van belang dat de namen en adressen van partijen en hun vertegenwoordigers ontleend kunnen worden aan de primaire procesbestanden.

¹⁰ Zie Verwoerd e.a. (1987), Van Duyne (1987), Barendse-Hoornweg (1992) en Eshuis en Paulides (2002). Eshuis (1998) geeft doorlooptijden van handelszaken voor alle 19 rechtbanken.

¹¹ Raad voor de rechtspraak, Jaarverslag 2005, p. 62.

¹² Vgl. Van Koppen en Malsch (1992), die zijn nagegaan in hoeverre de toegewezen vordering bij door de eiser gewonnen procedures na drie jaar was voldaan. In 18% van deze gevallen was de toegewezen vordering binnen 3 maanden geheel voldaan, in 29% binnen 1 jaar, en in 43% binnen 3 jaar. De gemiddelde wachttijd bedroeg 208 dagen. In 22% was na drie jaar slechts een deel voldaan, gemiddeld 45%. In de overige 35% was de vordering in het geheel niet voldaan.

Sector kanton

4.1 Inleiding

De kantonrechter is een alleensprekende rechter. Tot zijn competentie behoren bij civiele kwesties in beginsel alle zaken over vorderingen van ten hoogste € 5.000 (inclusief rente), vorderingen zonder bepaalde waarde maar naar verwachting met een belang dat ten hoogste € 5.000 belooft, alsmede alle zaken over een arbeidsovereenkomst, een collectieve arbeidsovereenkomst (inclusief de verbindend verklaarde bepalingen ervan), een vut-overeenkomst of een agentuur-, huur- of huurkoopovereenkomst ongeacht de hoogte van de vordering. Tevens behoort het tot de competentie van de kantonrechter een oordeel uit te spreken over een aantal andere zaken die speciaal in de wet zijn aangewezen.

Partijen kunnen zich in kantonzaken laten vertegenwoordigen, maar het hoeft niet; ze kunnen ook zelf verschijnen.

Wanneer zaken een spoedeisend karakter hebben, kunnen partijen om een voorlopige voorziening vragen. De kantonrechter kan in alle zaken waarin hij bevoegd is, optreden als kortgedingrechter en een voorlopige voorziening treffen. Eisers in die zaken hebben ook de mogelijkheid om zich tot de voorzieningenrechter in de sector civiel te wenden.

In beginsel kunnen partijen tegen een uitspraak van de kantonrechter in beroep bij het gerechtshof. Er is wel een grens aan de mogelijkheid tot appel: als de vordering in eerste aanleg niet meer belooft of geen hogere waarde vertegenwoordigt dan € 1.750, staat geen hoger beroep open.

4.2 Een totaaloverzicht

Tabel 1 geeft een totaaloverzicht van de in 2005 uitgestroomde civiele zaken in de sector kanton. Bij de 19 arrondissementen samen gaat het om maar liefst 693.920 zaken.¹³ De tabel geeft niet alleen het algehele totaal, maar ook de spreiding over het land. Daaruit blijkt dat de sector kanton van Middelburg landelijk gezien de kleinste is met 13.490 zaken, een aandeel van 1,9%. Amsterdam, 's-Gravenhage en Rotterdam lijken elkaar de koppositie te betwisten met elk een uitstroom van ruim 70.000 zaken, ofwel een aandeel van iets meer dan 10%.

Tabel 1 geeft verder een eerste indruk van het type van de zaken, door een uitsplitsing naar dagvaardingszaken enerzijds en verzoekschriften anderzijds. Duidelijk is dat de dagvaardingszaken met een aandeel van 67,8% overheersen.

In dat verband leert de tabel ons ook meteen dat de verschillende arrondissementen niet in alle opzichten gelijk zijn, al was het maar in de aard van de voorgelegde zaken. Het aandeel van de dagvaardingszaken varieert tussen 53,8% in Roermond en 83,2% in Rotterdam.

Tabel 1 Totaaloverzicht afgehandelde civiele kantonzaken 2005

	Dag- vaarding	Verzoek- schrift	Zaak mbt gezag, bewind en Boek 1 BW	Beheers- zaak	Aantal zaken
	% van rijtotaal				
Alkmaar	61,6	7,5	12,7	18,2	22.012
Almelo	74,1	10,1	5,9	9,8	24.780
Amsterdam	68,5	12,8	7,3	11,4	72.109
Arnhem	64,8	10,2	8,9	16,1	45.526
Assen	64,0	8,7	8,2	19,1	18.726
Breda	63,4	12,5	8,3	15,7	41.421
Dordrecht	75,0	11,3	5,6	8,1	16.704
Groningen	73,2	7,2	8,7	10,9	27.780
Haarlem	69,9	12,4	9,3	8,4	31.937
Leeuwarden	67,5	10,4	9,6	12,5	20.717
Maastricht	59,0	10,0	7,0	24,1	28.060
Middelburg	62,5	8,1	6,8	22,6	13.490
Roermond	53,8	11,4	10,2	24,6	19.113
Rotterdam	83,2	7,7	3,7	5,4	74.209
's-Gravenhage	71,0	10,7	6,3	12,0	73.083
's-Hertogenbosch	60,4	12,6	9,8	17,1	49.876
Utrecht	59,5	15,2	9,8	15,5	50.093
Zutphen	61,2	10,6	8,5	19,7	27.055
Zwolle-Lelystad	74,3	8,7	7,0	10,0	35.774
Totaal	67,9	10,7	7,7	13,6	692.465

4.3 Zaaktypering: juridisch-inhoudelijk

Tabel 2 geeft een nadere juridisch-inhoudelijke uitsplitsing van de dagvaardingen en verzoekschriften.¹⁴ Sommige hoofdcategorieën zaken blijken in de praktijk heel weinig voor te komen, andere subcategorieën juist heel vaak. Bij de dagvaardingen komen zeer veel zaken voort uit een bijzondere overeenkomst, waarbij het huur-

recht en de opdracht er uitspringen. Frequent zijn ook de procedures met betrekking tot het verzekeringsrecht en het verbintenissenrecht. Bij de verzoekschriften vormt de ontbinding van de arbeidsovereenkomst een zeer grote categorie, naast de familie- en de beheerszaken.

Bij de juridisch-inhoudelijke uitsplitsing van tabel 2 moet echter wel enig voorbehoud worden gemaakt.

¹³ De gegevens zijn ontleend aan NKP, het primaire processysteem voor de sector kanton. Buiten beschouwing zijn gelaten: 52 zaken die volgens de zaaktypering eerste niveau zijn gekarakteriseerd als zaak ex art. 96 Rv dan wel overig, 13 dagvaardingszaken die volgens de zaaktypering tweede niveau zijn gekenmerkt als niet geteld, en 4.201 zaken die volgens de wijze van afdoening ten onrechte geregistreerd waren. Voorts is gebleken dat de griffie Zutphen voor eigen doeleinden 1.455 andersoortige zaken in NKP had geregistreerd onder de noemer verzoekschriften, tegenverzoek, overig. Ook die zaken zijn uit het bestand verwijderd.

¹⁴ Voor de indeling in de tabel is gebruik gemaakt van de zaaktypering op het eerste, tweede en (deels) derde niveau volgens het primaire processysteem.

In de eerste plaats is er bij de dagvaardingszaken een forse categorie "onbekend". Bij nadere inspectie van de data blijkt de categorie onbekend bij 7 van de 19 arrondissementen een meer of minder prominente rol te spelen, terwijl deze categorie bij de andere 12 arrondissementen (nagenoeg) leeg is. Zo is in Assen 28,4% van de dagvaardingen niet nader getypeerd, in Zutphen 42,9%, in Amsterdam, Haarlem en 's-Hertogenbosch circa 2/3, in Arnhem 81,2% en in Roermond liefst 94,6%. Naar verluidt zou dit samenhangen met een door Haarlem ingezet en door enkele andere arrondissementen overgenomen beleid om verstekzaken zo snel mogelijk, en dus met een minimum aan administratieve handelingen, af te doen.

Voorzover de zaaktyperingen wel goed gevuld zijn, doet zich de vraag op in hoeverre die typeringen ons veel verder helpen. Waar in Rotterdam en 's-Gravenhage 1,4 resp. 1,9% van de dagvaardingen getypeerd is als zakelijke rechten, is dat elders minder dan 0,3%. Al met al komen van de in totaal 2.124 zaken onder de categorie zakelijke rechten er 851 (40,1%) resp. 975 (45,9%) uit Rotterdam en 's-Gravenhage. Ook het onderscheid tussen verbintenissenrecht, bijzondere overeenkomst en verzekeringsrecht lijkt slechts beperkt houvast te bieden. Zo wordt in Leeuwarden van de dagvaardingen 0,1% getypeerd onder verbintenissenrecht, 96,2% als bijzondere overeenkomst en 3,5% als verzekeringsrecht. Daarentegen komt Almelo tot respectievelijk 21,5%, 47,8% en 29,9% en Dordrecht tot respectievelijk 77,8%, 22,2% en 0,0%. Het heeft er alle schijn van dat eenzelfde zaak onder verschillende noemers kan worden gebracht. Maar dat impliceert dat aan de scheiding tussen de genoemde (sub)categorieën in tabel 2 niet al te veel waarde moet worden gehecht.

Daarmee is niet gezegd dat de zaaktypering van tabel 2 geheel zonder waarde is.

Geruststellend is dat het aandeel arbeidsrecht binnen de dagvaardingszaken, gemiddeld 4,1%, stabiel is tussen de arrondissementen (van 2,9 tot 5,2%). Dat suggereert dat die categorie voldoende is afgebakend ten opzichte van de andere en door de arrondissementen ook goed is gevuld.

Datzelfde geldt, zij het in iets mindere mate, voor het huurrecht. Het aandeel binnen de dagvaardingszaken is, bij een gemiddeld aandeel van 17,4%, redelijk stabiel tussen 13,2 en 22,6% voor de verschillende arrondissementen. Enige echte uitzondering is Roermond met een aandeel van niet meer dan 0,4%. Ergo, het geheel van de als huurrecht getypeerde zaken geeft inhoudelijk een voldoende representatief landelijk beeld; het totaal aantal vormt echter een (kleine) onderschatting.¹⁵

Wat betreft de verzoekschriften kan worden opgemerkt dat de categorie "onbekend" nagenoeg ontbreekt, terwijl van de categorie "overig" slechts minimaal gebruik is gemaakt. Daarmee lijkt ook de uitsplitsing van de verzoekschriften bruikbaar.

Tabel 2 Afgehandelde civiele kantonzaken 2005, naar juridische-inhoudelijke typering

	Aantal zaken	% van totaal
Dagvaardingen, totaal	470.183	67,9
w.v. zakelijke rechten	2.124	0,3
verbintenissenrecht	51.565	7,4
bijzondere overeenkomst	240.788	34,8
w.v.		
koop en ruil	18.835	2,7
opdracht	65.270	9,4
geneeskundige behandeling	18.385	2,7
huurrecht	81.847	11,8
arbeidsrecht	19.201	2,8
aanneming werk/bouwwrecht	20	0,0
verbruikleen (geldlening)	13.567	2,0
overige	23.663	3,4
verkeersmiddelen en vervoer	137	0,0
intellectuele eigendom	1.107	0,2
verzekeringsrecht	62.471	9,0
procesrecht	23	0,0
erfrecht	10	0,0
overige dagvaarding	112	0,0
onbekend	111.846	16,2
Verzoekschriften, totaal	74.354	10,7
w.v. appartementszaak	125	0,0
huurzaak	1.066	0,2
ontbinding arbeidsovereenkomst	67.359	9,7
verkeersmiddelen	1	0,0
terugvordering bijstand	30	0,0
procesrecht	1.536	0,2
pachtrecht	103	0,0
ondernemingsrecht	16	0,0
handelsnaamwet art. 6	31	0,0
handelsregisterwet	47	0,0
erfrecht	3.272	0,5
overige verzoekschrift	755	0,1
onbekend	13	0,0
Zaak m.b.t. gezag, bewind, Boek 1 BW	53.632	7,7
Beheerszaken	94.296	13,6
Totaal	692.465	100,0

¹⁵ Ter vergelijking kan worden verwezen naar eerder dossieronderzoek over de jaren 1972, 1977 en 1982 bij de kantonrechten Amsterdam en Groningen. Verwoerd e.a. (1987) rapporteren een aandeel van het arbeidsrecht onder de civiel-contentieuze zaken dat naar tijd en plaats varieert tussen 4,2 en 6,2%, terwijl het aandeel van het huurrecht varieert tussen 16,4 en 41,8%.

Tabel 3 Kantonzaken 2005, naar procesrechtelijke status

	Aantal zaken	%
Dagvaardingen, totaal	470.183	100,0
w.v. gewone zaak	456.088	97,0
verzetzaak	1.295	0,3
voorlopige voorziening	12.333	2,6
overig	467	0,1
Verzoekschriften, totaal	74.354	100,0
w.v. gewone zaak	74.296	99,9
overig	58	0,1

4.4 Zaaktypering: procesrechtelijk

Tabel 3 geeft informatie over de procesrechtelijke status van de diverse zaken.¹⁶ De overgrote meerderheid van zaken in de sector kanton (97 tot 98%) kan worden aangemerkt als een gewone zaak.

Daarnaast vormt de voorlopige voorziening onder de dagvaardingen een categorie van enige substantie. Die voorlopige voorzieningen hebben vrijwel bij uitstek (12.092 van de 12.333) betrekking op zaken met betrekking tot bijzondere overeenkomsten, meer in het bijzonder de subcategorieën huurrecht (5.178) en arbeidsrecht (6.719).

De verschillen tussen huurrecht en arbeidsrecht zijn overigens aanzienlijk. Bij arbeidsrechtelijke zaken speelt de voorlopige voorziening over het gehele land een rol van betekenis. Landelijk is het aandeel 35,0% (6.719 op de 19.201), uiteenlopend van 25,1% in Maastricht tot 49,2% in Amsterdam.

Bij huurrechtzaken spelen de voorlopige voorzieningen op zich een relatief bescheiden rol (5.178 op een totaal van 81.847, ofwel 6,3%). Er is echter een sterk afwijkende positie voor Amsterdam. Van alle voorlopige voorzieningen in huurrechtzaken heeft 74,5% (3.860 van de 5.178) betrekking op Amsterdam. En van alle huurzaken

in Amsterdam wordt 34,6% behandeld via een voorlopige voorziening (3.860 van de 11.154).

4.5 Partijconstellatie

Voor de kantonzaken kan een karakterisering worden gegeven van de partijen die tegenover elkaar staan. Ik beperk mij hier tot het onderscheid tussen natuurlijke personen enerzijds en rechtspersonen anderzijds.

A. Dagvaardingen

Tabel 4a geeft inzicht in de partijconstellatie bij dagvaardingszaken. In de meerderheid van de zaken (54,0%) staat een rechtspersoon als eiser tegenover een natuurlijke persoon als gedaagde. Goede tweede is de partijconstellatie waarbij natuurlijke personen tegenover elkaar staan. Een rechtspersoon in de rol van gedaagde komt, begrijpelijk gezien de problemen die aan de kantonrechter kunnen worden voorgelegd, relatief weinig voor.

De tweede helft van tabel 4a geeft een nadere uitsplitsing van partijconstellatie naar type zaak. In het licht van de in paragraaf 4.3 beschreven problemen met de zaaktypering beperk ik me daarbij tot arbeidsrecht en huurzaken. Duidelijk is dat de partijconstel-

latie bij arbeidszaken een sterk afwijkend karakter heeft, doordat de eisende partij hier veelal een natuurlijke persoon is.¹⁷

In het verlengde daarvan is het niet verwonderlijk dat de partijconstellatie bij voorlopige voorzieningen een ander aanzien heeft dan bij de gewone zaken. Bij de voorlopige voorzieningen treedt in 76,1% van de gevallen een natuurlijke persoon op als eiser, tegen 29,6% bij gewone zaken. Een rechtspersoon is bij voorlopige voorzieningen ook veel vaker gedaagde: 32,7 om 5,4%.

B. Verzoekschriften

Ook bij de verzoekschriften kan de partijconstellatie in beeld worden gebracht.¹⁸ In een grote meerderheid van de zaken, en zeker bij de ontbindingen arbeidsovereenkomst, staat een rechtspersoon als verzoeker tegenover een natuurlijke persoon als verweerder. Daarnaast is er bij de verzoekschriften totaal een zekere groep waarbij het type van de verweerder "onbekend" is. Voor een deel zal dat gevolg van het feit dat de griffie de desbetreffende gegevens niet heeft ingevuld; maar ook speelt hier een rol dat niet bij alle verzoekschriften een wederpartij betrokken hoeft te zijn.

Tabel 4a Dagvaardingszaken kanton 2005, naar partijconstellatie

Dagvaardingen totaal, in % van het aantal zaken (N = 470.183)				
Type gedaagde	Natuurlijk persoon	Rechtspersoon	Onbekend	Totaal
Type eiser				
Natuurlijk persoon	28,4	2,6	0,0	31,0
Rechtspersoon	54,0	3,5	0,0	57,6
Onbekend	11,3	0,1	0,0	11,4
Totaal	93,7	6,2	0,1	100,0
Dagvaardingen huurrecht, in % van het aantal zaken (N = 81.847)				
Type eiser				
Natuurlijk persoon	25,2	1,2	0,0	26,4
Rechtspersoon	65,6	2,2	0,0	67,9
Onbekend	5,7	0,0	0,0	5,7
Totaal	96,5	3,4	0,1	100,0
Dagvaardingen arbeidsrecht, in % van het aantal zaken (N = 19.201)				
Type eiser				
Natuurlijk persoon	40,5	41,2	0,3	82,0
Rechtspersoon	10,1	7,2	0,0	17,3
Onbekend	0,3	0,3	0,2	0,7
Totaal	50,8	48,7	0,5	100,0

¹⁶ Naar aanleiding van de variant van de zaaktypering eerste niveau.

¹⁷ Zie in dezelfde zin Verwoerd e.a. (1987).

¹⁸ Bij de zaken m.b.t. gezag, bewind en boek 1 BW en bij de beheerszaken ontbreekt informatie om de partijconstellatie in deze termen te beschrijven.

Tabel 4b Verzoekschriften kanton 2005, naar partijconstellatie

Verzoekschriften totaal, in % van het aantal zaken (N = 74.354)				
Type verweerder	Natuurlijk persoon	Rechtspersoon	Onbekend	Totaal
Type verzoeker				
Natuurlijk persoon	17,1	1,0	4,9	23,0
Rechtspersoon	73,5	0,4	0,7	74,6
Onbekend	1,0	0,0	1,2	2,3
Totaal	91,6	1,5	6,9	100,0
Verzoekschriften ontbinding arbeidsovereenkomst, in % van het aantal zaken (N = 67.359)				
Type verzoeker				
Natuurlijk persoon	17,5	0,7	0,0	18,2
Rechtspersoon	80,6	0,1	0,0	80,7
Onbekend	1,1	0,0	0,1	1,1
Totaal	99,1	0,8	0,1	100,0

4.6 Geldelijk belang¹⁹

Bij de zaken met betrekking tot gezag, bewind en Boek 1 BW en bij de beheerszaken zijn in het algemeen geen geldbedragen ingevuld. Bij dagvaardingszaken en verzoekschriften is dat - soms ten dele - wel gebeurd. Tabel 5a geeft een totaalindruk op basis van de beschikbare informatie. Opgeteld resulteert een totaal geldelijk belang van de kantonrechtspraak van bijna € 1 miljard. Echter, dat getal is zeer onvolledig, zoals blijkt zodra we meer in detail treden.

A. Dagvaardingen

Allereerst de dagvaardingen. Eerder is al opgemerkt dat de onderzoeker er niet klakkeloos van kan uitgaan dat alle voor hem relevante gegevens door de griffie zijn ingevoerd. Verder is

vastgesteld, dat daarbij belangrijke verschillen kunnen optreden tussen arrondissementen. Dat probleem doet zich ook hier voor, zij het in bescheiden mate. Gemiddeld genomen blijkt in 7% van de dagvaardingszaken geen geldbedrag te zijn ingevuld, althans geen geldbedrag groter dan nul.²⁰ Alle arrondissementen zitten daarbij min of meer op dezelfde lijn, met één echte uitzondering: in 's-Hertogenbosch is bij liefst 44,3 % van de dagvaardingszaken geen geldbedrag ingevuld, althans geen geldbedrag groter dan nul. Het lijkt daarom aangewezen om bij verdere detaillering 's-Hertogenbosch buiten beschouwing te laten. Dat gebeurt in de eerste drie kolommen van tabel 5b, waar ten aanzien van het geldelijke belang het gemiddelde, de mediaan en het hoogst voorkomende bedrag zijn bepaald.

Tabel 5a Geldelijk belang kantonzaken 2005

	Gemiddelde	Mediaan	Maximum	Totaal bedrag
	in euro's			in miljoenen euro's
Dagvaardingen (N = 470.138)	1.728	574	44.585.846	812,5
Verzoekschriften (N = 74.354)	2.180	0	80.951.800	162,1

¹⁹ Waar in dit rapport gesproken wordt over geldelijk belang, is dat altijd het geëiste bedrag. De toegewezen bedragen kunnen daar aanzienlijk van afwijken. Zie bijvoorbeeld Eshuis (2003), p. 30. De primaire procesbestanden bevatten echter geen informatie over de inhoud van de gewezen vonnissen.

²⁰ Wanneer er voor het geldelijke belang geen bedrag is ingevuld, geeft het bestand een nul. Daardoor kan er binnen de nul-categorie geen nader onderscheid worden gemaakt tussen geldelijk belang "nihil" en "onbekend". In de bijlage is een tabel opgenomen waarin kan worden afgelezen in hoeverre er in den lande per zaakscategorie een geldbedrag groter dan nul is ingevuld.

Ter toelichting bij deze tabel breng ik allereerst de in paragraaf 4.1 beschreven competentie van de kantonrechter in herinnering.

Door de gestelde competentiegrens zal in veel gevallen de vordering niet meer bedragen dan € 5.000. Maar daar hoeft het niet bij te blijven,

omdat bepaalde typen zaken ongeacht de hoogte van de vordering onder de competentie van de kantonrechter vallen. Wat betreft de dagvaardingszaken (exclusief 's-Hertogenbosch, N = 440.043) blijkt de verdeling van het geldelijke belang er als volgt uit te zien:

4,5 %	onbekend of nihil	met 0,0 % aandeel in het totaal bedrag
93,0 %	€ 1 t/m 5.000	met 54,1 % aandeel in het totaal bedrag
1,1 %	€ 5.001 t/m 10.000	met 4,5 % aandeel in het totaal bedrag
0,7 %	€ 10.001 t/m 20.000	met 5,2 % aandeel in het totaal bedrag
0,6 %	€ 20.001 t/m 100.000	met 13,1 % aandeel in het totaal bedrag
0,1 %	meer dan € 100.000	met 23,0 % aandeel in het totaal bedrag

Die verdeling is behoorlijk "scheef", in de zin dat er heel veel kleinere zaken zijn en een relatief gering aantal grote(re) zaken. Die grote(re) zaken, waarvan er enkele in de miljoenen lopen, trekken het gemiddelde flink omhoog. Daardoor ontstaat er een niet onbelangrijke discrepantie tussen gemiddelde en mediaan.²¹ Volgens tabel 5b bedraagt het gemiddelde voor de dagvaardingszaken als totaal € 1.778, terwijl de mediaan uitkomt op € 619.

In het kader van tabel 5b heb ik niet alleen gekeken naar de dagvaardingszaken als geheel, maar ook een uitsplitsing gemaakt naar verschillende zaaktypen.

Zoals we in paragraaf 4.3 reeds hebben gezien, zijn de onderlinge scheidslijnen tussen de zaaktypen zakelijke rechten, verbintenissenrecht, diverse onderdelen van de bijzondere overeenkomst, het verzekeringsrecht en de categorie onbekend betrekkelijk vloeiend. Dat heeft zijn weerslag in tabel 5b, waar de gemiddelden

en de mediaanwaarden van deze zaaktypen redelijk in dezelfde orde van grootte liggen.

Afzonderlijk aandacht verdienen de categorieën huurrecht en arbeidsrecht, niet alleen omdat de desbetreffende zaken inhoudelijk eenduidig(er) zijn afgebakend, maar ook omdat juist bij deze zaaktypen de bovengrens van € 5.000 niet aan de orde is. Inderdaad blijken van de 10.907 dagvaardingszaken kanton van meer dan € 5.000 er respectievelijk 4.987 (45,7%) en 3.752 (34,4%) geconcentreerd te zijn bij het huur- en het arbeidsrecht. Het gemiddelde geldelijke belang ligt er dan ook duidelijk hoger dan bij de meeste andere categorieën.

In de laatste kolom van tabel 5b worden de gegevens exclusief 's-Hertogenbosch opgehoogd tot landelijke totalen, om een betere schatting te verkrijgen van het totale geldelijke belang van de kantonrechtspraak in dagvaardingszaken. Het resultaat komt uit op € 838 miljoen.²²

²¹ Voor de volledigheid: de mediaan is het getal dat precies halverwege de verdeling ligt. De helft van de zaken heeft een geldelijk belang bedrag dat kleiner of gelijk is, de andere helft van de zaken heeft een geldelijk belang dat gelijk of groter is.

²² De vraag kan worden gesteld of de ene evidente outlier van € 44,6 miljoen (vergelijk de derde kolom van tabel 5b) niet voor ongeoorloofde vertekening zorgt bij het ophogen tot landelijke totalen. Daarvan lijkt geen sprake, omdat gegeven het aandeel van 's-Hertogenbosch in het totale aantal zaken het ophogen van relatief bescheiden aard is.

Tabel 5b Geldelijk belang dagvaardingszaken kanton 2005, naar juridisch-inhoudelijke typering

	Gemiddelde	Mediaan	Maximum	Geschat landelijk totaal bedrag in miljoenen euro's
	Exclusief 's-Hertogenbosch, in euro's			
Zakelijke rechten	1.127	756	29.639	2,4
Verbintenissenrecht	1.011	592	655.339	52,1
Bijzondere overeenkomst, t.w.				
koop en ruil	1.409	775	2.475.077	26,5
opdracht	1.287	704	6.254.563	84,0
geneeskundige behandeling	460	221	557.271	8,5
huurrecht	3.320	1.110	44.585.846	271,7
arbeidsrecht	8.216	810	2.715.048	157,7
aanneming van werk/bouwwerk	3.056	3.594	5.000	0,1
verbruikleen (geldlening)	2.529	2.106	344.038	34,3
overige	1.642	599	919.637	38,9
Verkeersmiddelen en vervoer	1.166	750	4.947	0,2
Intellectuele eigendom	432	391	5.000	0,5
Verzekeringsrecht	570	289	2.407.257	35,6
Procesrecht	2.193	583	28.613	0,1
Erfrecht	5.429	0	45.378	0,1
Overige dagvaarding	2.149	508	31.716	0,2
Onbekend	1.118	545	568.800	125,0
Totaal	1.778	619	44.585.846	837,8

B. Verzoekschriften

Valt bij de dagvaardingen alleen 's Hertogenbosch uit de toon, en dan ook nog slechts ten dele, de situatie bij de verzoekschriften is geheel anders. Daar blijken slechts 3 arrondissementen enigszins systematisch werk te hebben gemaakt van het rapporteren van het geldelijke belang, te weten Alkmaar, Assen en Dordrecht. Deze drie nemen met respectievelijk € 26, 102 en 34 miljoen de volledige in tabel 5a gerapporteerde € 162 miljoen voor hun rekening.

Dat roept de vraag op of en in hoeverre de beschikbare gegevens bruikbaar zijn voor

het concipiëren van een meeromvattend beeld. Bij nadere beschouwing blijken de genoemde 3 arrondissementen onderling een min of meer gelijk beeld te vertonen, in de zin dat ze het geldelijke belang vrijwel alleen hebben getoond bij de ontbindingen arbeidsovereenkomst en min of meer volgens hetzelfde gemiddelde patroon, te weten:

32,0 %	onbekend of nihil
16,6 %	€ 1 t/m 5.000
16,0 %	€ 5.001 t/m 10.000
14,2 %	€ 10.001 t/m 20.000
17,7 %	€ 20.001 t/m 100.000
3,4 %	meer dan € 100.000

Tabel 5c Geldelijk belang verzoekschriften kanton 2005

	Gemiddelde	Mediaan	Maximum	Geschat landelijk totaal bedrag in miljoenen euro's
	Op basis van Alkmaar, Assen en Dordrecht in euro's			
Ontbinding arbeidsovereenkomst	35.745	5.388	80.951.800	1.204,0

Het lijkt daarom aangewezen om bij het schatten van een landelijk totaalbedrag alleen naar de ontbindingen arbeidsovereenkomst te kijken en voor de berekening van gemiddelde, mediaan en maximum uit te gaan van de genoemde drie arrondissementen. Zie tabel 5c.

Extra complicatie daarbij is dat er één echte outlier blijkt te zijn van € 81 miljoen. Deze Assense zaak neemt in zijn eentje de helft van het totale geldelijke belang van de drie arrondissementen samen voor zijn rekening, en is dus ook verantwoordelijk voor de helft van het gemiddelde bedrag per zaak.

In de laatste kolom van tabel 5c doe ik een poging de gegevens van Alkmaar, Assen en Dordrecht te vertalen naar een landelijk totaal. Daartoe vermenigvuldig ik het landelijke aantal zaken (vergelijk tabel 2) met het gemiddelde bedrag van Alkmaar, Assen en Dordrecht, na weglating van de outlier van € 81 miljoen. Dat geeft in de laatste kolom van de tabel een verbeterde schatting van het totale geldelijke belang van de verzoekschriften in de sector kanton: € 1.204 miljoen.

Daarmee komt het totale geldelijke belang van kantonzaken, voorzover te bepalen, op € 838 + 1.204 = 2.042 miljoen. Dat dat bedrag verre van volledig is, moge onder andere blijken uit het feit dat onder de

verzoekschriften de erfrechtkwesaties buiten beschouwing blijven, evenals de gehele categorie beheerszaken.

C. Geldelijk belang en partijconstellatie

In tabel 5d worden de gegevens over het geldelijke belang in verband gebracht met de in paragraaf 4.5 besproken partijconstellatie. Omdat gegeven de scheve verdeling gemiddelde en mediaan behoorlijk uiteen kunnen lopen, zijn in de tabel steeds beide kengetallen gegeven.

Vooraf bij de dagvaardingszaken tekent zich een interessant patroon af. Het heeft er de schijn van dat rechtspersonen gemiddeld genomen eerder (dat wil zeggen: reeds bij een lager bedrag) in actie komen dan natuurlijke personen. Omgekeerd lijken rechtspersonen juist minder snel (dat wil zeggen: pas bij een hoger bedrag) aangesproken te worden dan natuurlijke personen. Zo'n patroon zou heel wel verklaarbaar zijn vanuit het gegeven dat zich onder de rechtspersonen nu eenmaal veel vaker "repeat players" ophouden dan onder de natuurlijke personen. Maar daarnaast is er de mogelijkheid dat het geldelijke belang ook als zodanig kan variëren met de aard van de partijen, en niet alleen de wijze waarop partijen zich geven het geldelijke belang opstellen bij een geschil.

Tabel 5d Geldelijk belang kantonzaken 2005, naar partijconstellatie, gemiddelde / mediaan in duizenden euro's ^a

Dagvaardingen totaal (excl. 's-Hertogenbosch, N = 440.043)				
Type gedaagde	Natuurlijk persoon	Rechtspersoon	Onbekend	Totaal
Type eiser				
Natuurlijk persoon	2,1 / 0,7	7,5 / 0,9	3,1 / 0	2,6 / 0,7
Rechtspersoon	1,2 / 0,7	7,6 / 1,4	10,9 / 0,8	1,6 / 0,7
Onbekend	0,6 / 0,3	2,2 / 0,8	2,9 / 0,3	0,6 / 0,3
Totaal	1,4 / 0,6	7,5 / 1,2	5,1 / 0,3	1,8 / 0,6
Dagvaardingen huurrecht (excl. 's-Hertogenbosch, N = 77.193)				
Type eiser				
Natuurlijk persoon	4,6 / 1,4	10,6 / 1,2	2,7 / 0	4,8 / 1,4
Rechtspersoon	1,5 / 1,0	44,8 / 3,9	43,0 / 1,2	2,9 / 1,0
Onbekend	1,2 / 1,0	4,3 / 1,0	.	1,3 / 1,0
Totaal	2,2 / 1,1	32,9 / 2,8	17,1 / 0,4	3,3 / 1,1
Dagvaardingen arbeidsrecht (excl. 's-Hertogenbosch, N = 17.572)				
Type eiser				
Natuurlijk persoon	8,0 / 0,6	8,9 / 0	3,1 / 0	8,5 / 0,4
Rechtspersoon	7,0 / 1,0	7,7 / 2,4	.	7,3 / 1,4
Onbekend	3,2 / 1,7	5,5 / 0	3,9 / 1,7	4,2 / 1,5
Totaal	7,8 / 0,8	8,7 / 0,8	3,3 / 0,5	8,2 / 0,8
Verzoekschriften ontbinding arbeidsovereenkomst (Alkmaar, Assen en Dordrecht, excl. outlier, N = 4.529)				
Type verweerder	Natuurlijk persoon	Rechtspersoon	Onbekend	Totaal
Type verzoeker				
Natuurlijk persoon	5,3 / 1,3	28,9 / 0	.	8,3 / 1,1
Rechtspersoon	18,6 / 5,9	.	.	18,6 / 5,9
Onbekend	13,5 / 4,4	-	.	13,6 / 4,9
Totaal	17,8 / 5,4	27,9 / 2,6	.	17,9 / 5,4

D. Griffierecht

In samenhang met het geldelijke belang heb ik ook nog gekeken naar de opbrengst van de griffierechten. Hoofddregel bij kantonzaken is dat alleen de eiser of verzoeker griffierecht betaalt. Het vastrechtbedrag varieerde per 1 februari 2005, afhankelijk van de aard van

het geding en het geldelijke belang, van € 33 (betaling van loon bij ziekte, art 7:629 BW) tot € 276 (rechtspersoon als eiser bij een niet-geldelijk geschil). Burgers met een laag of gemiddeld inkomen kunnen in aanmerking komen voor een vermindering van het griffierecht (in debet stelling). Afhankelijk van het

inkomen hoeft dan slechts een kwart of de helft van het normale bedrag betaald te worden.

Volgens de gerechtelijke administraties is bij gemiddeld 90% van de dagvaardingen en verzoekschriften griffierecht in rekening gebracht. Voor zover zaken "ontsnappen", zijn dat in overgrote meerderheid (90%) intrekkingen.²³ Al met al wordt slechts bij een relatief zeer klein deel (zo'n 1%) van de eindvonnissen en eindbeschikkingen geen griffierecht vermeld / in rekening gebracht.

De geschatte opbrengst (althans: het in rekening gebrachte bedrag) bedraagt in totaal € 78 miljoen, waarvan € 58,2 miljoen voor dagvaardingen, € 18,9 miljoen voor de verzoekschriften, en € 0,9 miljoen voor de overige zaken.

Opmerkelijk is dat er slechts in zeer bescheiden mate gebruik wordt gemaakt van de mogelijkheid tot in debet stelling, gemiddeld in 1,7% van alle kantonzaken. Beperk ik me tot de zaken waarin een natuurlijke persoon als eiser/verzoeker optreedt, dan valt het percentage weliswaar iets hoger uit, maar het reikt ook dan niet verder dan 5,1%. In debet stelling komt nog het meest voor bij de zaken m.b.t. gezag, bewind en Boek 1 BW, te weten 24,5%.

4.7 Partijvertegenwoordiging

In kantonzaken kunnen partijen zelf verschijnen, maar ze kunnen zich ook laten vertegenwoordigen, door een advocaat, een deurwaarder of een andere gemachtigde (zoals een notaris, een rechtskundige of een willekeurige derde zoals de buurvrouw).

A. Dagvaardingen

Het algemene beeld dat uit tabel 6a naar voren komt, is dat eisers zich bijna altijd laten vertegenwoordigen, meestal door een deurwaarder, terwijl gedaagden veelal géén gebruik maken van een vertegenwoordiger. Aan de kant van de eisers is van belang dat zij weliswaar zelf voor de kantonrechter kunnen verschijnen, maar toch voor het uitbrengen van de dagvaarding een deurwaarder nodig hebben.

Aan de kant van de gedaagden speelt een rol dat ze vaak verstek laten gaan (vergelijk paragraaf 4.8), en dan helemaal niet toekomen aan de vraag of ze zich al dan niet zullen laten vertegenwoordigen. In eerder onderzoek werden daarom cijfers gerapporteerd exclusief verstekzaken.²⁴ Laat ik in afwijking van tabel 6a de verstekzaken buiten beschouwing, dan resteren 135.767 dagvaardingszaken, waarvan 118.060 met een natuurlijke persoon en 17.337 met een rechtspersoon als gedaagde. In deze niet-verstekzaken laat 16,4% van de gedaagde natuurlijke personen zich vertegenwoordigen en 52,7% van de rechtspersonen, zodat het gemiddelde uitkomt op 21,0%. Kortom, ook in de niet-verstekzaken is vertegenwoordiging van de gedaagde (veel) vaker niet dan wel aan de orde.

Het algemene beeld geldt ook voor de categorie huurrechtzaken. Bij het arbeidsrecht liggen de verhoudingen iets anders, in de zin dat de eisers minder vaak een deurwaarder, en in plaats daarvan een advocaat of een andere gemachtigde inschakelen. En anders dan bij veel andere kantonzaken laten de gedaagden zich in arbeidsrechtelijke procedures wel relatief vaak, dat wil zeggen: in bijna de helft van de gevallen, vertegenwoordigen.

²³ Zie daarover verder paragraaf 4.8.

²⁴ Zie Verwoerd e.a. (1987), die voor de eisers een procesvertegenwoordiging rapporteren van 98 tot 100%. Voor de gedaagden ligt de procesvertegenwoordiging bij niet-verstekzaken tussen 42 en 59%.

Tabel 6a Dagvaardingszaken kanton 2005, naar partijvertegenwoordiging

Dagvaardingen totaal	Vertegenwoordiger, % van rijtotaal				Aantal zaken
	Advocaat	Deurwaarder	Anders	Geen	
Type eiser					
Natuurlijk persoon	8,8	69,8	20,9	0,5	145.606
Rechtspersoon	2,2	86,3	11,3	0,2	270.836
Onbekend	0,7	92,9	5,7	0,7	53.741
Totaal	4,1	81,9	13,7	0,4	470.183
Type gedaagde					
Natuurlijk persoon	2,1	0,4	2,0	95,6	440.463
Rechtspersoon	10,9	4,8	15,6	68,8	29.270
Onbekend	10,0	11,3	13,8	64,9	450
Totaal	2,6	0,7	2,8	93,9	470.183
Dagvaardingen huurrecht					
Type eiser					
Natuurlijk persoon	11,8	68,4	19,4	0,5	21.603
Rechtspersoon	3,7	86,4	9,8	0,2	55.555
Onbekend	4,1	60,9	33,6	1,4	4.689
Totaal	5,8	80,2	13,7	0,3	81.847
Type gedaagde					
Natuurlijk persoon	4,3	0,6	2,6	92,5	78.945
Rechtspersoon	13,8	9,6	16,9	59,6	2.821
Onbekend	16,0	9,9	14,8	59,3	81
Totaal	4,6	0,9	3,1	91,3	81.847
Dagvaardingen arbeidsrecht					
Type eiser					
Natuurlijk persoon	34,9	11,3	53,2	0,5	15.737
Rechtspersoon	7,5	65,2	26,7	0,6	3.327
Onbekend	6,6	15,3	48,2	29,9	137
Totaal	30,0	20,7	48,6	0,7	19.201
Type gedaagde					
Natuurlijk persoon	18,9	4,1	20,8	56,1	9.756
Rechtspersoon	20,8	5,5	27,3	46,4	9.346
Onbekend	16,2	6,1	24,2	53,5	99
Totaal	19,8	4,8	24,0	51,4	19.201

Tabel 6b Verzoekschriften kanton 2005, naar partijvertegenwoordiging

Verzoekschriften totaal	Vertegenwoordiger, % van rijtotaal				Aantal zaken
	Advocaat	Deurwaarder	Anders	Geen	
Type verzoeker					
Natuurlijk persoon	29,5	0,4	52,1	18,0	17.120
Rechtspersoon	38,7	0,2	54,8	6,3	55.501
Onbekend	18,0	0,5	21,1	60,4	1.733
Totaal	36,1	0,2	53,4	10,3	74.354
Type verweerder					
Natuurlijk persoon	29,3	0,0	59,2	11,5	68.130
Rechtspersoon	25,7	1,1	42,8	30,4	1.097
Onbekend	0,1	0,0	0,1	99,8	5.127
Totaal	27,2	0,1	54,9	17,8	74.354
Verzoekschriften ontbinding arbeidsovereenkomst					
Type verzoeker					
Natuurlijk persoon	37,5	0,2	55,5	6,8	12.247
Rechtspersoon	39,2	0,0	55,1	5,7	54.356
Onbekend	39,6	0,0	47,0	13,5	756
Totaal	38,9	0,1	55,1	6,0	67.359
Type verweerder					
Natuurlijk persoon	29,5	0,0	59,9	10,5	66.765
Rechtspersoon	33,2	0,0	53,3	13,5	533
Onbekend	0,0	1,6	1,6	96,7	61
Totaal	29,5	0,0	59,8	10,6	67.359

B. Verzoekschriften

Tabel 6b geeft het patroon van partijvertegenwoordiging bij verzoekschriften, waaruit blijkt dat partijen zich in de meeste gevallen laten bijstaan, zeker bij ontbindingen arbeidsovereenkomst.

C. Geldelijk belang en partijvertegenwoordiging

Vanuit economisch perspectief is het interessant om te zien of er een verband bestaat tussen partijvertegenwoordiging en geldelijk belang. Zie daarvoor tabel 6c.

De boodschap is duidelijk. De zaken waarin een beroep wordt gedaan op partijvertegenwoordiging/juridische hulp zijn gemiddeld genomen van groter belang dan de zaken waarin dat niet gebeurt.²⁵ Een bijzondere positie is er voor de deurwaarder die eisers juist bij kleinere zaken blijkt te vertegenwoordigen. De reden ligt voor de hand: in kleinere zaken laat de gedaagde relatief vaak verstek gaan (zie paragraaf 4.8), zodat de procedure niet verder komt dan de door de deurwaarder namens de eiser uitgebrachte dagvaarding.

²⁵ Zie in deze zin ook Wesseling-van Gent (1987).

Tabel 6c Geldelijk belang kantonzaken 2005, naar partijvertegenwoordiging, gemiddelde / mediaan in duizenden euro's^a

	Vertegenwoordiger				Totaal
	Advocaat	Deurwaarder	Anders	Geen	
Dagvaardingen totaal (excl. 's-Hertogenbosch, N = 440.043)					
Type eiser					
Natuurlijk persoon	5,5 / 0,7	1,6 / 0,6	4,5 / 1,0	2,7 / 0,9	2,6 / 0,7
Rechtspersoon	12,8 / 1,0	1,2 / 0,7	2,7 / 1,0	1,8 / 0,9	1,6 / 0,7
Onbekend	1,4 / 0,2	0,5 / 0,3	1,2 / 1,0	1,8 / 0,5	0,6 / 0,3
Totaal	7,7 / 0,8	1,2 / 0,6	3,5 / 1,0	2,2 / 0,8	1,8 / 0,6
Type gedaagde					
Natuurlijk persoon	6,1 / 1,5	20,2 / 1,5	6,8 / 1,4	1,1 / 0,6	1,4 / 0,6
Rechtspersoon	12,0 / 1,6	15,5 / 1,1	11,3 / 1,6	5,3 / 1,2	7,5 / 1,2
Onbekend	5,5 / 0	13,9 / 0	3,5 / 0,5	3,8 / 0,4	5,1 / 0,3
Totaal	7,7 / 1,5	18,0 / 1,3	8,4 / 1,5	1,3 / 0,6	1,8 / 0,6
Dagvaardingen huurrecht (excl. 's-Hertogenbosch, N = 77.193)					
Type eiser					
Natuurlijk persoon	8,4 / 0,1	3,3 / 1,4	7,7 / 1,7	3,9 / 0	4,8 / 1,4
Rechtspersoon	27,8 / 0,6	1,6 / 1,0	5,7 / 1,5	2,3 / 1,2	2,9 / 1,0
Onbekend	0,7 / 0	1,2 / 0,9	1,5 / 1,2	4,3 / 1,1	1,3 / 1,0
Totaal	16,7 / 0,3	1,9 / 1,1	5,8 / 1,5	3,5 / 0,9	3,3 / 1,1
Type gedaagde					
Natuurlijk persoon	6,0 / 0,9	27,4 / 1,3	8,7 / 1,3	1,7 / 1,1	2,2 / 1,1
Rechtspersoon	21,3 / 2,3	23,9 / 0	31,9 / 3,9	37,2 / 3,2	32,9 / 2,8
Onbekend	.	.	.	10,2 / 0,6	17,1 / 0,4
Totaal	7,6 / 0,9	26,7 / 0,8	13,0 / 1,5	2,6 / 1,1	3,3 / 1,1
Dagvaardingen arbeidsrecht (excl. 's-Hertogenbosch, N = 17.572)					
Type eiser					
Natuurlijk persoon	6,5 / 0	14,2 / 1,8	8,6 / 0,8	3,7 / 0,8	8,5 / 0,4
Rechtspersoon	13,6 / 0,9	7,6 / 1,6	4,5 / 0,9	1,9 / 0,7	7,3 / 1,4
Onbekend	.	6,2 / 1,4	1,9 / 1,1	3,6 / 1,7	4,2 / 1,5
Totaal	6,9 / 0	10,5 / 1,7	8,1 / 0,8	3,4 / 1,2	8,2 / 0,8
Type gedaagde					
Natuurlijk persoon	10,5 / 0	27,1 / 1,7	13,4 / 0,7	3,4 / 0,8	7,8 / 0,8
Rechtspersoon	11,4 / 0	23,2 / 2,4	12,2 / 0,6	3,8 / 0,9	8,7 / 0,8
Onbekend	.	.	3,4 / 0	3,4 / 1,5	3,3 / 0,5
Totaal	10,9 / 0	24,7 / 2,2	12,6 / 0,6	3,6 / 0,9	8,2 / 0,8
Verzoekschriften ontbinding arbeidsovereenkomst (Alkmaar, Assen en Dordrecht, excl. outlier, N = 4.529)					
Type verzoeker					
Natuurlijk persoon	4,5 / 0	-	10,7 / 2,3	2,3 / 0	8,3 / 1,1
Rechtspersoon	11,4 / 3,1	.	20,9 / 6,9	10,8 / 3,0	18,6 / 5,9
Onbekend	14,6 / 4,3	-	12,6 / 5,0	.	13,6 / 4,9
Totaal	11,0 / 2,8	.	20,3 / 6,5	8,2 / 2,2	17,9 / 5,4
Type verweerder					
Natuurlijk persoon	15,1 / 5,1	-	20,3 / 6,5	11,6 / 2,6	17,8 / 5,4
Rechtspersoon	.	-	31,2 / 0	.	27,9 / 2,6
Onbekend	-	-	-	.	.
Totaal	15,3 / 5,0	-	20,4 / 6,5	11,5 / 2,7	17,9 / 5,4

^a Met een streepje in een cel wordt aangegeven dat waarnemingen ter zake ontbreken, met een punt dat het aantal waarnemingen (te) gering is.

4.8 Afdoening: verstek - contradictoir, intrekking - royement - vonnis/beschikking

In deze paragraaf kijk ik naar de behandeling en afdoening van kantonzaken. Daarbij zijn er niet onbelangrijke verschillen tussen dagvaardings- en verzoekschriftprocedures.

A. Dagvaardingen

Hierbij start de procedure met een aan de wederpartij gerichte dagvaarding.

In de eerste plaats is dan van belang of de gedaagde van zich laat horen. Als de gedaagde niet verschijnt, kan de zaak bij verstek worden afgedaan. De rechter wijst de vordering in beginsel toe, tenzij hij meent dat deze onrechtmatig of ongegrond is.

Eiser van zijn kant kan de procedure voortijdig beëindigen door de vordering in te trekken. Daartoe kan reden zijn, omdat hij de verkeerde

persoon heeft gedagvaard of omdat hij het geschil aan de verkeerde rechter heeft voorgelegd. Wat ook kan, is dat de vordering inmiddels is tenietgegaan.

Is de zaak daadwerkelijk als een contradictoire procedure van start gegaan, dan kunnen partijen deze voortzetten totdat de rechter een (eind)vonnissen wijst. Maar ze kunnen ook op enig moment overeenkomen de procedure te stoppen en om royement vragen. De zaak wordt dan van de rol afgevoerd. Partijen zullen hiertoe met name overgaan wanneer ze een minnelijke schikking hebben bereikt. Een zaak kan echter ook ambtshalve door de rechter van de rol worden afgevoerd, als geen van de partijen desgevraagd blijkt geeft het geding te willen voortzetten.

Tabel 7a geeft een cijfermatig overzicht.

Bijna 12% van de dagvaardingszaken wordt ingetrokken, voordat er echte stappen in de procedure worden gezet. En maar liefst

Tabel 7a Dagvaardingszaken kanton 2005, naar wijze van afdoening

Dagvaardingen totaal (N = 470.183)	Intrekkingen	Royement	Eindvonnissen	Totaal
	in % van totaal			
Verstek	2,8	0,1	68,2	71,1
Contradictoir	0,2	3,0	14,8	18,1
Onbekend	8,6	0,4	1,8	10,8
Totaal	11,6	3,5	84,9	100,0
Dagvaardingen huurrecht (N = 81.847)				
Verstek	3,7	0,1	57,3	61,2
Contradictoir	0,2	3,4	22,4	25,9
Onbekend	10,1	0,3	2,4	12,9
Totaal	14,1	3,8	82,1	100,0
Dagvaardingen arbeidsrecht (N = 19.201)				
Verstek	2,6	0,4	19,3	22,3
Contradictoir	3,1	19,1	35,5	57,7
Onbekend	13,2	2,7	4,1	20,0
Totaal	18,8	22,2	59,0	100,0

68% wordt bij verstek afgedaan met een eindvonnis. Nog eens 3% wordt op enig moment geroyeerd (door partijen zelf, of ambtshalve vanaf de zogenaamde parkeerrol). Uiteindelijk blijkt slechts in zo'n 15 à 17% van het totaal aan dagvaardingszaken een contradictoair eindvonnis gewezen te worden.²⁶

Bij een en ander speelt ongetwijfeld een rol dat nogal wat dagvaardingen betrekking hebben op incassozaken. Het heeft er alle schijn van dat gedaagden in een niet onbelangrijk aantal gevallen besluiten om in het vooruitzicht van de procedure toch maar te betalen, waarna de dagvaarding kan worden ingetrokken. In veel andere gevallen laten gedaagden verstek gaan, omdat er in de procedure voor hen toch geen eer te behalen valt. Een indicatie daarvan troffen we al eerder in paragraaf 4.7, toen we vaststelden dat gedaagden zich maar in zeer geringe mate bij kantonzaken laten vertegenwoordigen.

Tabel 7a geeft ook nog een uitsplitsing van huur- en arbeidsrechtelijke zaken. Deze laten op onderdelen een afwijkend patroon zien, het arbeidsrecht meer nog dan het huurrecht.

Terwijl het verstekpercentage lager ligt, is het aandeel van intrekkingen en royementen hoger, evenals dat van de contradictoire eindvonnissen. De belangen van en de relaties tussen partijen zullen bij geschillen in de sfeer van wonen en werken in het algemeen verder reiken dan bij een simpele openstaande rekening. Wanneer de gedaagde aandacht wil voor zijn kant van het verhaal, heeft het geen zin om verstek te laten gaan. En als beide partijen een eigen verhaal hebben, is er waarschijnlijk ook meer aanleiding (en ruimte) om er alsnog samen uit te komen.

B. Verzoekschriften

Hierbij wordt de procedure ingeleid met een aan de rechter gericht verzoekschrift. Er hoeft niet altijd een wederpartij te zijn. Maar zijn er belanghebbenden, dan worden deze opgeroepen voor de behandeling van het verzoek, zodat ze desgewenst verweer kunnen voeren. Is er een duidelijke wederpartij en verschijnt deze niet, dan wordt ook bij een verzoekschriftprocedure wel gesproken van verstek. De procedure loopt in beginsel uit in een beslissing van de rechter over het verzoek, de (eind)beschikking. Voordat het echter zover

Tabel 7b Verzoekschriften kanton 2005, naar wijze van afdoening

Verzoekschriften totaal (N = 74.354)				
	Intrekkingen	Eind- beschikking	Verzending naar andere instantie	Totaal
	in % van totaal			
Verstek	0,0	0,2	0,0	0,2
Contradictoir	2,5	80,7	0,1	83,3
Onbekend	2,5	13,8	0,2	16,5
Totaal	5,1	94,7	0,2	100,0
Verzoekschriften ontbinding arbeidsovereenkomst (N = 67.359)				
Verstek	0,0	0,2	0,0	0,2
Contradictoir	2,4	88,1	0,1	90,6
Onbekend	1,5	7,7	0,0	9,2
Totaal	3,9	96,0	0,1	100,0

is, staat het de verzoeker vrij om zijn verzoek op ieder moment in te trekken.

Zoals tabel 7b laat zien, wordt ruim 90% van de verzoekschriftprocedures afgesloten met een eindbeschikking. Daarnaast is er een relatief bescheiden groep intrekkingen.

C. Geldelijk belang

Net zoals het in paragraaf 4.7 interessant was om te zien of er een verband te vinden is tussen geldelijk belang en partijvertegenwoordiging, zo kunnen we hier nagaan of er een

relatie is tussen geldelijk belang en de wijze van behandeling en afdoening van de procedure. Vergelijk tabel 7c.

Er is inderdaad een patroon zichtbaar. In "gewone" dagvaardingszaken volgt bij kleinere bedragen vaak een intrekking (vermoedelijk omdat de gedaagde alsnog heeft voldaan) of een verstekvonnis. Bij wat grotere bedragen probeert de gedaagde tegenspel te bieden, en volgt een contradictoire procedure. Naarmate het daarbij om bedragen van meer substantie gaat, volgt eerder een royement (omdat partijen

Tabel 7c Geldelijk belang kantonzaken 2005, naar wijze van afdoening, gemiddelde / mediaan in duizenden euro's^a

Dagvaardingen totaal (excl. 's-Hertogenbosch, N = 440.043)				
	Intrekkingen	Royement	Eindvonnis	Totaal
Verstek	0,8 / 0,3	2,5 / 0,4	1,1 / 0,6	1,1 / 0,6
Contradictoir	2,9 / 0	8,5 / 1,4	3,3 / 1,0	4,2 / 1,0
Onbekend	2,2 / 0,4	3,4 / 0,5	2,1 / 0,9	2,2 / 0,4
Totaal	1,9 / 0,4	7,8 / 1,2	1,5 / 0,7	1,8 / 0,6
Dagvaardingen huurrecht (excl. 's-Hertogenbosch, N = 77.193)				
Verstek	1,2 / 0,6	2,2 / 1,0	1,8 / 1,1	1,8 / 1,1
Contradictoir	6,7 / 0,6	17,2 / 1,4	3,6 / 1,2	5,3 / 1,2
Onbekend	7,6 / 1,1	13,5 / 1,3	3,5 / 1,5	7,0 / 1,1
Totaal	5,8 / 1,0	16,4 / 1,3	2,3 / 1,1	3,3 / 1,1
Dagvaardingen arbeidsrecht (excl. 's-Hertogenbosch, N = 17.572)				
Verstek	2,8 / 1,1	6,8 / 0	4,5 / 1,3	4,3 / 1,3
Contradictoir	1,9 / 0	13,0 / 1,4	12,0 / 1,0	11,8 / 1,0
Onbekend	2,1 / 0	2,1 / 0	2,6 / 0	2,2 / 0
Totaal	2,2 / 0,0	11,6 / 1,1	8,9 / 1,1	8,2 / 0,8
Verzoekschriften ontbinding arbeidsovereenkomst (Alkmaar, Assen en Dordrecht, excl. outlier, N = 4.529)				
	Intrekkingen	Eind- beschikking	Verzending naar andere instantie	Totaal
Verstek	-	-	-	-
Contradictoir	14,7 / 0	19,2 / 6,5	-	19,1 / 6,1
Onbekend	3,5 / 0	12,3 / 3,0	-	11,5 / 2,4
Totaal	11,1 / 0	18,2 / 6,0	-	17,9 / 5,4

^a Met een streepje in een cel wordt aangegeven dat waarnemingen ter zake ontbreken, met een punt dat het aantal waarnemingen (te) gering is.

²⁶ Soortgelijke patronen waren ook zichtbaar in het eerdere onderzoek van Verwoerd e.a. (1987).

er belang bij hebben om de zaak niet op de spits te drijven, maar te volstaan met een wederzijds acceptabele schikking).

D. Verdeling totale geldelijke belang

In tabel 7d wordt de informatie uit de tabellen 7a en b omtrent de wijze van afdoening van kantonzaken gecombineerd met het gemiddelde geldelijke belang per zaak van tabel 7c. De tabel leert ons welk totaal geldelijk belang (voorzover te bepalen, denk aan paragraaf 4.6) in het geding is bij intrekkingen, verstekzaken, royementen en contradictoire eindvonnissen.

Bij de dagvaardingen blijkt slechts zo'n 28 à 30% van het totale geldelijke belang van de kantonrechtspraak ad € 838 miljoen voor rekening te komen van de contradictoire eindvonnissen. De overige 70% moeten we zoeken bij de intrekkingen (zo'n 12%), de verstekvonnissen (43%) en de royementen (15%).

Tabel 7d Geldelijk belang kantonzaken 2005, naar wijze van afdoening, verdeling in %

Dagvaardingen, geschatte totale geldelijke belang € 838 miljoen				
	Intrekkingen	Royement	Eindvonnis	Totaal
Verstek	1,3	0,1	42,9	44,3
Contradictoir	0,3	14,3	27,7	42,3
Onbekend	10,5	0,7	2,1	13,4
Totaal	12,2	15,2	72,6	100,0
Verzoekschriften ontbinding arbeidsovereenkomst, geschatte totale belang € 1.204 miljoen				
	Intrekkingen	Eind- beschikking	Verzending naar andere instantie	Totaal
Verstek	0,0	0,0	0,0	0,0
Contradictoir	1,9	92,6	0,0	94,5
Onbekend	0,3	5,2	0,0	5,5
Totaal	2,2	97,8	0,0	100,0

4.9 Doorlooptijd

Als afsluiting van het cijfermatige overzicht van de kantonrechtspraak kijk ik in deze paragraaf naar de doorlooptijden, gemeten in kalenderdagen tussen het moment van inschrijving en het moment van uitstroom. Tabel 8a geeft een totaaloverzicht.

Gemiddeld genomen worden kantonzaken zeer snel, dat wil zeggen: in net iets meer dan 1 maand, afgedaan. Het verschil tussen gemiddelde en mediaanwaarde is echter aanzienlijk, wat wijst op een behoorlijk scheve verdeling. Van alle kantonzaken wordt bijna de helft, namelijk 45,6%, binnen 1 week afgedaan, 72,6% binnen 2 weken, 76,5% binnen 3 weken en 80,9% binnen 4 weken. Maar aan de andere kant zijn er ook nog 7.373 zaken ofwel 1,1% van het totaal, met name dagvaardingszaken en in mindere mate beheerszaken, die (soms aanzienlijk) langer dan 1 jaar op de rol staan.

Tabel 8a Doorlooptijd afgehandelde civiele kantonzaken 2005, in dagen

	Gemiddelde	Mediaan
Dagvaardingen	31,7	14
Verzoekschriften	24,2	10
Zaken m.b.t. gezag, bewind, Boek 1 BW	31,2	6
Beheerszaken	47,7	13
Totaal	33,0	14

Tussen de arrondissementen bestaan er wat betreft doorlooptijden duidelijke verschillen. Sommige kantongerechten hebben gemiddeld ruim twee keer zo veel tijd nodig als andere. Zo is Haarlem over het geheel genomen de snelste met een gemiddelde van 19,9 dagen; 73,7% van de zaken is daar na 7 dagen al afgedaan. Maastricht is de traagste met een gemid-

delde van 53,2 dagen; daar is na 14 dagen pas 57,7% afgehandeld, en volgt er nog een piek in de afdoening na 28 dagen.

A. Dagvaardingen, bivariate analyse

De verschillen in doorlooptijden tussen de arrondissementen zullen deels samenhangen met de bewerkelijkheid van de binnenkomende

Tabel 8b Doorlooptijd dagvaardingszaken kanton 2005, naar arrondissement, in dagen

	Gemiddelde	Mediaan
Alkmaar	37,6	14
Almelo	27,0	0
Amsterdam	42,6	14
Arnhem	32,9	0
Assen	25,8	0
Breda	24,2	0
Dordrecht	30,3	14
Groningen	32,5	14
Haarlem	18,5	0
Leeuwarden	33,8	14
Maastricht	64,7	28
Middelburg	22,7	0
Roermond	26,0	0
Rotterdam	33,4	14
's-Gravenhage	22,5	0
's-Hertogenbosch	35,3	0
Utrecht	34,9	14
Zutphen	20,9	0
Zwolle-Lelystad	27,5	14
Totaal	31,7	14

zaken. Zoals we al in paragraaf 4.2 en 4.3 hebben gezien, is het totale pakket aan zaken nu eenmaal niet in elk arrondissement (precies) gelijk van samenstelling. Daarnaast zal de interne bedrijfsvoering van de gerechten een rol spelen, waarbij enerzijds moet worden gedacht aan de keuze voor een meer of minder efficiënte werkwijze, maar anderzijds ook verschillen in capaciteit en budget aan de orde kunnen zijn. Om in een en ander meer inzicht te krijgen, beperk ik mij hieronder tot de doorlooptijden in dagvaardingszaken.

Tabel 8b geeft een meer gedetailleerde uitsplitsing van de gemiddelden en mediaanwaarden van de doorlooptijden naar arrondissement. De scores lopen behoorlijk uiteen, met Haarlem en Maastricht als de twee uitersten.²⁷

Teneinde een mogelijke verklaring voor deze verschillen te vinden, relateer ik de doorlooptijd aan diverse kenmerken van het pakket aan dagvaardingszaken. In eerste instantie neem ik die kenmerken een voor een onder de loep, in een bivariate, beschrijvende analyse. Verderop breng ik de kenmerken samen in een multivariate analyse.

Om te beginnen laat tabel 8c zien welke verschillen in doorlooptijden er zijn naar juridisch-inhoudelijke typering van de zaken. Daarbij wordt de interpretatie van de tabel wel enigszins bemoeilijkt, doordat (vergelijk paragraaf 4.3) de zaaktypering niet in alle arrondissementen uniform is toegepast. Wat we zouden kunnen aanduiden als contract algemeen/incassoprocedures, kunnen we aantreffen onder verbintenissenrecht,

bijzondere overeenkomst (met name koop en ruil, opdracht, verbruikleen), verzekeringsrecht en onbekend. Hoe dan ook, de afdoening verloopt in het algemeen snel (waarbij het aandeel verstek natuurlijk een belangrijke rol speelt; zie hierna). Voor huurrechtzaken blijkt gemiddeld iets meer tijd nodig, maar het verschil blijft beperkt. Dat ligt anders bij een aantal andere typen zaken, zoals het erfrecht, bouwrecht en procesrecht en, vanwege het aantal als belangrijkste, het arbeidsrecht. De afhandeling van deze zaken vergt duidelijk meer tijd dan gemiddeld.²⁸

Wanneer ik de kenmerken verder langsloop en de volgorde aanhoud waarin ze in de voorafgaande paragrafen zijn behandeld, kan ik de volgende bevindingen melden.

- Wat betreft procesrechtelijke status scoort de voorlopige voorziening weinig anders dan een gewone zaak: een gemiddelde doorlooptijd van 29,8 om 31,0 dagen (en een mediaan van 21 om 14 dagen).
- Afgezet tegen de partijconstellatie blijkt de doorlooptijd met name kort te zijn, wanneer een rechtspersoon als eiser optreedt tegenover een natuurlijke persoon als gedaagde (gemiddelde 23,1 / mediaan 14 dagen). In het omgekeerde geval, met een natuurlijke persoon als eiser tegenover een rechtspersoon als gedaagde, blijkt de doorlooptijd juist relatief lang te zijn (gemiddelde 135,9 / mediaan 56 dagen).
- Afgezien van de categorie onbekend/nihil blijkt de doorlooptijd toe te nemen met de hoogte van het geldelijke belang:

onbekend of nihil	gemiddelde 106,4 / mediaan 32 dagen
€ 1 t/m 5.000	gemiddelde 24,7 / mediaan 14
€ 5.001 t/m 10.000	gemiddelde 105,5 / mediaan 28
€ 10.001 t/m 20.000	gemiddelde 148,5 / mediaan 62
€ 20.001 t/m 100.000	gemiddelde 206,4 / mediaan 130
meer dan € 100.000	gemiddelde 321,1 / mediaan 212.

Tabel 8c Doorlooptijd dagvaardingszaken kanton 2005, naar juridisch-inhoudelijke typering, in dagen

	Gemiddelde	Mediaan
Zakelijke rechten	23,2	7
Verbintenissenrecht	30,0	14
Bijzondere overeenkomst, t.w.		
koop en ruil	38,0	14
opdracht	35,9	14
geneeskundige behandeling	16,3	14
huurrecht	40,8	14
arbeidsrecht	117,0	37
aanneming werk/bouwrecht	121,2	105
verbruikleen (geldlening)	25,5	14
overige	33,6	14
Verkeersmiddelen en vervoer	40,0	14
Intellectuele eigendom	18,5	7
Verzekeringsrecht	16,5	14
Procesrecht	107,7	118
Erfrecht	161,9	91
Overige dagvaarding	162,0	84
Onbekend	19,1	0
Totaal	31,7	14

- De doorlooptijd blijft relatief beperkt als de gedaagde zich niet laat vertegenwoordigen. In dat geval pakt de doorlooptijd sneller uit wanneer de eiser volstaat met een deurwaarder (gemiddelde 17,4 / mediaan 7 dagen) dan wanneer deze een ander type vertegenwoordiger inschakelt. De doorlooptijd is het langst wanneer de eiser gebruik maakt van een advocaat (gemiddelde 45,9 / mediaan 14 dagen) Als de tegenpartij zich wel laat vertegenwoordigen, loopt de doorlooptijd sterk op, met ongeacht het type vertegenwoordiger een gemiddelde van (ruim) boven de 180 dagen en een mediaan (ruim)

- Intrekkingen en verstekzaken worden (zeer) snel afgehandeld, contradictoire zaken kunnen flink wat tijd in beslag nemen. Gemiddeld het langst duren de royementzaken, dat wil zeggen: die zaken waar partijen niet (onmiddellijk) aansturen op een rechterlijk vonnis, maar ruimte laten (en weten te vinden) om er alsnog samen uit te komen. Zie tabel 8d.

B. Multivariate analyse

In tabel 8b hebben we gezien dat de doorlooptijden variëren tussen de arrondissementen. Vervolgens bleek dat er ook relaties met diverse

²⁷ De mediaanwaarde van 0 kan ontstaan, wanneer het relatief zeer grote aantal zaken waarbij de gedaagde verstek laat gaan (vgl. tabel 7a), nog diezelfde dag administratief wordt afgehandeld.

²⁸ Overeenkomstige verschillen zijn aangetroffen door Verwoerd e.a. (1987).

Tabel 8d Doorlooptijd dagvaardingszaken kanton 2005, naar wijze van afdoening, gemiddelde / mediaan in dagen

	Intrekkingen	Royement	Eindvonnis	Totaal
Verstek	2,3 / 0	89,3 / 28	9,2 / 14	9,0 / 7
Contradictoir	34,0 / 17	179,3 / 98	121,1 / 84	129,8 / 84
Onbekend	1,5 / 0	88,3 / 50	74,2 / 42	17,2 / 0
Totaal	2,3 / 0	166,9 / 91	30,1 / 14	31,7 / 14

inhoudelijke kenmerken te onderkennen zijn. Dat roept vragen op.

Ten eerste, hoe is de verhouding tussen de onderscheiden inhoudelijke aspecten? Immers, in eerdere paragrafen is gebleken dat er samenhang bestaat tussen die aspecten. Zo hangt de partijconstellatie samen met type zaak en het geldbelang. Met het type zaak en het geldbelang dat in het geding is, hangt ook samen of een gedaagde in het geweer komt en of deze zich laat vertegenwoordigen. Daarmee is onduidelijk welke waarde, anders dan puur beschrijvend, toegekend kan worden aan de hiervoor beschreven bivariate relaties.

Ten tweede, in hoeverre kunnen de verschillen in doorlooptijden tussen de arrondissementen toegerekend worden aan inhoudelijke verschillen in het totale pakket aan dagvaardingszaken dat binnenkomt, en wat is de bijdrage van verschillen in de interne bedrijfsvoering (werkwijze, capaciteit)?

Deze vragen probeer ik te beantwoorden door de doorlooptijd te onderwerpen aan een zogenaamde multivariate analyse. Daarbij worden de verschillende elementen tegelijk in de analyse betrokken, opdat de relatieve bijdrage van elk afzonderlijk bepaald kan worden. Als verklarende variabelen neem ik mee:

- de juridisch-inhoudelijke zaaktypering, volgens de 17 (sub)categorieën van tabel 2,

- de procesrechtelijke status, in de zin van: gewone zaak, voorlopige voorziening, anders (vergelijk tabel 3),
- de partijconstellatie, in de vorm van type eiser en type gedaagde: natuurlijk persoon, rechtspersoon, onbekend (vergelijk tabel 4a),
- het geldelijke belang, door onderscheid te maken in 6 klassen: onbekend/nihil, € 1 t/m 5.000, € 5.001 t/m 10.000, € 10.001 t/m 20.000, € 20.001 t/m 100.000, meer dan € 100.000,
- de partijvertegenwoordiging, zowel van eiser als van gedaagde: advocaat, deurwaarder, anders, geen (vergelijk tabel 6a),
- de wijze van behandeling: verstek, contradictoir, onbekend (vergelijk tabel 7a), en
- de wijze van afdoening: intrekking, royement, eindvonnis (vergelijk tabel 7a).

De doorlooptijd is onderworpen aan een lineaire regressie, waarbij alle kenmerken zijn meegenomen in de vorm van dummies.²⁹ Van ieder kenmerk is steeds de meest frequent voorkomende categorie of waarde als referentiepunt genomen. De eerste kolom van tabel 9 (zie pag. 40 en 41) geeft de schattingsresultaten. De streepjes in de tabel verwijzen bij ieder kenmerk naar de referentiewaarde, gevolg van het feit dat de bijbehorende dummies in de regressie zijn weggelaten.

Door de gekozen opzet kan de constante van een regressie worden gelezen als de geschatte doorlooptijd van een zaak die op alle onderscheiden kenmerken de referentiewaarden heeft. De overige coëfficiënten geven aan wat er gebeurt met de doorlooptijd - in termen van aantal dagen korter (-) of langer (+) -, als een zaak op een of meer punten afwijkt van de referentiewaarden. Zo is bijvoorbeeld voor een arbeidsrechtelijke zaak die in alle andere opzichten (procesrechtelijke status, partijconstellatie, geldelijk belang enz.) precies gelijk is, 2,8 dagen meer tijd nodig dan voor een huurrechtzaak.

Alle onderscheiden kenmerken blijken een significante relatie te hebben met de voortgang. In dat opzicht worden de resultaten van de voorafgaande bivariate analyse bevestigd. Maar duidelijk wordt ook dat een bivariate vergelijking van doorlooptijden behoorlijk kan vertekenen, als er ook andere elementen in het geding zijn. Zo is in tabel 8c gebleken van een fors verschil in gemiddelde doorlooptijden tussen huur- en arbeidsrechtzaken. Daarbij is echter niet alleen een verschil van juridische aard in het geding, maar ook van partijconstellatie (vergelijk tabel 4a), geldelijk belang (zie tabel 5d), partijvertegenwoordiging (tabel 6a) en wijze van behandeling/afdoening (tabel 7a). Wanneer rekening wordt gehouden met al deze andere verschillen, zoals in tabel 9, blijken arbeidsrechtelijke zaken nog steeds juridisch-inhoudelijk bewerklijker/tijdrovender dan huurrechtzaken. Maar het verschil tussen overigens gelijke zaken ligt volgens de schattingen in de orde van grootte van enkele dagen, meer niet.

Ervan uitgaande dat de resultaten verder voor zich spreken, volsta ik hier met een enkel punt. Merk op dat het geldelijke belang ook na controle voor overige factoren voor aanzienlijke verschillen zorgt. En datzelfde geldt voor de partijvertegenwoordiging. Wanneer de

gedaagde zich laat vertegenwoordigen, leidt dat in ieder geval tot een forse verlenging van de doorlooptijd. Maar ook aan de kant van de eiser zijn er interessante verschillen te noteren. De procedure duurt langer wanneer de eiser in plaats te volstaan met een deurwaarder een advocaat of een andere vertegenwoordiger inschakelt, en dat geldt nog sterker wanneer hij zelf de honneurs waarneemt.

Vervolgens richt ik de aandacht op de tweede kolom van tabel 9. Die geeft de resultaten van een tweede regressie, waarin behalve de kenmerken uit de eerste regressie ook het arrondissement is meegenomen waar de zaak heeft gespeeld. Daarmee wil ik nagaan wat het effect is van de interne bedrijfsvoering van de rechtspraak (werkwijze, capaciteit), nadat rekening is gehouden met relevante verschillen in het totale pakket aan ingekomen zaken.

De resultaten wijzen uit dat naast de eerdere kenmerken ook het arrondissement een significant effect heeft op de doorlooptijd. Een zaak die overigens in alle opzichten gelijk is, blijkt in Middelburg gemiddeld 16,9 dagen sneller en in Maastricht 20,9 dagen langzamer afgehandeld te worden dan in Rotterdam.

Daarbij moet wel worden aangetekend dat de schattingsresultaten met enige voorzichtigheid geïnterpreteerd dienen te worden. De coëfficiënten van de overeenkomstige kenmerken liggen in kolom 2 weliswaar in dezelfde orde van grootte als in kolom 1, maar er zijn verschillen. Dat wijst erop dat er tot op zekere hoogte kruiseffecten zijn tussen specifieke arrondissementen enerzijds en inhoudelijke zaakaspecten anderzijds, die hier niet verder zijn onderzocht.

Voorts is het denkbaar dat de procesrechtelijke status van een zaak en de wijze van behandeling en afdoening niet alleen worden bepaald

²⁹ Dat wil zeggen: elke mogelijke categorie van elke onderscheiden verklarende variabele heeft een eigen dummy gekregen, te weten: een grootheid die de waarde 1 heeft, als een zaak de desbetreffende waarde van het kenmerk heeft, en anders de waarde 0.

Tabel 9 Regressie doorlooptijd dagvaardingszaken kanton 2005 (N = 470.183) ^a

	Regressie 1 excl. arrondissementen	Regressie 2 incl. arrondissementen
Constante	8,7 **	11,5 **
Type zaak, juridisch-inhoudelijk		
Zakelijke rechten	-5,8 **	0,2
Verbintenissenrecht	1,5 **	3,5 **
Koop en ruil	3,8 **	7,9 **
Opdracht	1,8 **	5,8 **
Geneeskundige behandeling	-0,9	1,6
Huurrecht	-	-
Arbeidsrecht	2,8 **	5,7 **
Aanneming van werk/bouwrecht	-6,3	-5,5
Verbruikleen (geldlening)	-4,0 **	-0,4
Overige bijz. overeenkomst	5,0 **	2,2 **
Verkeersmiddelen en vervoer	-5,2	-2,6
Intellectuele eigendom	-0,2	2,0
Verzekeringsrecht	-1,4 *	1,7 **
Procesrecht	-10,6	-8,6
Erfrecht	67,5 *	75,7 *
Overige dagvaarding	23,4 *	25,3 **
Onbekend	-4,9 **	-11,0 **
Procesrechtelijke status		
Gewone zaak	-	-
Voorlopige voorziening	-69,2 **	-77,3 **
Anders	-14,5 **	-14,6 **
Type eiser		
Natuurlijk persoon	3,2 **	4,0 **
Rechtspersoon	-	-
Onbekend	0,8	-0,5
Type gedaagde		
Natuurlijk persoon	-	-
Rechtspersoon	8,7 **	8,0 **
Onbekend	-11,1 *	-11,4 *
Gedelijk belang		
Onbekend/nihil	12,3 **	14,0 **
t/m 5.000	-	-
t/m 10.000	18,5 **	18,8 **
t/m 20.000	39,9 **	40,2 **
t/m 100.000	64,7 **	64,7 **
Meer	125,4 **	124,2 **

Partijvertegenwoordiging eiser		
Advocaat	18,3 **	16,4 **
Deurwaarder	-	-
Anders	6,1 **	5,0 **
Geen	36,7 **	37,4 **
Partijvertegenwoordiging gedaagde		
Advocaat	124,8 **	124,0 **
Deurwaarder	171,0 **	172,2 **
Anders	86,0 **	87,7 **
Geen	-	-
Wijze behandeling		
Verstek	-	-
Contradictoir	72,7 **	72,0 **
Onbekend	37,1 **	40,3 **
Wijze afdoening		
Intrekking	-36,9 **	-38,4 **
Royement	18,4 **	17,2 **
Eindvonnis	-	-
Arrondissement		
Alkmaar		1,4
Almelo		-9,4 **
Amsterdam		15,3 **
Arnhem		8,9 **
Assen		-6,4 **
Breda		-16,3 **
Dordrecht		-6,2 **
Groningen		0,3
Haarlem		-10,4 **
Leeuwarden		-2,8 **
Maastricht		20,9 **
Middelburg		-16,9 **
Roermond		-3,7 **
Rotterdam		-
's-Gravenhage		-16,6 **
's-Hertogenbosch		-3,2 **
Utrecht		-5,3 **
Zutphen		-11,5 **
Zwolle-Lelystad		-5,9 **
R²	0,336	0,346

^a Een enkele asterisk (*) in de tabel geeft aan dat de desbetreffende coëfficiënt significant is op 1% niveau, een dubbele (**) verwijst naar significantie op 0,1% niveau.

door de kenmerken van de zaak en de wensen en het gedrag van partijen. Ook de interne bedrijfsvoering zou een rol kunnen spelen.

Onder deze kanttekeningen kunnen de schattingsresultaten van tabel 9 worden gebruikt voor een poging de verschillen in doorlooptijden tussen de arrondissementen uiteen te leggen in enerzijds het effect van de samenstelling van het pakket aan ingekomen zaken, dat gemiddeld meer of minder "zwaar" kan zijn, en anderzijds het effect van de interne bedrijfsvoering van de gerechten. Daartoe is in tabel 10 Rotterdam als vergelijkingsmaatstaf

genomen. Vanwege het ambigue karakter zijn de procesrechtelijke status en de wijze van behandeling en afdoening samengenomen in een afzonderlijke kolom, onder de noemer procedurele elementen.

Volgens deze toerekening is het feit dat Haarlem gemiddeld zo'n 15 dagen sneller is dan Rotterdam en Maastricht zo'n 30 dagen langzamer, voor een deel toe te schrijven aan de samenstelling van het inkomende pakket aan zaken; maar de interne bedrijfsvoering lijkt toch de boventoon te voeren.³⁰

Tabel 10 Toerekening verschillen in gemiddelde doorlooptijd dagvaardingszaken kanton 2005 tussen arrondissementen, ten opzichte van referentie Rotterdam

	Inhoudelijke zaaksaspecten	Procedurele elementen	Interne bedrijfsvoering	Totaal
Alkmaar	1,9	1,0	1,4	4,2
Almelo	1,2	1,7	-9,4	-6,4
Amsterdam	-2,6	-3,5	15,3	9,3
Arnhem	-9,1	-0,4	8,9	-0,5
Assen	-2,3	1,0	-6,4	-7,6
Breda	4,8	2,3	-16,3	-9,2
Dordrecht	0,4	2,6	-6,2	-3,2
Groningen	0,5	-1,8	0,3	-0,9
Haarlem	-5,2	0,7	-10,4	-15,0
Leeuwarden	0,8	2,3	-2,8	0,3
Maastricht	8,5	1,9	20,9	31,3
Middelburg	4,6	1,5	-16,9	-10,7
Roermond	-7,2	3,5	-3,7	-7,4
Rotterdam	-	-	-	-
's-Gravenhage	4,0	1,6	-16,6	-10,9
's-Hertogenbosch	1,8	3,3	-3,2	1,9
Utrecht	5,2	1,5	-5,3	1,4
Zutphen	-3,9	2,9	-11,5	-12,5
Zwolle-Lelystad	-0,4	0,4	-5,9	-5,9
Totaal	0,2	0,7	-2,7	-1,8

³⁰ Ter controle is de schatting herhaald, in eerste instantie zonder insignificante dummies, in tweede instantie zonder de procedurele elementen. Bij weglating van de insignificante dummies is het effect op de coëfficiënten in tabel 9 en de toerekening in tabel 10 minimaal. Bij weglating van de procedurele elementen daalt de fit van de regressie merkbaar ($R^2 = 0,249$ resp. $0,258$). Het effect blijkt voornamelijk opgepikt te worden door de inhoudelijke zaaksaspecten. De orde van grootte van de verschillen en de onderlinge rangschikking in de derde kolom van tabel 10 wijzigen niet substantieel.

Sector civiel

5.1 Inleiding

Tot de competentie van de sector civiel van de rechtbank behoren alle civiele zaken in eerste aanleg die niet onder de sector kanton vallen (vergelijk paragraaf 4.1). Tot 1 januari 2002 behandelde de rechtbank ook het hoger beroep tegen beslissingen van de kantonrechter.

In beginsel wordt bij de rechtbank recht gesproken door een enkelvoudige rechter. Deze kan een zaak echter doorverwijzen naar een meervoudige kamer, bestaande uit drie rechters, wanneer de zaak naar zijn oordeel ongeschikt is voor behandeling en beslissing door één rechter. Elke rechtbank kent verder een voorzieningenrechter. Hij behandelt zaken in kort geding, waarin het spoedeisende belang van (een van) beide partijen een beslissing vereist die in beginsel direct na de uitspraak ten uitvoer kan worden gelegd.

Bij de sector civiel is procesvertegenwoordiging van beide partijen verplicht. Uitzondering vormt de gedaagde bij een kort geding, die van deze verplichting is vrijgesteld.

Tegen een uitspraak van de sector civiel kan beroep worden aangetekend bij het gerechtshof.

5.2 Een totaaloverzicht

Tabel 11 geeft een totaaloverzicht van de in 2005 uitgestroomde zaken van de sector civiel. Bij de 19 arrondissementen samen gaat het om 220.220 zaken 2005.³¹

De tabel geeft behalve het totale aantal zaken ook de spreiding over het land. Daaruit blijkt de sector civiel van Middelburg landelijk gezien de kleinste te zijn met 4.826 zaken, een aandeel van 2,2%. Amsterdam is de grootste met een uitstroom van ruim 25.000 zaken, een aandeel van 11,6%, op korte afstand gevolgd door Rotterdam en 's-Gravenhage.

Tabel 11 geeft ook een eerste indruk van het type van de zaken, door een uitsplitsing naar dagvaardingszaken enerzijds en verzoekschriften anderzijds. Duidelijk is dat de verzoekschriften met een aandeel van 76,4% overheersen.

Verder leert de tabel ons dat de verschillende gerechten niet in alle opzichten gelijk zijn, al was het maar in de aard van de voorgelegde zaken. Het aandeel van de dagvaardingszaken varieert tussen 18,6% in Zwolle-Lelystad en 28,5% in 's-Gravenhage.

Tabel 11 Totaaloverzicht afgehandelde zaken sector civiel 2005

	Dagvaarding % van rijtotaal	Verzoekschrift	Aantal zaken
Alkmaar	24,3	75,7	7.427
Almelo	22,4	77,6	7.284
Amsterdam	26,4	73,6	25.539
Arnhem	24,0	76,0	13.562
Assen	23,3	76,7	5.139
Breda	21,3	78,7	13.853
Dordrecht	22,4	77,6	5.231
Groningen	19,4	80,6	7.305
Haarlem	22,7	77,3	11.277
Leeuwarden	23,0	77,0	6.125
Maastricht	19,1	80,9	9.238
Middelburg	20,3	79,7	4.826
Roermond	20,8	79,2	5.934
Rotterdam	24,6	75,4	22.661
's-Gravenhage	28,5	71,5	22.312
's-Hertogenbosch	25,3	74,7	15.942
Utrecht	22,4	77,6	17.262
Zutphen	22,7	77,3	7.919
Zwolle-Lelystad	18,6	81,4	11.384
Totaal	23,6	76,4	220.220

5.3 Zaaktypering: juridisch-inhoudelijk

Tabel 12 geeft een nadere juridisch-inhoudelijke uitsplitsing van de dagvaardingen en verzoekschriften.³²

Bij de dagvaardingen komt meer dan de helft van de zaken voort uit een bijzondere overeenkomst, met als belangrijke subcategorieën verbruikleen, opdracht en koop en ruil. Bij de verzoekschriften hangen relatief veel zaken samen met scheidingen, het faillissementsrecht en ondertoezichtstellingen.

Opgemerkt dient te worden dat er onder de dagvaardingen in tabel 12 een niet geheel te verwaarlozen categorie "onbekend" voorkomt.

Bij nadere beschouwing blijkt deze categorie bij de meeste gerechten niet of slechts in geringe mate gevuld te zijn. Daarentegen is in Arnhem liefst 87,7% van de dagvaardingen niet nader getypeerd. Verder is vastgesteld dat in 's-Hertogenbosch en 's-Gravenhage respectievelijk 50,2 en 32,2% van de dagvaardingen is ondergebracht in de categorie "overige". En in Utrecht is 55,4% van de zaken met betrekking tot een bijzondere overeenkomst ondergebracht in de subcategorie "overige".

Kortom, de dagvaardingszaken zijn niet op alle griffies op precies dezelfde manier getypeerd. Maar het lijkt erop dat de verschillen niet zozeer zitten in een ambigue gebruik van de beschikbare (sub)categorieën, als wel in het (soms) achterwege laten van een nadere

³¹ De gegevens zijn ontleend aan Civiel, het primaire processysteem van de sector civiel. Buiten beschouwing zijn gelaten: 2 zaken die volgens de zaaktypering eerste niveau zijn gecategoriseerd als overig, 46 dagvaardingszaken die volgens de zaaktypering tweede niveau zijn gekenmerkt als niet geteld, en 1.316 zaken die volgens de wijze van afdoening ten onrechte geregistreerd waren.

³² Voor de indeling is gebruik gemaakt van de zaaktypering op het eerste, tweede en (deels) derde niveau volgens het primaire processysteem.

Tabel 12 Afgehandelde zaken sector civiel 2005, naar juridisch-inhoudelijke typering^a

		Aantal zaken	% van totaal	
Dagvaardingszaken, totaal		51.877	23,6	
w.v.	familierecht	1.669	0,8	
	rechtspersonenrecht	281	0,1	
	vermogensrecht	2.761	1,3	
	zakelijke rechten	1.030	0,5	
	verbintenissenrecht	5.666	2,6	
	bijzondere overeenkomst	27.759	12,6	
w.v.	koop en ruil	5.283	2,4	
	opdracht	7.522	3,4	
	geneeskundige behandeling	177	0,1	
	huurrecht	1.902	0,9	
	arbeidsrecht	659	0,3	
	aanneming werk/bouwrecht	611	0,3	
	verbruikleen (geldlening)	8.044	3,7	
	overige	3.561	1,6	
	verkeersmiddelen en vervoer	361	0,2	
	intellectuele eigendom	814	0,4	
	verzekeringsrecht	1.008	0,5	
	procesrecht	3.117	1,4	
	verzet dwangbevel	268	0,1	
	faillissementsrecht	914	0,4	
	overige	2.826	1,3	
	onbekend	3.403	1,5	
Verzoekschriften, totaal		168.343	76,4	
w.v.	huwelijk	4.405	2,0	
	scheiding c.a.	40.886	18,6	
	levensonderhoud	9.135	4,1	
	verhaal/terugvordering bijstand	2.044	0,9	
	gezag en omgang	6.399	2,9	
	ondertoezichtstelling (OTS)	27.463	12,5	
	adoptie	1.683	0,8	
	curatele	985	0,4	
	faillissementsrecht	33.365	15,2	
w.v.	faillissement	15.103	6,9	
	surséance van betaling	282	0,1	
	schuldsanering nat. personen	17.955	8,2	
	overig	25	0,0	
	procesrecht	25.824	11,7	
	BOPZ	7.524	3,4	
	overige	8.620	3,9	
	onbekend	10	0,0	
Totaal		220.220	100,0	

^a Voor de overzichtelijkheid zijn bij de dagvaardingen enkele relatief zeer kleine deelcategorieën met in totaal 751 zaken samengevoegd met de bestaande deelcategorie "overige dagvaarding" met 2.075 zaken. Om dezelfde reden zijn bij de verzoekschriften enkele kleine deelcategorieën met in totaal 494 zaken samengevoegd met de bestaande deelcategorie "overige verzoekschrift" met 8.126 zaken.

zaaktypering. De vertekening die daarvan het gevolg zou kunnen zijn, is betrekkelijk onschuldig van aard.

In de kantlijn bij tabel 12 kan nog worden vermeld, dat de verdeling van de (sub) categorieën dagvaardingszaken over arrondissementen enkele uitschieters laat zien. Zo is 52,6% van de 361 zaken verkeersmiddelen en vervoer gelokaliseerd in Rotterdam, 43,2% van de 1.902 huurrechtzaken in Amsterdam, en 27,5% van de 814 zaken intellectuele eigendom in 's-Gravenhage.

Wat betreft de verzoekschriften geldt dat de (sub)categorieën "onbekend" en "overig" slechts in bescheiden mate zijn gevuld, en zonder echte uitschieters naar arrondissement. Dat suggereert dat de verdeling naar zaaktypen in tabel 12 een behoorlijk beeld geeft.

Een voorbehoud is echter nodig ten aanzien van BOPZ-zaken (Wet bijzondere opnemingen psychiatrische ziekenhuizen). De 7.524 zaken in het databestand zijn hoofdzakelijk afkomstig van de zes arrondissementen Amsterdam, Breda, Haarlem, Rotterdam, Utrecht en Zwolle-Lelystad. De andere arrondissementen houden er blijkbaar een andere vorm van administreren op na. Het totale

aantal BOPZ-zaken ligt ruim twee keer zo hoog als de tabel aangeeft.³³

5.4 Zaaktypering: procesrechtelijk

Tabel 13 geeft een indruk van de procesrechtelijke status van de diverse zaken aan de hand van informatie over het absolute en relatieve belang van het kort geding.³⁴

Onder dagvaardingszaken komt het kort geding relatief weinig voor (minder dan 5%) bij verbruikleen, verkeersmiddelen en vervoer en het verzekeringsrecht. Daarentegen wordt het kort geding juist heel vaak ingezet bij het arbeidsrecht (55,1%), intellectuele eigendom (62,0%), procesrecht (70,5%), huurrecht (79,0%) en familierecht (98,0%).

Ook tussen arrondissementen zijn er opmerkelijke verschillen. Rondom het landelijke gemiddelde van 26,7% bij dagvaardingszaken vormt Dordrecht het ene uiterste met 18,2% en Amsterdam het andere met 38,3% (dat wil zeggen: 2.577 van de 6.735 zaken). In het geval van Amsterdam speelt het relatief grote aantal huurrechtzaken een rol (822 van de 1.902 landelijk totaal), die bovendien in relatief hoge mate (93,9%) via een kort geding worden afgedaan.

Tabel 13 Afgehandelde zaken sector civiel 2005, naar procesrechtelijke status

	Totaal aantal	w.v. kort geding	
	zaken	aantal	% van totaal
Dagvaardingen	51.877	13.851	26,7
Verzoekschriften	168.343	25.761	15,3
Totaal	220.220	39.612	18,0

³³ Volgens CBS-Statline zijn er in Nederland in 2005 17,2 duizend eindbeschikkingen BOPZ afgegeven.

³⁴ De tabel geeft wat minder gedetailleerde informatie dan de overeenkomstige tabel 3 voor de sector kanton. Oorzaak daarvan is dat in het databestand dat mij hier ter beschikking stond, de variant van de zaaktypering eerste niveau ontbrak. Dat is met name daarom van belang omdat in het databestand nog "oude" hoger-beroepzaken tegen beslissingen van de kantonrechter van voor 1 januari 2002 kunnen voorkomen. En het is niet ondenkbaar dat die op punten afwijken van gewone rechtbankzaken. Uit andere gegevens (de benaming van partijen) valt echter af te leiden dat het aantal van deze hoger-beroepzaken niet boven de 200 uitkomt, minder dan 0,4% van het totale aantal dagvaardingszaken. Van een serieuze vertekening kan dus geen sprake zijn.

5.5 Partijconstellatie

Voor de civiele zaken is een karakterisering beschikbaar van de partijen die bij een zaak betrokken zijn. Ik beperk mij hier tot het onderscheid tussen natuurlijke personen enerzijds en rechtspersonen anderzijds.

A. Dagvaardingen

Bij een dagvaardingszaak staan eiser en gedaagde tegenover elkaar. In bijna 70% van de gevallen gaat het daarbij aan weerszijden om één (natuurlijke of rechts) persoon. Maar aan beide zijden kan ook sprake zijn van meer betrokkenen. Zo blijken bij 25% van de zaken 3 of 4 personen betrokken te zijn, en in de overige 5% meer dan 4 personen, soms zelfs veel meer (met een hoogst aangetroffen aantal in 2005 van 69).

Wanneer meer personen aan de kant van de eiser dan wel aan de kant van de gedaagde in het krijt treden, kan een eenduidige karakterisering in termen van natuurlijke of rechtspersoon problemen opleveren. Hier is ervoor gekozen om eiser en gedaagde alleen dan

natuurlijk persoon te noemen, als alle betrokkenen in die hoedanigheid natuurlijk persoon zijn; is ten minste een van de betrokkenen een rechtspersoon, dan wordt de gehele partij van eiser of gedaagde aangeduid als rechtspersoon.

Het algemene beeld dat uit tabel 14a naar voren komt, is dat rechtspersonen vaker optreden als eiser en natuurlijke personen vaker als gedaagde.³⁵

Binnen dat algemene beeld is er echter zeer veel variatie. Het algemene beeld geldt grosso modo voor de verschillende subcategorieën van de bijzondere overeenkomst, met uitzondering van het arbeidsrecht, waar een natuurlijke persoon als eiser tegenover een rechtspersoon als gedaagde met 48,1% de meest voorkomende partijconstellatie is. Maar bij het familie- en vermogensrecht zien we eigenlijk alleen natuurlijke personen als eiser en gedaagde tegenover elkaar staan (respectievelijk 96,5 en 91,9% van het desbetreffende aantal zaken). Terwijl bij verkeersmiddelen en vervoer en intellectuele eigendom voor-

Tabel 14a Dagvaardingszaken sector civiel 2005, naar partijconstellatie

Dagvaardingen totaal, in % van het aantal zaken (N = 51.877)				
Type gedaagde	Natuurlijk persoon	Rechtspersoon	Onbekend	Totaal
Type eiser				
Natuurlijk persoon	23,4	13,5	0,0	37,0
Rechtspersoon	35,0	27,7	0,0	62,6
Onbekend	0,0	0,1	0,3	0,4
Totaal	58,4	41,2	0,4	100,0
Kort geding, in % van het aantal zaken (N = 13.851)				
Type eiser				
Natuurlijk persoon	37,8	17,8	0,0	55,7
Rechtspersoon	18,8	24,7	0,0	43,5
Onbekend	0,0	0,0	0,8	0,8
Totaal	56,6	42,6	0,8	100,0

Tabel 14b Verzoekschriften sector civiel 2005, naar partijconstellatie

Verzoekschriften totaal, in % van het aantal zaken (N = 168.343)				
Type verweerder	Natuurlijk persoon	Rechtspersoon	Onbekend	Totaal
Type verzoeker				
Natuurlijk persoon	32,8	4,6	16,7	54,1
Rechtspersoon	16,5	13,2	14,8	44,4
Onbekend	0,2	0,6	0,7	1,5
Totaal	49,5	18,4	32,1	100,0

namelijk rechtspersonen tegenover elkaar staan (respectievelijk 86,1 en 70,8% van het aantal zaken).

Tabel 14a laat verder zien dat het patroon bij het kort geding in zoverre afwijkt (mede in samenhang met de typen zaken die in het geding zijn), dat natuurlijke personen vaker als eiser optreden dan in het algemeen, en ook vaker dan rechtspersonen.

B. Verzoekschriften

Naar analogie van tabel 14a geeft tabel 14b het totaalbeeld voor de verzoekschriften. De interpretatie wordt hier bemoeilijkt door een grote categorie "onbekend". Die is, afgezien van administratieve omissies, met name het gevolg van het feit dat er lang niet altijd een wederpartij is, zoals bij de meeste verzoekschriften in de categorieën huwelijk, surseance en schuldsanering.

En waar wel partijen tegenover elkaar staan, is de variatie groot, afhankelijk van het type zaak. Soms staan er alleen of vrijwel alleen natuurlijke personen tegenover elkaar, zoals bij kwesties op het terrein van scheiding, levensonderhoud en gezag en omgang; in andere gevallen, zoals bij faillissementsverzoeken, staan er (vrijwel) alleen rechtspersonen tegenover elkaar.

5.6 Geldelijk belang

Tabel 15a geeft een totaalindruk van het geldelijke belang van de civiele rechtspraak bij de rechtbanken. Het resultaat is verkregen uit een simpele optelling van de bij de diverse zaken in het primaire procesbestand genoteerde bedragen. Echter, als we wat meer in detail treden, blijkt dat het totaal van € 5,1 miljard met enige voorzichtigheid gehanteerd dient te worden.

Tabel 15a Geldelijk belang sector civiel 2005

	Gemiddelde	Mediaan	Maximum	Totaal bedrag
	in euro's		in miljoenen euro's	
Dagvaardingen	97.334	8.185	896,2	5.049,4
Verzoekschriften	419	0	8,5	70,5

³⁵ Een zeer vergelijkbaar beeld kwam naar voren uit eerder onderzoek bij een aantal rechtbanken in 1983 en 1986; zie Van Duyne (1987) en Barendse-Hoornweg (1992).

A. Dagvaardingen

Bij de dagvaardingen is gemiddeld genomen in 66,0% van de zaken een geldelijk belang opgetekend. Belangrijk voor mijn doel is dat alle arrondissementen min of meer hetzelfde patroon blijken te volgen. De bandbreedte rondom het landelijke gemiddelde van 66,0% is beperkt, met aan de ene kant Utrecht waar in 55,8% van de zaken een geldbedrag is genoteerd, en aan de andere kant Amsterdam met 71,2%. Deze observatie geeft - althans wat betreft de dagvaardingen - enig vertrouwen in de geadministreerde cijfers.

34,0 %	onbekend of nihil	met 0,0 % aandeel in het totaal bedrag,
2,9 %	€ 1 t/m 5.000	met 0,1 % aandeel in het totaal bedrag,
18,7 %	€ 5.001 t/m 10.000	met 1,4 % aandeel in het totaal bedrag,
17,5 %	€ 10.001 t/m 20.000	met 2,6 % aandeel in het totaal bedrag,
19,9 %	€ 20.001 t/m 100.000	met 8,5 % aandeel in het totaal bedrag,
6,1 %	€ 100.01 t/m € 1 miljoen	met 17,0 % aandeel in het totaal bedrag,
0,7 %	€ 1 t/m 10 miljoen	met 20,6 % aandeel in het totaal bedrag,
0,1 %	meer dan € 10 miljoen	met 49,9 % aandeel in het totaal bedrag.

Tabel 15b geeft een detaillering naar type zaken. Er blijkt een aanzienlijke variatie te zijn. Een deel van die variatie komt voor rekening van de mate waarin er een geldelijk belang aan de orde of verantwoord is. Zo ontbreekt bij 98% van de familierechtelijke geschillen een opgave van het geldelijke belang; het omgekeerde doet zich voor bij verbruikleen, waar juist in 98% van de zaken wel een geldelijk belang is genoteerd.³⁷

Kijken we verder naar de cijfers, dan valt allereerst in tabel 15a het forse verschil op tussen gemiddelde en mediaan. Dat wijst op een behoorlijk scheve verdeling.³⁶ Tegenover 34,0% zaken zonder - of met een onbekend - geldelijk belang staan ook zaken met een zeer groot geldelijk belang. Dat zijn er weliswaar niet zo heel veel. Zo kennen, om precies te zijn, 46 van de 51.877 dagvaardingszaken, minder dan 0,1% dus, een geldelijk belang van meer dan € 10 miljoen. Maar die 46 zaken vertegenwoordigen samen wel een geldelijk belang van € 2,5 miljard, de helft van het landelijke totaal. Wat betreft de dagvaardingszaken ziet de verdeling van het geldelijke belang er als volgt uit:

Al met al kunnen we vaststellen dat het totale geldelijke belang van de dagvaardingszaken van de sector civiel in 2005 geschat kan worden op (ten minste) € 5 miljard. Maar, zoals we ook hebben gezien, wordt dat bedrag in niet onbelangrijke mate bepaald door enkele (zeer) grote zaken. Dat impliceert dat, ook al kent elk jaar ongetwijfeld zijn (zeer) grote zaken, het totale geldelijke belang van jaar op jaar behoorlijk zou kunnen fluctueren.

Tabel 15b Geldelijk belang dagvaardingszaken sector civiel 2005, naar juridisch-inhoudelijke typering

	Gemiddelde	Mediaan	Maximum	Totaal bedrag
	in euro's		in miljoenen euro's	
Familierecht	427	0	0,1	0,7
Rechtspersonenrecht	1.423.326	16.787	233,7	400,0
Vermogensrecht	35.662	0	39,6	98,5
Zakelijke rechten	15.320	0	4,5	15,8
Verbintenissenrecht	113.450	0	62,6	642,8
Bijzondere overeenkomst, t.w.				
koop en ruil	234.929	12.549	896,2	1.241,1
opdracht	55.465	11.710	41,3	417,2
geneeskundige behandeling	19.949	6.433	0,6	3,5
huurrecht	13.058	992	1,2	24,8
arbeidsrecht	74.828	0	22,6	49,3
aanneming werk/bouwrecht	65.152	17.864	9,3	39,8
verbruikleen (geldlening)	45.224	13.661	60,5	363,8
overige	111.954	10.588	39,5	398,7
Verkeersmiddelen en vervoer	203.899	17.728	45,6	73,6
Intellectuele eigendom	14.629	0	1,2	11,9
Verzekeringsrecht	66.385	10.562	4,8	66,9
Procesrecht	121.957	0	210,1	380,1
Verzet dwangbevel	11.649	0	1,2	3,1
Faillissementsrecht	488.935	3.139	104,3	446,9
Overige	72.252	5.740	23,9	204,2
Onbekend	48.962	8.000	24,8	166,6
Totaal	97.334	8.185	896,2	5.049,4

B. Verzoekschriften

Bij de verzoekschriften is het beeld anders. Nagenoeg het totale in tabel 15a vermelde geldelijke belang van € 70,5 miljoen is afkomstig van slechts twee arrondissementen, te weten Almelo en Leeuwarden. Bovendien blijkt de verantwoording buitengewoon partieel te zijn geweest.

Zo heeft Almelo met name faillissementen gewaardeerd. Het gaat om 601 zaken die een totale waarde van € 19,8 miljoen vertegenwoor-

digen. Waarbij moet worden aangetekend dat er onder die 601 zaken één grote is, die met een geldelijk belang van € 6,9 miljoen reeds een derde van het totaal voor zijn rekening neemt. Daarentegen heeft Leeuwarden met name procesrechtzaken (en dan in het bijzonder de subcategorie verlov verhaalsbeslagen) gewaardeerd. De 813 procesrechtzaken vertegenwoordigen met elkaar een totale waarde van € 50,0 miljoen. Daaronder zijn 5 miljoenenzaken, die samen met € 20,5 miljoen 40% van het totaal voor hun rekening nemen.

³⁶ In dezelfde zin Van Duyne (1987), die naar aanleiding van een onderzoek van in 1983 afgedane handelszaken bij de rechtbanken Breda, Rotterdam en 's-Gravenhage een zeer scheve verdeling van het financieel belang rapporteerde, met een gemiddelde van fl. 60.000 en een mediaan van fl. 11.000.

³⁷ In de bijlage is een tabel opgenomen waarin per zaakscategorie kan worden afgelezen in welke mate door de griffies in den lande een geldelijk belang groter dan nul is ingevuld.

Op basis van deze buitengewoon summere gegevens (slechts twee arrondissementen, die slechts twee, en dan ook nog verschillende, (sub)categorieën zaken op geld hebben gewaardeerd), is het ondenkbaar om een enigszins betrouwbare schatting van het landelijke totaal te kunnen maken.

Dat dat belang (zeer) groot is, is echter evident. Alleen al het - uit de losse pols - ophogen van de gegevens van Almelo en Leeuwarden met betrekking tot faillissementen en procesrechtzaken tot een landelijk totaal, resulteert in een bedrag van € 2,1 miljard. En dan hebben we het nog niet gehad over echtscheidingen en alimentatie, verhaal bijstand of schuldsanering natuurlijke personen.

C. Geldelijk belang en partijconstellatie

In tabel 15c worden de gegevens over het geldelijke belang in verband gebracht met de in de vorige paragraaf besproken partijconstellatie. Omdat gegeven de scheve verdeling gemiddelde en mediaan behoorlijk uiteen

kunnen lopen, en elk een eigen indruk geeft van het geldelijke belang, zijn in de tabel steeds beide kengetallen gegeven.

Het patroon is niet in alle opzichten gelijk aan wat eerder bij de kantonzaken kon worden genoteerd (vergelijk tabel 5d). Als natuurlijke personen in actie komen, gaat het gemiddeld genomen om duidelijk lagere bedragen dan wanneer de eiser een rechtspersoon is. Wat we weer wel zien is dat rechtspersonen over het algemeen voor hogere bedragen worden aangesproken dan natuurlijke personen. De hoogste bedragen zijn in het spel, wanneer er rechtspersonen tegenover elkaar staan.

Aan het patroon kunnen verschillende elementen ten grondslag liggen. De rechtspersonen zullen veelal "repeat players" zijn, die waarschijnlijk beter weten hoe ze met het bijltje moeten hakken en daarom eerder in actie komen. Maar daar staat tegenover dat ze ook goede redenen kunnen hebben om een geschil niet al te snel op de spits te

drijven, zeker niet wanneer de wederpartij een rechtspersoon is (denk aan het belang van een langdurige zakenrelatie). Verder is het heel wel denkbaar dat er uit de aard van de relatie bij een geschil tussen rechtspersonen nu eenmaal hogere bedragen in het geding zijn, dan wanneer er natuurlijke personen bij betrokken zijn. Welke van deze elementen overheerst, is zonder nadere gegevens over de verdeling van de geschillen niet te zeggen.

D. Griffierecht en in debet stelling

In samenhang met het geldelijke belang heb ik ook gekeken naar de griffierechtbedragen die bij de partijen in rekening zijn gebracht. Hoofregel bij de sector civiel is dat zowel de eiser/verzoeker als de verschenen gedaagde/verweerder griffierecht betalen. Over het algemeen betalen beiden hetzelfde bedrag. Afhankelijk van zaaktype en geldelijk belang varieerde het vastrechtbedrag per 1 februari 2005 van € 103 (betaling van loon bij ziekte, art. 7:629 BW) tot € 4.584 (zaak met een geldelijk belang van meer dan € 208.500).

In de gerechtelijke administraties is bij 88,4% van de dagvaardingszaken een bedrag aan griffierecht genoteerd, wat erop duidt dat 11,6% "ontsnapt". Van die "ontsnappingsen" komt 81,5% voor rekening van intrekkingen.

Het totale in rekening gebrachte bedrag bij dagvaardingen komt uit op € 44,6 miljoen. Dat betekent per zaak met griffierecht een gemiddelde "aanslag" van € 972, waarvan € 599 voor rekening van de eiser(s) en € 371 van de gedaagde(n).

Opmerkelijk is dat er wat betreft de mediaan van de in rekening gebrachte bedragen (€ 482) nauwelijks variatie is tussen de arrondissementen, wat suggereert dat de landelijke regels in het algemeen naar behoren worden toegepast. Enige variatie is er wel in het

gemiddelde, die waarschijnlijk te relateren is aan verschillen in de samenstelling van het zaaksbestand, het geldelijke belang en de draagkracht van partijen.

Neem ik vervolgens de verzoekschriften onder de loep, dan blijkt bij slechts 56,1% een griffierechtbedrag vermeld te zijn. Daarbij speelt een rol dat bepaalde typen zaken zijn vrijgesteld van vastrecht, zoals ondertoezichtstelling, schuldsanering natuurlijke personen en BOPZ. Voorzover er bij verzoekschriften vastrecht in rekening is gebracht, is de gemiddelde aanslag € 154, waarvan € 132 voor rekening van de verzoeker(s) en € 22 van de verweerder(s). Het totale bedrag komt uit op € 14,6 miljoen.

De gerechtelijke administraties reiken ook informatie aan over het beroep op de mogelijkheid tot in debet stelling door burgers met een laag of gemiddeld inkomen. Afhankelijk van het inkomen hoeft dan slechts een kwart of de helft van het normale bedrag betaald te worden.

Van de 19.189 dagvaardingszaken waarbij de eiser kon worden gekarakteriseerd als een natuurlijk persoon (vergelijk tabel 14a), is er in 3.621 gevallen sprake van in debet stelling. Het gemiddelde bij de in debet stelling betrokken bedrag is € 285 (mediaan € 183). In totaal gaat het om een som van € 1,0 miljoen. En van de 30.298 zaken waarbij de gedaagde kon worden gekarakteriseerd als natuurlijk persoon, is in 2.392 gevallen sprake van in debet stelling. Daarbij is een gemiddeld bedrag betrokken van € 254 (mediaan € 183) en een totale som van € 0,6 miljoen.³⁸

Ook bij verzoekschriften komt in debet stelling voor, in totaal bij 21.479 zaken, vooral in de familierechtelijke hoek (scheiding c.a., levensonderhoud, gezag en omgang). De totale betrokken som bedraagt € 3,5 miljoen.³⁹

Tabel 15c Geldelijk belang dagvaardingszaken sector civiel 2005, naar partijconstellatie

Gemiddelde / mediaan, in duizenden euro's				
Type gedaagde	Natuurlijk persoon	Rechtspersoon	Onbekend	Totaal
Type eiser				
Natuurlijk persoon	24,7 / 0	110,2 / 1,5	.	55,9 / 0
Rechtspersoon	49,5 / 10,2	213,5 / 11,2	.	121,9 / 10,5
Onbekend	.	.	99,0 / 0	83,9 / 0
Totaal	39,5 / 7,9	179,4 / 9,1	82,1 / 0	97,3 / 8,2
Totaal bedrag, in miljoenen euro's				
Type eiser				
Natuurlijk persoon	299,7	773,3	0,0	1.073,0
Rechtspersoon	897,7	3.062,6	0,0	3.960,3
Onbekend	0,0	0,3	15,8	16,1
Totaal	1.197,4	3.836,1	15,8	5.049,4

³⁸ Ook in zaken waarin in termen van tabel 14a eiser en/of gedaagde is gekarakteriseerd als rechtspersoon of onbekend, is soms sprake van in debet stelling. Dit aantal is echter buitengewoon beperkt. Overall is in 3.678 zaken aan de kant van eiser en in 2.457 zaken aan de kant van gedaagde een deel van het griffierecht in debet gesteld, tot een totale som van $1,1 + 0,6 = 1,7$ miljoen euro.

³⁹ Te weten: in 19.375 zaken aan de kant van de verzoeker en in 5.463 aan de kant van verweerder, gemiddeld zo'n € 140 per partij.

5.7 Adoening: verstek - contradictoir, intrekking - royement - vonnis/beschikking

Deze paragraaf geeft informatie over de behandeling en afdoening van zaken in de sector civiel. Daarbij wordt voor een kort overzicht van de belangrijkste verschillen tussen dagvaardings- en verzoekschriftprocedures verwezen naar paragraaf 4.8.

A. Dagvaardingen

Tabel 16a geeft een cijfermatig overzicht wat betreft de dagvaardingszaken. Bijna 10% wordt ingetrokken, voordat er echte stappen in de procedure worden gezet, en meer dan een kwart wordt op enig moment geroyeerd. Dan is er nog eens bijna 32% die bij verstek wordt afgedaan. Al met al wordt dus slechts in 31% van het totale aantal dagvaardingszaken een contradictoir eindvonnis gewezen.⁴⁰

Bij uitsplitsing naar arrondissement blijkt het patroon overal redelijk vergelijkbaar te zijn, maar niet zonder enige variatie. Zo is het percentage intrekkingen het hoogste in Amsterdam met 15,0%, het percentage royementen in Zutphen met 35,3%, het percentage verstek in Alkmaar met 47,2% en het percentage contradictoire eindvonnissen in Maastricht met 39,8%.

Groter is de variatie bij uitsplitsing naar zaaktype. Zo is het percentage intrekkingen het hoogste bij huurrechtzaken met 23,0%, het percentage royementen bij verkeersmiddelen en vervoer met 61,5%, het percentage verstek bij verbruikleen met 82,6%, en het percentage contradictoire eindvonnissen bij procesrecht en verzet dwangbevel met 53,6 en 60,4%.

B. Verzoekschriften

In tabel 16b blijkt dat over het geheel genomen 95% van de verzoekschriften wordt afgedaan met

een eindbeschikking. Daarnaast is er sprake van een zeker percentage intrekkingen. Dat percentage intrekkingen vertoont een bescheiden variatie rondom het algemene gemiddelde van 4,4%. Naar arrondissement loopt het uiteen van 1,2% in Assen tot 7,1% in Maastricht, naar zaaktype van 0,7% voor de categorie huwelijk tot 8,8% voor gezag en omgang.⁴¹

C. Geldelijk belang

Net als eerder in paragraaf 4.8 voor kantonzaken is het interessant om na te gaan of er een verband bestaat tussen het geldelijke belang van een zaak en de wijze van behandeling en afdoening. Zie tabel 16c.

Bij de interpretatie van de resultaten doet zich het probleem voor dat niet steeds in dezelfde mate een geldelijk belang aanwezig blijkt, althans is verantwoord. Bij verstekvonnissen is in het algemeen wel een geldelijk belang bekend (90,6%), maar bij intrekkingen in meerderheid (62,8%) niet en bij contradictoire eindvonnissen slechts voor de helft (50,9%).

Voor de hoofdconclusies maakt dat echter geen verschil. Bij contradictoire zaken zijn gemiddeld genomen hogere bedragen in het geding dan bij verstekzaken.⁴² En datzelfde geldt voor zaken die met een royement worden afgesloten in vergelijking met eindvonnissen.

D. Verdeling totale geldelijke belang

In tabel 16d wordt de informatie uit tabel 16a omtrent de wijze van afdoening gecombineerd met gegevens over het gemiddelde geldelijke belang per zaak. De tabel leert ons welk totaal geldelijk belang (voorzover te bepalen, denk aan paragraaf 5.6) in het geding is bij intrekkingen, verstekzaken, royementen en contradictoire eindvonnissen.

Van het totale geldelijke belang van de dagvaardingszaken in de sector civiel ad € 5.049 miljoen blijkt slechts 39% voor rekening te komen van de contradictoire eindvonnissen. De overige 61% moeten we zoeken bij de intrekkingen (7%), de royementen (45%) en de verstekvonnissen (9%).

Tabel 16a Dagvaardingszaken sector civiel 2005, naar wijze van afdoening (N = 51.877)

	Intrekkingen	Royement in % van totaal	Eindvonnis	Totaal
Verstek	2,5	2,5	31,7	36,7
Contradictoir	0,2	23,8	31,4	55,4
Onbekend	7,0	0,8	0,1	7,9
Totaal	9,7	27,1	63,2	100,0

Tabel 16b Verzoekschriften sector civiel 2005, naar wijze van afdoening (N = 134.978) ^a

	Intrekkingen	Eindbeschikking in % van totaal	Overig ^b	Totaal
Verstek	2,0	52,2	0,1	54,3
Contradictoir	1,1	24,2	0,2	25,5
Onbekend	1,2	18,7	0,2	20,1
Totaal	4,4	95,1	0,5	100,0

^a Vanwege ontbrekende gegevens zijn de faillissementsrechtzaken buiten beschouwing gelaten.

^b Onder deze noemer zijn samengenomen: verzending naar andere instantie, schikking ruilverkaveling, verwijzing ruilverkaveling naar rol, en onbekend.

⁴⁰ Zie Barendse-Hoornweg (1992) voor vergelijkbare resultaten in eerder onderzoek.

Tabel 16c Geldelijk belang dagvaardingszaken sector civiel 2005, naar wijze van afdoening, gemiddelde / mediaan in duizenden euro's

	Intrekkingen	Royement	Eindvonnis	Totaal
Verstek	22,8 / 0	98,6 / 5,8	29,2 / 10,5	33,5 / 9,8
Contradictoir	9,8 / 0	169,2 / 10,3	121,8 / 2,5	141,7 / 7,4
Onbekend	82,8 / 0	85,2 / 0	2,6 / 0	82,3 / 0
Totaal	65,8 / 0	160,3 / 9,4	75,2 / 8,9	97,3 / 8,2

⁴¹ Ik ga voorbij aan de gegevens in tabel 16b over de wijze van behandeling. Anders dan bij dagvaardingszaken is het onderscheid tussen verstek/zonder tegenspraak en contradictoir bij verzoekschriften minder eenduidig, al was het maar omdat er lang niet altijd een wederpartij hoeft te zijn (vergelijk tabel 14b). Voorzover dat laatste zich alleen zou vertalen in een -aanzienlijke- categorie "onbekend", zou er nog niet zoveel aan de hand zijn. Maar de categorie "onbekend" blijkt zeer ongelijk verdeeld blijkt te zijn over de arrondissementen: enerzijds geheel afwezig in Roermond, anderzijds liefst 46,7% in Amsterdam. Ook binnen de arrondissementen met geen of weinig "onbekend", blijken er grote verschillen te bestaan. Zo rapporteert Almelo 76,9 % verstek/zonder tegenspraak en slechts 16,4% contradictoir, terwijl Leeuwarden het houdt op 49,2 versus 40,1% (steeds als % van totaal). Dat suggereert dat de griffies niet uit de voeten kunnen met de categorisering.

⁴² Dezelfde conclusie trekt Van Duyne (1987) in eerder onderzoek.

Tabel 16d Geldelijk belang dagvaardingszaken sector civiel 2005, naar wijze van afdoening, in % van het totale geldelijke belang ad € 5.049,4 miljoen

	Intrekkingen	Royement	Eindvonnis	Totaal
Verstek	0,6	2,5	9,5	12,6
Contradictoir	0,0	41,4	39,3	80,7
Onbekend	6,0	0,7	0,0	6,7
Totaal	6,6	44,6	48,8	100,0

5.8 Enkelvoudige of meervoudige kamer

Anders dan in de sector kanton kunnen in de sector civiel zaken ook door een meervoudige kamer worden behandeld. In het databestand is nagegaan hoe vaak dit gebeurt. Van de 51.877 dagvaardingszaken zijn er 1.020, ofwel 2,0% voorgelegd aan een meervoudige kamer; bij de verzoekschriften is dat 336 op 168.343, ofwel 0,2%.⁴³

Beperk ik mij verder tot dagvaardingszaken, en bekijk ik deze op de kenmerken die hiervoor al aan de orde zijn geweest, dan vind ik voornamelijk graduele verschillen.

Zo dekken de zaken in meervoudige kamer het gehele spectrum van zaaktypen, met uitzondering van het familierecht; maar bij bepaalde typen zaken, zoals intellectuele eigendom, overeenkomst geneeskundige behandeling, arbeidsrecht, verkeersmiddelen en vervoer, verzekeringsrecht en rechtspersonenrecht, wordt de meervoudige kamer net wat vaker ingeschakeld dan bij andere. Iets dergelijks geldt ten aanzien van het geldelijke belang. Van elke omvang worden zaken in meervoudige kamer behandeld; maar de grote in verhouding wat meer (oplopend tot 14,9% voor zaken van meer dan € 1 miljoen). Ook wat betreft partijconstellatie komen bij de meervoudige kamer alle combinaties voor, maar treden in verhouding

wat vaker zaken op waarbij een rechtspersoon gedaagde is.

Even logisch is ten slotte dat onder de zaken voor de meervoudige kamer nauwelijks intrekkingen of verstekzaken voorkomen. Het gaat vrijwel uitsluitend om contradictoire zaken die op enig moment worden geroyeerd of worden afgedaan bij eindvonnis (22,8 en 71,2% van de betrokken zaken).

Opmerkelijker zijn de verschillen naar arrondissement. In Alkmaar en Utrecht blijkt relatief het geringste aantal zaken naar een meervoudige kamer te gaan (0,6%), en in Breda, Groningen, Leeuwarden, Almelo en Maastricht het vaakst (3,1 tot 4,3%). Op dit vlak lijkt er ruimte te zijn voor meer (rechts)eenheid.

5.9 Doorlooptijd

Tot slot van het cijfermatige overzicht kijk ik in deze paragraaf naar de doorlooptijden in de sector civiel, gemeten in kalenderdagen tussen het moment van inschrijving en het moment van uitstroom. Tabel 17a geeft een totaaloverzicht.

Er blijkt een grote discrepantie te zijn tussen mediaan (40 dagen) en gemiddelde (125,6 dagen), ten teken dat de verdeling heel scheef is. Van alle civiele rechtbankzaken wordt 41,8% binnen 1 maand afgedaan, 85,7% binnen 6 maanden, en 93,2% binnen 1 jaar. Er is dus maar een relatief

Tabel 17a Doorlooptijd afgehandelde zaken sector civiel 2005, in dagen

	Gemiddelde	Mediaan
Dagvaardingen	281,9	44
Verzoekschriften	77,4	38
Totaal	125,6	40

zeer beperkt aantal zaken dat een doorlooptijd heeft van meer dan 1 jaar. Maar dan kan het ook heel lang duren, voordat de zaak uiteindelijk van de rol verdwijnt. Binnen de langlopende zaken zijn de dagvaardingen sterk oververtegenwoordigd. Van de verzoekschriften blijkt 42,3% binnen 1 maand, 90,7% binnen 6 maanden en 96,9% binnen 1 jaar afgehandeld te zijn. Daarentegen is bij de dagvaardingen na 1 maand weliswaar een zeer vergelijkbare 40,2% afgehandeld, maar na 6 maanden is dat nog slechts 69,6%, en na 1 jaar 81,2%.⁴⁴

Tussen de arrondissementen bestaan aanzienlijke verschillen. Almelo is het snelst met een gemiddelde van 87,9 dagen, Rotterdam en 's-Gravenhage het traagst met gemiddelden van 175,0 en 183,8 dagen. Dat suggereert dat de laatstgenoemde gerechten twee keer zo veel tijd nodig hebben als de eerste.

Daarbij moet onmiddellijk worden aangetekend dat de langlopende zaken de cijfers sterk beïnvloeden. Zo bedraagt de mediaan van de drie genoemde gerechten respectievelijk 31, 48 en 50 dagen, en het percentage zaken dat binnen 1 jaar is afgehandeld is respectievelijk 95,0, 91,0 en 90,9%. Belangrijke factor is dat de gerechten met een zekere regelmaat (vaak twee keer per jaar) de zaken op de parkeerrol langslopen. Zo hebben Rotterdam op 6 april 2005 en 's-Gravenhage op 25 mei 2005 een substantieel aantal zeer oude zaken waarin blijkbaar geen verdere actie meer te verwachten was, afgevoerd. De oudste "afgehandelde" zaak was een procesrechtelijke van 14 maart

1979 in Rotterdam, waarvoor op 6 april 2005 royement is verleend. Het zal duidelijk zijn dat "schoonmaakacties" van deze aard een behoorlijke invloed kunnen hebben op de gemiddelde doorlooptijd. Maar let wel, als ik probeer te corrigeren voor het effect van deze "schoonmaakacties" door in ieder arrondissement de twee maanden met de langste doorlooptijd even buiten beschouwing te laten, blijft Almelo het snelst in gemiddeld 80,2 dagen en Rotterdam en 's-Gravenhage het traagst met gemiddelden van 133,3 en 128,9 dagen (op de voet gevolgd door Maastricht en 's-Hertogenbosch). Met andere woorden, er is verschil, in de genoemde richting, maar de precieze omvang van het verschil is afhankelijk van hoe wordt gekeken.

A. Dagvaardingen

Ten aanzien van de kantonrechtspraak is in paragraaf 4.9 vastgesteld, dat verschillen in doorlooptijden tussen de arrondissementen deels kunnen worden verklaard uit de bewerkelijkheid van het pakket aan zaken dat binnenkomt, en deels uit de interne bedrijfsvoering van de gerechten (werkwijze, capaciteit). Omdat de verschillen in de sector civiel minstens zo groot zijn, is er alle aanleiding om de analyse hier te herhalen. Daarbij beperk ik mij weer tot de doorlooptijden in dagvaardingszaken.

In dat verband geeft tabel 17b een meer gedetailleerde uitsplitsing van de doorlooptijden naar arrondissement. De gemiddelde scores lopen sterk uiteen, met Zwolle-Lelystad en Rotterdam als de twee uitersten.

⁴³ Anders dan bij andere aspecten is hier wel sprake van een groot verschil met de bevindingen uit eerder onderzoek. Van Duyne (1987) en Barendse-Hoorweg (1992) vermelden een aandeel van de meervoudige afdoeningen bij dagvaardingszaken van 16% in 1983 en 27% in 1986.

⁴⁴ Zie Van Duyne (1987) voor een vergelijkbaar patroon in 1983: 66% afgedaan binnen 6 maanden en 74% binnen 1 jaar, en een gemiddelde doorlooptijd van 11 maanden.

Tabel 17b Doorlooptijd dagvaardingszaken sector civiel 2005, naar arrondissement, in dagen

	Gemiddelde	Mediaan
Alkmaar	248,1	42
Almelo	192,1	28
Amsterdam	275,5	42
Arnhem	193,4	42
Assen	234,0	77
Breda	254,4	42
Dordrecht	326,1	28
Groningen	206,2	42
Haarlem	251,0	43
Leeuwarden	219,8	35
Maastricht	235,8	77
Middelburg	301,0	63
Roermond	186,6	60
Rotterdam	451,7	49
's-Gravenhage	382,5	49
's-Hertogenbosch	307,8	84
Utrecht	212,5	49
Zutphen	218,7	49
Zwolle-Lelystad	173,7	31
Totaal	281,9	44

Vervolgens relateer ik de doorlooptijden aan diverse kenmerken van de dagvaardingszaken die een verklaring zouden kunnen geven voor de verschillen. In eerste instantie neem ik die kenmerken een voor een onder de loep, in een bivariate, beschrijvende analyse.

Om te beginnen laat tabel 17c zien welke verschillen in doorlooptijd er zijn naar juridisch-inhoudelijke typering van de zaken.⁴⁵ Zaken met betrekking tot familierecht, verbruikleen en huurrecht worden nog betrekkelijk snel afgedaan. Andere typen zaken, zoals rechtspersonenrecht, overeenkomst geneeskundige behandeling en verkeersmiddelen en vervoer, vergen absoluut en relatief (heel) veel tijd.

Ik loop nu achtereenvolgens ook de andere zaakskenmerken langs die in de voorafgaande paragrafen aan de orde zijn geweest.

- Wat betreft procesrechtelijke status kent het kort geding een aanzienlijk snellere doorlooptijd dan de gewone (bodem)procedure (gemiddelde 44,6 om 359,3 / mediaan 28 om 119 dagen). Een beperkt aantal dagvaardingszaken (191 van de 51.877) is herkenbaar als hoger beroep van een kantonprocedure.⁴⁶ Gelet op het feit dat dit hoger beroep sinds 1 januari 2002 is ondergebracht bij het gerechtshof, gaat het daarbij logischerwijze om zeer oude zaken. De gemiddelde doorlooptijd van deze zaken is 2.145 dagen (mediaan 1.989).

Tabel 17c Doorlooptijd dagvaardingszaken sector civiel 2005, naar juridisch-inhoudelijke typering, in dagen

	Gemiddelde	Mediaan
Familierecht	71,6	29
Rechtspersonenrecht	632,3	238
Vermogensrecht	369,6	167
Zakelijke rechten	334,7	133
Verbintenissenrecht	351,1	90
Bijzondere overeenkomst, t.w.		
koop en ruil	367,3	131
opdracht	338,9	112
geneeskundige behandeling	644,9	156
huurrecht	159,1	28
arbeidsrecht	444,1	47
aanneming werk/bouwrecht	413,7	203
verbruikleen (geldlening)	94,3	28
overige	338,7	42
Verkeersmiddelen en vervoer	1104,6	616
Intellectuele eigendom	302,7	48
Verzekeringsrecht	365,6	161
Procesrecht	186,5	34
Verzet dwangbevel	548,4	312
Faillissementsrecht	271,2	14
Overige	354,9	84
Onbekend	165,0	34
Totaal	281,9	44

- Afgezet tegen de partijconstellatie blijkt de doorlooptijd nog het kortste te zijn, wanneer een rechtspersoon als eiser optreedt tegenover een natuurlijke persoon als gedaagde (gemiddelde 137,4 / mediaan 28 dagen). Heel wat meer tijd is er nodig, wanneer er twee natuurlijke personen tegenover elkaar staan (gemiddelde 263,4 / mediaan 84 dagen).

Het traagste verlopen de procedures waarbij een rechtspersoon gedaagde is. Met een natuurlijke persoon als eiser is de gemiddelde doorlooptijd 366,5 dagen (mediaan 138), met een rechtspersoon als eiser zelfs 438,5 dagen (mediaan 105).

- Afgezien van de zaken met een ontbrekend of klein geldelijk belang, neemt de doorlooptijd toe met de inzet van het geschil:

⁴⁵ Ook hier geldt natuurlijk dat schoonmaakacties van zeer oude zaken de gemiddelden kunnen beïnvloeden. Dat heeft echter geen effect op de rangordering in de tabel.

⁴⁶ Zie de voetnoot bij tabel 13.

onbekend of nihil	gemiddelde 287,1 / mediaan 42 dagen
€ 1 t/m 5.000	gemiddelde 329,3 / mediaan 35 dagen
€ 5.001 t/m 10.000	gemiddelde 157,3 / mediaan 28 dagen
€ 10.001 t/m 20.000	gemiddelde 209,5 / mediaan 38 dagen
€ 20.001 t/m 100.000	gemiddelde 329,6 / mediaan 128 dagen
€ 100.001 t/m 1 miljoen	gemiddelde 609,2 / mediaan 336 dagen
meer dan € 1 miljoen	gemiddelde 710,8 / mediaan 434 dagen

- Tabel 17d geeft informatie over doorlooptijden naar wijze van behandeling en afdoening. Intrekkingen en verstekzaken worden (relatief) snel afgehandeld, contradictoire zaken vragen flink wat tijd. Gemiddeld het langst duren de royementzaken, dat wil zeggen: die zaken waar partijen niet (onmiddellijk) aansturen op een rechterlijk vonnis, maar ruimte laten (en weten te vinden) om er alsnog samen uit te komen.
- Voor de 1.020 dagvaardingszaken die zijn voorgelegd aan een meervoudige kamer is de gemiddelde doorlooptijd maar liefst 990,0 dagen (mediaan 648). Bij een enkelvoudige kamer is de gemiddelde doorlooptijd "slechts" 232,6 dagen (mediaan 42).

C. Multivariate analyse doorlooptijd

Zoals we in tabel 17b hebben gezien, variëren de doorlooptijden tussen arrondissementen. Vervolgens bleek dat er ook relaties met diverse zaakskenmerken gelegd konden worden. Om na te gaan in hoeverre de verschillen in doorlooptijden tussen de arrondissementen toegerekend kunnen worden aan elk van deze zaakskenmerken, en om

de bijdrage van de interne bedrijfsvoering van de rechtspraak te bepalen, onderwerp ik de doorlooptijden van de dagvaardingszaken van de sector civiel, op dezelfde wijze als in paragraaf 4.9, aan een multivariate analyse.

Als verklarende variabelen neem ik mee:

- de juridisch-inhoudelijke zaaktypering, volgens de 21 (sub)categorieën van tabel 12,
- de procesrechtelijke status: gewone zaak, kort geding of hoger beroep kantonzaak (vergelijk tabel 13),
- de partijconstellatie, in de vorm van type eiser en type gedaagde: natuurlijk persoon, rechtspersoon, onbekend (vergelijk tabel 14a),
- het geldelijke belang, door onderscheid te maken in 7 klassen: onbekend/nihil, € 1 t/m 5.000, € 5.001 t/m 10.000, € 10.001 t/m 20.000, € 20.001 t/m 100.000, € 100.001 t/m 1 miljoen, meer dan € 1 miljoen,
- de wijze van behandeling: verstek, contradictoir, onbekend (vergelijk tabel 16a),
- de wijze van afdoening: intrekking,

Tabel 17d Doorlooptijd dagvaardingszaken sector civiel 2005, naar wijze van afdoening, gemiddelde / mediaan in dagen

	Intrekkingen	Royement	Eindvonnis	Totaal
Verstek	21,8 / 8	508,8 / 70	32,8 / 28	64,6 / 28
Contradictoir	60,4 / 31	609,1 / 208	349,8 / 189	460,0 / 196
Onbekend	16,2 / 9	248,4 / 14	112,5 / 83	39,8 / 13
Totaal	18,6 / 10	589,6 / 196	190,5 / 35	281,9 / 44

- royement, eindvonnis (vergelijk tabel 16a),
- de behandeling door een enkel- of meervoudige kamer.

Tabel 18 (zie pag. 62 en 63) geeft de schattingsresultaten van twee lineaire regressies, waarbij alle kenmerken weer zijn meegenomen in de vorm van dummies. De streepjes in de tabel verwijzen bij ieder kenmerk naar de meest frequent voorkomende categorie of waarde, die als referentiepunt is genomen. De eerste kolom van de tabel verwijst naar een schatting waarin de invloed van de arrondissementen niet als zodanig is meegenomen, in de tweede kolom is dat wel gebeurd.

Volgens de eerste kolom blijken alle onderscheiden zaakskenmerken een significante relatie te hebben met de voortgang. In het algemeen wijzen de resultaten in dezelfde richting als de voorafgaande bivariate analyse. Dat geldt echter in mindere mate voor de juridisch-inhoudelijke zaaktypering. De verschillen in doorlooptijd in tabel 17c krijgen deels een wat ander aanzien, als ook rekening wordt gehouden met andere relevante elementen. Zo is in tabel 17c wat betreft de grotere subcategorieën binnen de bijzondere overeenkomst gebleken van een flink verschil in gemiddelde doorlooptijd tussen verbruikleen enerzijds en koop en ruil en opdracht anderzijds (94,3 versus 367,3 en 338,9 dagen). Daarbij is echter niet alleen een verschil van juridisch-inhoudelijke aard in het geding, maar ook van gebruik van het kort geding, van partijconstellatie, van geldelijk belang, van de wijze van behandeling en afdoening en van het beroep op een meervoudige kamer.⁴⁷ Wanneer rekening wordt gehouden met al deze andere verschillen, zoals in tabel 18, blijken zaken met betrekking tot koop en ruil en opdracht nog steeds juridisch-inhoudelijk bewerkelijker/tijdrovender dan verbruikleen. Maar het verschil tussen overigens gelijke zaken ligt volgens de schattingen in de orde van grootte van 1,5 à 2 maanden, in plaats van de 8 à 9 maanden volgens tabel 17c.

Vervolgens richt ik de aandacht op de tweede kolom van tabel 18. Die leert dat er naast de zaakskenmerken ook van de interne bedrijfsvoering van de arrondissementen een significant effect uitgaat. De coëfficiënten suggereren dat een zaak die inhoudelijk in alle (gemeten) opzichten gelijk is, in Roermond gemiddeld 170,4 dagen sneller en in Rotterdam 97,4 dagen langzamer wordt afgehandeld dan in Amsterdam.

Daarbij moet wel worden aangetekend dat de schattingsresultaten met de nodige voorzichtigheid geïnterpreteerd dienen te worden. De coëfficiënten van de overeenkomstige kenmerken liggen in kolom 2 weliswaar in dezelfde orde van grootte als in kolom 1, maar er zijn verschillen. Dat wijst erop dat er tot op zekere hoogte kruisefecten zijn tussen specifieke arrondissementen enerzijds en inhoudelijke zaakskenmerken anderzijds, die hier niet verder zijn onderzocht.

Voorts is het denkbaar dat het gebruik van het kort geding, het inschakelen van een meervoudige kamer en overigens de wijze van behandeling en afdoening niet alleen worden bepaald door de kenmerken van de zaak en de wensen en het gedrag van partijen. Ook de interne bedrijfsvoering zou een rol kunnen spelen.

Onder deze kanttekeningen kunnen de schattingsresultaten van tabel 18 worden gebruikt voor een poging de verschillen in doorlooptijden tussen de arrondissementen uiteen te leggen in enerzijds het effect van de samenstelling van het pakket aan ingekomen zaken, dat gemiddeld meer of minder "zwaar" kan zijn, en anderzijds het effect van de interne bedrijfsvoering. Daartoe is in tabel 19 Amsterdam als vergelijkingsmaatstaf genomen. Vanwege het ambigue karakter zijn de procesrechtelijke status, de wijze van behandeling en afdoening en de keuze voor een enkel- of meervoudige kamer samengenomen in een afzonderlijke kolom, onder de noemer procedurele elementen.

⁴⁷ Zo wordt bij koop en ruil en bij opdracht weliswaar vaker gebruik gemaakt van een kort geding dan bij verbruikleen, maar daar staat tegenover dat er ook vaker sprake is van een natuurlijke persoon als eiser en van een rechtspersoon als gedaagde, van een onbekend of een zeer groot geldelijk belang, van een contradictoire behandeling, van afdoening via royement, en van het beroep op een meervoudige kamer. En die aspecten kunnen een belangrijk deel van de gemiddeld langere doorlooptijd verklaren, los van de juridisch-inhoudelijke merites.

**Tabel 18 Regressie doorlooptijd dagvaardingszaken sector civiel 2005
(N = 51.877)**

	Regressie 1		Regressie 2	
	excl. arrondissementen		incl. arrondissementen	
Constate	255,9	**	289,8	**
Type zaak, juridisch-inhoudelijk				
Familieright	10,7		20,1	
Rechtspersonenrecht	192,4	**	198,0	**
Vermogensrecht	12,4		22,7	
Zakelijke rechten	17,9		27,0	
Verbintenissenrecht	65,7	**	65,3	**
Koop en ruil	63,7	**	78,6	**
Opdracht	44,9	**	52,7	**
Geneeskundige behandeling	364,7	**	374,4	**
Huurrecht	89,2	**	78,4	**
Arbeidsrecht	14,3		19,4	
Aanneming van werk/bouwwrecht	18,3		35,2	
Verbruikleen (geldlening)	-		-	
Overige bijz. overeenkomst	67,4	**	89,0	**
Verkeersmiddelen en vervoer	542,7	**	494,7	**
Intellectuele eigendom	35,1		26,4	
Verzekeringsrecht	-4,5		-8,4	
Procesrecht	-14,0		-15,8	
Verzet dwangbevel	-91,0	*	-79,8	*
Faillissementsrecht	-178,0	**	-169,6	**
Overige	-28,7		-40,0	**
Onbekend	-67,7	**	-66,9	*
Procesrechtelijke status				
Gewone zaak	-		-	
Kort geding	-415,7	**	-422,1	**
Hoger beroep kantonzaak	1354,3	**	1309,9	**
Type eiser				
Natuurlijk persoon	-41,8	**	-36,4	**
Rechtspersoon	-		-	
Onbekend	263,0	**	272,3	**
Type gedaagde				
Natuurlijk persoon	-		-	
Rechtspersoon	86,3	**	79,6	**
Onbekend	-200,7	*	-226,4	**
Gedelijk belang				
Onbekend/nihil	254,3	**	264,5	**
t/m 5.000	275,1	**	259,3	**
t/m 10.000	-		-	
t/m 20.000	21,9	*	23,8	**
t/m 100.000	81,1	**	81,9	**
t/m 1 miljoen	264,8	**	264,0	**
Meer	315,7	**	302,8	**

Wijze behandeling				
Verstek	-262,7	**	-264,8	**
Contradictoir	-		-	
Onbekend	-302,2	**	-345,6	**
Wijze afdoening				
Intrekking	86,2	**	122,5	**
Royement	180,8	**	178,2	**
Eindvonnis	-		-	
Enkel/meervoudige kamer				
Enkelvoudig	-		-	
Meervoudig	307,9	**	313,3	**
Onbekend	91,8	**	88,2	**
Arrondissement				
Alkmaar			-24,1	
Almelo			-115,4	**
Amsterdam			-	
Arnhem			-35,8	
Assen			-117,1	**
Breda			-61,3	**
Dordrecht			-16,2	
Groningen			-90,4	**
Haarlem			-73,4	**
Leeuwarden			-111,2	**
Maastricht			-98,8	**
Middelburg			-25,8	
Roermond			-170,4	**
Rotterdam			97,4	**
's-Gravenhage			37,3	**
's-Hertogenbosch			-47,7	**
Utrecht			-113,9	**
Zutphen			-146,4	**
Zwolle-Lelystad			-109,3	**
R²	0,280		0,294	

^a Een enkele asterisk (*) in de tabel geeft aan dat de desbetreffende coëfficiënt significant is op 1% niveau, een dubbele (**) verwijst naar significantie op 0,1% niveau.

Volgens deze toerekening is het binnenkomende pakket aan zaken gemiddeld genomen vrijwel overal minder zwaar dan in Amsterdam; enige uitzondering is Utrecht.⁴⁸ Daar staat tegenover dat de procedurele elementen overal voor een langere doorlooptijd zorgen, in vergelijking met

Amsterdam. Het effect van de interne bedrijfsvoering (werkwijze, capaciteit) is wisselend. Uiteindelijk blijkt de (relatief) korte doorlooptijd in Zwolle-Lelystad toe te rekenen aan een combinatie van factoren.⁴⁹

Tabel 19 Toerekening verschillen in gemiddelde doorlooptijd dagvaardingszaken sector civiel 2005 tussen arrondissementen, ten opzichte van referentie Amsterdam

	Inhoudelijke zaaksaspecten	Procedurele elementen	Interne bedrijfsvoering	Totaal
Alkmaar	-58,5	55,1	-24,1	-27,4
Almelo	-57,4	89,4	-115,4	-83,4
Amsterdam	-	-	-	-
Arnhem	-123,2	76,8	-35,8	-82,2
Assen	-45,1	120,7	-117,1	-41,5
Breda	-38,9	79,1	-61,3	-21,1
Dordrecht	-46,6	113,5	-16,2	50,6
Groningen	-41,0	62,0	-90,4	-69,3
Haarlem	-15,4	64,2	-73,4	-24,5
Leeuwarden	-27,6	82,9	-111,2	-55,8
Maastricht	-34,1	93,2	-98,8	-39,6
Middelburg	-44,1	95,4	-25,8	25,5
Roermond	-20,1	101,6	-170,4	-88,9
Rotterdam	-16,3	95,0	97,4	176,1
's-Gravenhage	-25,3	95,0	37,3	107,0
's-Hertogenbosch	-38,0	118,0	-47,7	32,2
Utrecht	24,9	25,9	-113,9	-63,1
Zutphen	-27,6	117,3	-146,4	-56,8
Zwolle-Lelystad	-43,5	51,0	-109,3	-101,8
Totaal	-29,7	73,1	-37,0	6,4

⁴⁸ Aan de uitschieter bij Arnhem moet waarschijnlijk niet al te veel waarde worden gehecht. Zoals al eerder is vastgesteld in paragraaf 5.3, is in Arnhem een zeer groot deel van de dagvaardingen niet nader getypeerd.

⁴⁹ Ter controle is de schatting herhaald, in eerste instantie zonder insignificante dummies, in tweede instantie zonder de procedurele elementen. Bij weglating van de insignificante dummies is het effect op de coëfficiënten in tabel 18 en de toerekening in tabel 19 zeer beperkt. Bij weglating van de procedurele elementen wordt de fit van de regressie aanzienlijk slechter ($R^2 = 0,09$ resp. $0,11$). Het effect wordt voornamelijk opgepikt door de arrondissementsvariabelen. De orde van grootte van de verschillen en de onderlinge rangschikking in de eerste kolom van tabel 19 wijzigen niet substantieel.

Afsluiting

Met het oog op de kwantificering van de maatschappelijke betekenis van de rechtspraak dient de informatievoorziening ten aanzien van de civiele en de bestuursrechtspraak in Nederland aanzienlijk verbeterd te worden. In dit rapport is verslag gedaan van het eerste deel van een project onder regie van de Raad voor de rechtspraak, dat daarop is gericht. Dit eerste deel heeft betrekking op de civiele rechtspraak in eerste aanleg. Uit de gegevens die konden worden onttrokken aan de primaire processystemen van de sectoren kanton en civiel van de rechtbank, zijn twee databestanden samengesteld, die in de paragrafen 4 en 5 in enig detail zijn geanalyseerd. Ter afsluiting van dit rapport wil ik hier graag nog enkele punten uitlichten.

1 Zoals voor de aanvang van het project al was verwacht, worden de verschillende gegevens niet steeds met dezelfde mate van volledigheid en zorgvuldigheid opgenomen in de primaire procesbestanden. Zo laat een aantal arrondissementen een nadere juridisch-inhoudelijke zaaktypering in de sector kanton vaak achterwege in verband met de wens om verstekprocedures zo snel mogelijk af te doen. Verder zijn de scheidslijnen tussen de zaakscategorieën voor meer dan een uitleg vatbaar. Ook in de sector civiel is de zaaktypering onvolledig. Andere kenmerken waarbij de gegevens soms dan wel vaak ontbreken, zijn de typering van partijen en het geldelijke belang van een zaak. Desalniettemin heeft de analyse, soms met enig kunst- en vliegwerk, verbanden zichtbaar kunnen maken.

2 Zoals in de inleidende paragrafen van dit

rapport is uiteengezet, kan met de bevindingen van deze eerste fase van het project bepaald nog geen totaalbeeld van de maatschappelijke betekenis van de civiele rechtspraak worden gegeven. Wat wel kan, is het schatten van het totale geldelijke belang van de zaken die worden aangevend bij de civiele rechtspraak in eerste aanleg, hoe voorlopig dan ook. Schattingen voor de dagvaardingszaken kanton, (een deel van) de verzoekschriften kanton en de dagvaardingen civiel konden redelijk worden onderbouwd. Dat leverde totaal bedragen op van respectievelijk € 838, 1.204 en 5.049 miljoen. Verder kon voor (een deel van) de verzoekschriften civiel een zeer ruwe schatting van € 2,1 miljard worden gegeven. Rekening houdend met het feit dat bepaalde categorieën zaken nog helemaal niet in deze cijfers zijn meegenomen, kan worden geconcludeerd dat het totale geldelijke belang van de zaken die instromen bij de civiele rechtspraak in eerste aanleg ruim boven de € 10 miljard ligt.

3 Verschillende resultaten uit het rapport geven een indruk van de maatschappelijke betekenis van relatief eenvoudige en snelle manieren van gerechtelijke geschilbeslechting. De betekenis van de sector kanton moge blijken uit het feit dat zeer grote aantallen zaken in zeer korte tijd worden afgedaan. Zo werd in 2005 bijna 2/3 van het totale aantal civiele dagvaardingszaken in eerste aanleg,⁵⁰ met een gemiddeld geldelijk belang van zo'n € 1.100, door de sector kanton bij verstek afgedaan met een gemiddelde doorlooptijd van 9 dagen.

Ook wordt iets zichtbaar van de betekenis van de afwezigheid van verplichte procesvertegenwoordiging bij de sector kanton. Zo laat bij de niet-verstekzaken in de sector kanton slechts 21,1% van de gedaagden zich vertegenwoordigen, en dan met name bij de wat grotere zaken. Voorzover de data reiken (dat wil zeggen: de uitkomst en de kosten van de procedure buiten beschouwing latend), heeft dat voor betrokkenen een niet onbelangrijk voordeel. Immers, de gemiddelde doorlooptijd blijkt aanzienlijk korter wanneer gedaagden zelf voor de eigen belangen opkomen.

De winst is al gauw zo'n 4 maanden.⁵¹ Interessant is verder de functie van het kort geding. De cijfers geven aan dat deze wat minder formele en betrekkelijk snelle vorm van geschilbeslechting relatief vaak wordt ingeroepen door natuurlijke personen.⁵²

4. Vanzelfsprekend heeft de rechtspraak een belangrijke functie in het beslechten van geschillen. Maar de schaduwwerking van de rechtspraak verdient evenzeer aandacht. Uiteraard kan binnen de context van dit rapport geen uitspraak worden gedaan over de betekenis van alternatieve geschiloplossingsstrategieën buiten de rechtspraak om.⁵³ Echter, ook onder de zaken die wel bij de rechtspraak worden aangebracht, treden verschillende vormen van schaduwwerking op, waardoor uiteindelijk slechts een deel van die zaken daadwerkelijk in tegenspraak voor de rechter wordt betwist en door de rechter met een eindvonnis wordt beslecht. Voor een goed begrip van de maatschappelijke betekenis van de rechtspraak kan dan ook niet worden volstaan met een analyse van contradictoire eindvonnissen. De bevindingen in dit rapport laten zien dat slechts 17% van alle dagvaardingszaken

kanton wordt afgesloten met een contradictoir eindvonnis; en daarbij is zo'n 30% van het totale geldelijke belang in het geding. De intrekkingen, royementen en verstekvonnissen zijn verantwoordelijk voor de overige $12+3+68 = 83%$ van het aantal zaken, en vertegenwoordigen met elkaar $12+15+43 = 70%$ van het totale geldelijke belang. Iets dergelijks geldt voor de dagvaardingszaken civiel, waar de intrekkingen, royementen en verstekvonnissen $10+27+32 = 69%$ van het aantal zaken vormen, en samen staan voor $7+45+9 = 61%$ van het totale geldelijke belang.

5. Wat betreft de proceskosten van partijen kan aan de hand van dit rapport vooralsnog alleen iets worden gezegd over de betekenis van de griffierechten. Gebleken is dat de griffierechten die bij partijen in rekening worden gebracht, slechts een geringe fractie vormen van het geldelijke belang dat in het geding is. Op basis van de beschikbare gegevens kan de opbrengst van de griffierechten voor 2005 worden geschat op € 78 miljoen voor de sector kanton. Voor de sector civiel gaat het om bedragen van € 44,6 miljoen voor dagvaardingen en € 14,6 voor verzoekschriften. In totaal levert dat een bedrag van € 137 miljoen. Daarbij lijkt er relatief weinig gebruik gemaakt te worden van de mogelijkheid tot in debet stelling van (de helft of drie kwart van) het vastrecht. Als ik goed heb geteld, gebeurt het in de sector kanton in 5% van de zaken waar een natuurlijke persoon als eiser of verzoeker optreedt. In de sector civiel kom ik uit op zo'n 20% voor de natuurlijke personen in de rol van eiser/verzoeker en 7% in de rol van gedaagde/verweerder. Die percentages zijn tamelijk laag, als het waar is dat het

⁵⁰ Om precies te zijn: 334.416 van de in totaal $470.183 + 51.877 = 522.060$ dagvaardingszaken civiel eerste aanleg.

⁵¹ In een bivariate vergelijking komt de gemiddelde doorlooptijd uit op 52 dagen als de gedaagde bij niet-verstekzaken geen gebruik maakt van partijvertegenwoordiging, en op 215 dagen als hij dat wel doet, een verschil van 163 dagen. En volgens de multivariate analyse van tabel 9 is het verschil gemiddeld over de onderscheiden vormen van partijvertegenwoordiging 112 dagen.

⁵² Terwijl bij 31 resp. 37% van de dagvaardingszaken in de sector kanton en de sector civiel een natuurlijke persoon als eiser optreedt, is dat bij het kort geding resp. 76 en 56%.

⁵³ Zie daarvoor Van Velthoven en Ter Voert (2004b).

⁵⁴ Vergelijk Jungmann en Combrink-Kuiters (2005), p. 72.

bereik van de Wrb op dit moment rond de 41% ligt.⁵⁴ Verklaring zou kunnen zijn dat mensen met een laag of gemiddeld inkomen minder vaak tegen een juridisch probleem aanlopen en/of minder vaak een beroep doen op gerechtelijke geschilbeslechting. Maar aangezien een en ander niet het geval lijkt te zijn, is het waarschijnlijk dat onbekendheid van de voorziening een rol speelt.⁵⁵

6 Omdat nog geen volledig en betrouwbaar beeld bestaat van de (verwachte) kosten en baten van de verschillende denkbare geschiloplossingsstrategieën, kon in de context van dit rapport geen analyse worden ondernomen van het keuzegedrag van partijen. Wel zijn er aanwijzingen dat er in ieder geval tot op zekere hoogte elementen van rationeel-keuzegedrag meespelen.⁵⁶ Zo is in de data een samenhang zichtbaar tussen enerzijds het geldelijke belang van een zaak en anderzijds de keuze voor partijvertegenwoordiging (voorzover er een keuzemogelijkheid bestaat) respectievelijk de keuze tussen verstek of tegenspraak.

7 Waar bevindingen in dit rapport konden worden vergeleken met die van eerder onderzoek, waren ze in het algemeen (zaaktypering, partijconstellatie, partijvertegenwoordiging, scheefheid van geldelijk belang en van doorlooptijd) redelijk tot goed vergelijkbaar. Sterk afwijkend zijn de bevindingen ten aanzien van het gebruik van een meervoudige kamer. Waar het aandeel van meervoudige afdoeningen bij dagvaardingszaken civiel twee decennia geleden nog rond de 20% lag, is dat nu nog slechts 2%. Opmerkelijk zijn daarbij ook de aanzienlijke verschillen tussen de arrondissementen. Wellicht kan via

nader onderzoek worden nagegaan of deze verschillen in het gebruik van de meervoudige kamer slechts het gevolg zijn van een erfenis uit het verleden die in de komende jaren met efficiëntiewinst gladgestreken kan worden, of dat er inderdaad sprake is van merkbare kwaliteitsverschillen in de rechtspraak.

8 Ten slotte, analyse van de doorlooptijden heeft uitgewezen dat er een grote variatie bestaat, waarbij tal van aspecten een rol blijken te spelen. Gemiddeld gaat het in de sector kanton om verscheidene weken, in de sector civiel om vele maanden. Binnen elke sector zijn er weer aanzienlijke verschillen naar zaaktype, partijconstellatie, geldelijk belang, partijvertegenwoordiging, wijze van afdoening en arrondissement. Ten dele, zo is gebleken in een multivariate analyse, kunnen verschillen in doorlooptijden worden verklaard uit inhoudelijke zaaksaspecten die samenhangen met de mate van bewerkelijkheid. Voorzover de bewerkelijkheid van het totale pakket aan zaken per arrondissement verschilt, verklaart dat ook waarom er tussen arrondissementen verschillen optreden in de gemiddelde doorlooptijd. Maar de analyse wijst uit dat er meer aan de hand is. Minstens zo belangrijk voor de verschillen in gemiddelde doorlooptijd tussen arrondissementen zijn procedurele elementen en de interne bedrijfsvoering van de rechtspraak. Dat zou kunnen betekenen dat er vraagtekens geplaatst moeten worden bij de verdeling van budgetten en capaciteit binnen de rechtspraak, maar het is ook denkbaar dat er mogelijkheden te zijn om via (verdere) uniformering van werkwijze en procedures efficiëntiewinst te boeken.

⁵⁵ Zie Van Velthoven en Ter Voert (2004a), pp. 213 en 130. Jungmann en Combrink-Kuiters (2005), pp. 84-85, bespreken redenen van het niet-gebruik van gesubsidieerde rechtsbijstand.

⁵⁶ Zie in dat verband ook Van Velthoven (2002) en Van Velthoven en Ter Voert (2004a).

Bijlage

Bij tabel 5a
Sector kanton 2005, geldelijk belang dagvaardingen en verzoek-schriften, naar zaakscategorie: landelijk totaal aan zaken resp. zaken met een geldelijk belang groter dan nul

	Alle zaken		Zaken met geldelijk belang > 0	
	Aantal zaken	Gemiddeld geldelijk belang in euro's	Aantal zaken	Gemiddeld geldelijk belang in euro's
Dagvaardingen, totaal	470.183	1.728	437.060	1.859
w.v. zakelijke rechten	2.124	1.128	2.091	1.146
verbintenissenrecht	51.565	1.002	50.611	1.021
bijzondere overeenkomst	240.788	2.522	218.299	2.781
w.v.				
koop en ruil	18.835	1.404	18.640	1.419
opdracht	65.270	1.290	64.727	1.300
geneeskundige behandeling	18.385	458	18.283	460
huurrecht	81.847	3.240	69.316	3.826
arbeidsrecht	19.201	7.777	10.721	13.929
aanneming werk/bouwwrecht	20	2.903	17	3.416
verbruikleen (geldlening)	13.567	2.520	13.421	2.547
overige	23.663	1.664	23.174	1.699
verkeersmiddelen en vervoer	137	1.080	126	1.175
intellectuele eigendom	1.107	431	1.103	432
verzekeringsrecht	62.471	568	62.237	570
procesrecht	23	2.193	14	3.603
erfrecht	10	5.429	4	13.573
overige dagvaarding	112	2.692	81	3.722
onbekend	111.846	1.026	102.494	1.120
Verzoekschriften, totaal	74.354	2.180	3.125	51.864
w.v. appartementszaak	125	0	0	-
huurzaak	1.066	0	1	276
ontbinding arbeidsovereenkomst	67.359	2.404	3.088	52.444
verkeersmiddelen	1	0	0	-
terugvordering bijstand	30	3.272	15	6.543
procesrecht	1.536	6	17	578
pachtrecht	103	78	1	8.084
ondernemingsrecht	16	0	0	-
handelsnaamwet art. 6	31	0	0	-
handelsregisterwet	47	0	0	-
erfrecht	3.272	0	0	-
overige verzoekschrift	755	16	3	4.065
onbekend	13	0	0	-

Bij tabel 15a/b.
Sector civiel 2005, geldelijk belang dagvaardingen en verzoek-schriften, naar zaakscategorie: landelijk totaal aan zaken resp. zaken met een geldelijk belang groter dan nul

	Alle zaken		Zaken met geldelijk belang > 0	
	Aantal zaken	Gemiddeld geldelijk belang in euro's	Aantal zaken	Gemiddeld geldelijk belang in euro's
Dagvaardingszaken, totaal	51.877	97.334	34.233	147.500
w.v. familierecht	1.669	427	32	22.285
rechtspersonenrecht	281	1.423.326	166	2.409.365
vermogensrecht	2.761	35.662	955	103.102
zakelijke rechten	1.030	15.320	274	57.591
verbintenissenrecht	5.666	113.450	2.821	227.866
bijzondere overeenkomst	27.759	91.440	23.671	107.232
w.v.				
koop en ruil	5.283	234.929	4.182	296.780
opdracht	7.522	55.465	6.860	60.817
geneeskundige behandeling	177	19.949	113	31.248
huurrecht	1.902	13.058	996	24.936
arbeidsrecht	659	74.828	284	173.633
aanneming werk/bouwwrecht	611	65.152	536	74.268
verbruikleen (geldlening)	8.044	45.224	7.902	46.037
overige	3.561	111.954	2.798	142.483
verkeersmiddelen en vervoer	361	203.899	272	270.616
intellectuele eigendom	814	14.629	200	59.542
verzekeringsrecht	1.008	66.385	844	79.285
procesrecht	3.117	121.957	681	558.210
verzet dwangbevel	268	11.649	23	135.738
faillissementsrecht	914	488.935	563	793.759
overige	2.826	72.252	1.528	133.629
onbekend	3.403	48.962	2.203	75.632
Verzoekschriften, totaal	168.343	419	989	71.310
w.v. huwelijk	4.405	0	0	-
scheiding c.a.	40.886	8	285	1.091
levensonderhoud	9.135	0	1	258
verhaal/terugvordering bijstand	2.044	0	0	-
gezag en omgang	6.399	0	2	224
ondertoezichtstelling (OTS)	27.463	0	0	-
adoptie	1.683	0	0	-
curatele	985	0	0	-
faillissementsrecht	33.365	592	365	54.101
w.v.				
faillissement	15.103	1.307	365	54.101
surséance van betaling	282	0	0	-
schuldsanering nat. personen	17.955	0	0	-
overig	25	0	0	-
procesrecht	25.824	1.951	332	151.757
BOPZ	7.524	0	0	-
overige	8.620	10	4	21.068
onbekend	10	0	0	-

Referenties

Barendse-Hoornweg, E.J.M.,

Hoe worden civiele zaken afgehandeld? Een indruk van de praktijk in 1983 en 1986 op vijf rechtbanken, WODC-rapport K22, Den Haag, Ministerie van Justitie, 1992.

Blokland, A.A.J., en P. Nieuwbeerta,

"Selectieve aanpak van veelplegers? Kosten en baten van verschillende strafscenario's", in: W. Huisman, L.M. Moerings en G. Suurmond (red.), *Veiligheid en recht. Nieuwe doelwitten en strategieën*, Den Haag, Boom, 2006, pp. 31-69.

Duyn, P.C. van,

"Handel en wandel in civilibus", *Justitiële Verkenningen*, jrg. 13, 1987, nr. 2, pp. 69-89.

ECORYS-NEI,

Kosten en baten van justitiële interventies. Ontwikkeling van een analyse- en rekenmodel, rapport in opdracht van het WODC, Rotterdam, januari 2005.

Eshuis, R.J.J.,

Een kwestie van tijd. Onderzoek naar de doorlooptijd in handelszaken, WODC-reeks Onderzoek en beleid nr. 171, Den Haag, Ministerie van Justitie, 1998.

Eshuis, R.J.J.,

Claims bij de rechtbank, WODC-reeks Onderzoek en beleid nr. 209, Den Haag, Ministerie van Justitie, 2003.

Eshuis, R.J.J., en G. Paulides,

Van rechtbank naar kanton. Evaluatie van de competentiegrensverhoging voor civiele handelszaken in 1999, WODC-reeks Onderzoek en beleid nr. 203, Den Haag, Ministerie van Justitie, 2002.

Jungmann, N., en L. Combrink-Kuiters,

Monitor gesubsidieerde rechtsbijstand 2005, Den Haag, Boom, 2005.

Koppen, P.J. van, en M. Malsch,

"Hoe de verliezer wint. Executie van civiele vonnissen", *NJB*, jrg. 67, 1992, pp. 1101-1104.

Krop, B., B.C.J. van Velthoven en M.J. ter Voert,

"Over meten en samenloop van juridische problemen in de delta", *Recht der Werkelijkheid*, jrg. 27, 2006, nr. 1, pp. 19-45.

Scheele, D.,

Doelmatigheid in de rechtshuishouding. Een rechtseconomische analyse, proefschrift Universiteit van Amsterdam, Den Haag, Boom, 2006.

Tulder, F.P. van,

Van misdaad tot straf. Een economische benadering van de strafrechtelijke keten, Rijswijk, SCP, 1994.

Velthoven, B.C.J. van,

Civiele en administratieve rechtspleging in Nederland 1951-2000: deel 2, tijdreeksanalyse, Research Memorandum 2002.02, Sectie Economie, Universiteit Leiden, 2002.

Velthoven, B.C.J. van,

De waarde van de juridische infrastructuur voor de Nederlandse economie, Research Memorandum jrg. 1 nr. 1, Raad voor de rechtspraak, Den Haag, 2005.

Velthoven, B.C.J. van, en G. Suurmond,

"Doelmatigheid in de rechtshuishouding. Een beschouwing naar aanleiding van het WRR-rapport over de nationale rechtsstaat", *RM Themis*, jrg. 164, 2003, pp. 132-144.

Velthoven, B.C.J. van, en M.J. ter Voert,

Geschildbeslechtingdelta 2003. Over verloop en afloop van (potentieel) juridische problemen van burgers, WODC-reeks Onderzoek en beleid nr. 219, Den Haag, Boom, 2004 (a).

Velthoven, B.C.J. van, en M.J. ter Voert,

"Rechtvaardigheid in de delta: Over de rol van de rechtspraak in de beslechting van Nederlandse burgers", *Rechtstreeks*, 2004, nr. 4, pp. 6-47 (b).

Verwoerd, J.R.A., E.R. Blankenburg, G.R. Rutgers en Th.L.G. Pellis,

"Recht doen door de kantonrechter: confectie of maatwerk? Een onderzoek naar de kantongerechtsprocedure in arbeids-, huur-, koop- en verkeersschadegeschillen: 1972, 1977 en 1982", *RM Themis*, jrg. 8, 1987, pp. 383-404.

Werkgroep Effecten Rechtspraak,

Rechtspraak en rechtshandhaving. Maatschappelijke effecten van verbetering, Den Haag, Ministerie van Justitie, 1998.

Wesseling-van Gent, E.M.,

"Processuele gevolgen van integratie van kantongerecht en rechtbank", *Justitiële Verkenningen*, jrg. 13, 1987, nr. 2, pp. 56-68.

Over de auteur

Dr. B (en) C.J. van Velthoven is werkzaam als universitair hoofddocent bij de afdeling Economie van de Faculteit der Rechtsgeleerdheid, Universiteit Leiden. Hij vervulde in de periode van 1 juli 2004 t/m 31 oktober 2006 de bijzondere onderzoekopdracht:

Kwantificering van het maatschappelijke belang van de civiele rechtspraak en de voorwaarden waaronder deze bijdraagt aan efficiëntie in het economisch verkeer en stabiele sociale verhoudingen.

In dit kader zijn de navolgende publicaties verschenen:

B.C.J. van Velthoven en M.J. ter Voert,

“Rechtshandhaving in de delta. Over de rol van de civiele en de bestuursrechtspraak in de beslechting van geschillen van Nederlandse burgers”, *Rechtstreeks*, jrg. 1, 2004, nr. 4, pp. 6 t/m 47.

B.C.J. van Velthoven,

“De waarde van de juridische infrastructuur voor de Nederlandse economie”, *Research Memoranda*, Raad voor de rechtspraak, Den Haag, jrg. 1, 2005, nr. 1, 35 pag. Ook verschenen in de Engelse uitgave “The value of the judicial infrastructure for the Dutch economy”, *Research Memoranda*, Raad voor de rechtspraak, Den Haag, jrg. 1, 2005, nr. 1, 35 pag.

B.C.J. van Velthoven,

“ADR in de geschilbeslechtingdelta”, *ELSA Leiden Magazine*, jrg. 5, 2005, nr. 3, pp. 30-36.

B.C.J. van Velthoven,

“Economische groei en institutionele context. Naar een schatting van de betekenis van de juridische infrastructuur voor de Nederlandse economie”, *Recht der Werkelijkheid*, jrg. 26, 2005, nr. 2, pp. 27-51.

G. Suurmond en B.C.J. van Velthoven,

“Vergoeding van affectieschade: te weinig met het oog op de daders en te veel met het oog op de slachtoffers”, *Nederlands Juristenblad*, jrg. 80, 2005, pp. 1934-1936.

B. Krop, B.C.J. van Velthoven en M.J. ter Voert,

“Over meten en samenloop van juridische problemen in de delta”, *Recht der Werkelijkheid*, jrg. 27, 2006, nr. 1, pp. 19-45.

J.J.A. Kamphorst en B.C.J. van Velthoven,

“De tweede feitelijke instantie in de belastingrechtspraak”, *Research Memorandum*, Afdeling Economie, Universiteit Leiden, nr. 2006.01, 41 pag.

B.C.J. van Velthoven,

“Incassoproblemen in het licht van de rechtspraak”, *Tijdschrift voor Civiele Rechtspleging*, jrg. 14, 2006, nr. 3, pp. 77-87. Zie voor een uitgebreider verantwoording van een aantal resultaten ook het onder dezelfde titel verschenen *Research Memorandum*, Afdeling Economie, Universiteit Leiden, nr. 2006.02.

G. Suurmond en B.C.J. van Velthoven,

“Een beginselplicht tot handhaving: liever regels dan discretionaire vrijheid”, in: W. Huisman, L.M. Moerings en G. Suurmond (red.), *Veiligheid en recht: nieuwe doelwitten en strategieën*, Boom, Den Haag, 2006, pp. 193-214.

B.C.J. van Velthoven,

“Civiele rechtspraak in eerste aanleg, 2005. Een eerste stap op weg naar kwantificering van de maatschappelijke betekenis van de rechtspraak”, *Research Memoranda*, Raad voor de rechtspraak, Den Haag, jrg. 3, 2007, nr. 1.

Met deze laatste publicatie wordt de onderzoekopdracht afgesloten.